

การเปรียบเทียบการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน : โฮมสเตย์บ้าน

แม่กำปอง อำเภอแม่ออน และ บ้านผานกกก อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

A Comparison of Community - Based Tourism Management : Homestay

Business Between Baan Mae Kompong, Mea On* and Baan Pha Nok

Kok, Mae Rim*, Chiang Mai Province

โดย

คมสัน วาฤทธิ

ทิพย์วดี โพธิ์สิทธิพรณ

สุภาภรณ์ สุภผลกิจ

ภาควิชาการจัดการการท่องเที่ยว

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยฟาอีสเทอร์น

* 2000 *

ทุนสนับสนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยฟาอีสเทอร์น

ประจำปีการศึกษา 2553

พฤษภาคม 2554

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากคณะกรรมการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์นทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่งจนงานวิจัยสำเร็จสมบูรณ์ได้

ขอขอบพระคุณ คุณพรหมินทร์ พวงมาลา ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านแม่กำปอง และ คุณวิโรจน์ ทิพย์ปิ่นทอง สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง หมู่ที่ 9 หมู่บ้านผานกกก รวมถึงคณะกรรมการทุกท่านจากทั้งสองหมู่บ้านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ อำนวยความสะดวก และให้ความร่วมมือเป็นอย่างยิ่งในการสัมภาษณ์ รวมทั้งตลอดเวลาตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย จนทำให้งานวิจัยฉบับนี้สมบูรณ์ และมีคุณค่า

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากงานวิจัยฉบับนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบและอุทิศแด่ผู้มีพระคุณทุกท่าน

คมสัน วาฤทธิ
ทิพย์วดี โปธิ์สิทธิพรรณ
สุภาภรณ์ สุภพลกิจ
20 พฤษภาคม 2554

ชื่อการวิจัย	การเปรียบเทียบการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน : โฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน และ บ้านผานกกก อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
ผู้วิจัย	คมสัน วาฤทธิ ทิพย์วดี โพธิ์สีทิพย์พรรณ สุภาภรณ์ ศุภพลกิจ ภาควิชาการจัดการการท่องเที่ยว คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
ระยะเวลาที่ทำวิจัย	ตุลาคม 2553 – มิถุนายน 2554
ผู้สนับสนุนการวิจัย	มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
ปีการศึกษา	2553

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงศักยภาพในการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน เปรียบเทียบระหว่างชุมชนบ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน และ ชุมชนบ้านผานกกก อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีความแตกต่างกันของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมุ่งเน้นไปที่ธุรกิจ Homestay เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค อันจะนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนต่อไป

วิธีการวิจัยเป็นแบบคุณภาพ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร รวมถึงทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาประกอบกับข้อมูลที่รวบรวมจากภาคสนามด้วยการตั้งคำถาม จดบันทึก และวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด โดยผู้วิจัยเข้าไปสอบถามพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสัมภาษณ์กลุ่มโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยมีประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น คือ

- 1) บริบทและสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน สถานการณ์การท่องเที่ยวในหมู่บ้านเกี่ยวกับเรื่องราวโดยทั่วไปของหมู่บ้าน
- 2) การบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของหมู่บ้าน โดยเน้นไปที่ธุรกิจโฮมสเตย์
- 3) การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านผลประโยชน์ รายได้ และการกระจายรายได้ของธุรกิจโฮมสเตย์

จากการวิจัยพบว่า 1) มีการจัดรูปแบบโครงสร้างการบริหารจัดการ โดยชุมชนอย่างเหมาะสมของทั้งสองชุมชน โดยชุมชนบ้านแม่กำปองจะมีความโดดเด่น และแบ่งกลุ่มภารกิจหรือคณะกรรมการอย่างชัดเจน มากกว่าบ้านผานกกก โดยผู้นำชุมชนจะมีส่วนในการให้ความรู้แก่ชุมชน การนำชุมชนให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน การประเมินผลการดำเนินงาน การบริหารจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวและโฮมสเตย์ การดำเนินงานด้านการตลาด การจัดรายการนำเที่ยว และการดูแลสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ในด้านต่างๆ 2) มีการบริหารจัดการด้านผลประโยชน์ รายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยชุมชนบ้านแม่กำปองสามารถดำเนินการได้ดีกว่าหมู่บ้านผานกกก ทั้งด้านการวิเคราะห์ที่มาของรายได้ การกำหนดราคาแต่ละกิจกรรมการท่องเที่ยว และราคาที่พักโฮมสเตย์อย่างชัดเจน และมีการเก็บรวบรวมสถิติผู้ใช้บริการ รวมถึงการทำบัญชีเพื่อความโปร่งใสในการบริหารงาน 3) การกระจายผลประโยชน์หรือรายได้จากการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านแม่กำปองสามารถดำเนินการได้ดีกว่าหมู่บ้านผานกกก ซึ่งรายได้หรือผลประโยชน์ดังกล่าว สามารถกระจายไปทุกภาคส่วนของหมู่บ้าน รวมถึงนำไปใช้ในการเป็นทุนสวัสดิการ และเพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆ ของหมู่บ้าน

จากการวิจัยพบว่า หมู่บ้านแม่กำปอง มีจุดแข็งในด้านผู้นำที่เข้มแข็ง คนในชุมชนมีความพร้อม รายได้จากการท่องเที่ยวที่ดี และมีการจัดสรรที่เหมาะสม และมีการนำเอารายได้มาพัฒนาชุมชน มีจุดอ่อนในด้านผู้นำมีอิทธิพลทางความคิดและกำหนดทิศทางชุมชน และการร่วมมือประสานงานของคนในชุมชน ส่วนหมู่บ้านผานกกก มีจุดแข็งในด้านวิถีชีวิต และภูมิปัญญาของชาวเขาเผ่า มีจุดอ่อนในด้านความร่วมมือประสานงานของชุมชน หมู่บ้านแม่กำปอง มีโอกาสในด้านแหล่งท่องเที่ยวภายนอกชุมชน และอุปสรรคในด้านการแข่งขันของธุรกิจเอกชนจากภายนอกชุมชน ส่วนหมู่บ้านผานกกก มีโอกาสในด้านแหล่งท่องเที่ยวภายนอกชุมชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และอุปสรรคในด้านงบประมาณที่ไม่เพียงพอ

Research Title: A Comparison of Community - Based Tourism Management : Homestay Business Between Baan Mae Kompong, Mea On* and Baan Pha Nok Kok, Mae Rim*, Chiang Mai Province

Name: Komson Waritt
Tipwadee phosittiphan
Supaporn Supapornlakit
Tourism Management Department
Faculty of Business Management
The Far Eastern University

Duration: October 2010 – June 2011

Research Grant: The Far Eastern University

Academic Year: 2010

Abstract

The objective is to study the potential of community Based Tourism by comparative analysis between two different communities; Baan Mae Kampong, Mae On and Baan Pha Nok Kok, Mae Rim, Chiangmai. By fowsing on the management of home stay business as its strengths, weaknesses, opportunities and threats which will brings the sustained success.

The methodology of this research is qualitative study. The resources of study represented are from related documents, theories, concepted and related researchs. The research tools is an In – depth interviewing on the focus group. In addition, there was Unstructured Observation and a survey of tourism resources by keeping records. There

are 3 issues of this studying 1) the physical context, the conditions and the tourism situations of villages and communities 2) the management of community – based tourism activities, emphasis on home stay accommodation business. 3) the analysis of strengths, weaknesses, opportunities and threats associated with the management of income, interest financial and the income distribution to the community.

The research findings are as follows : 1) Baan Mae Kampong have a higher potential for the conformation and structure of home stay accommodation management than Baan Pha Nok Kok. Mostly in the community leader, the community educated, all community participation in decision making, the operation for tourism activities and home stay accommodation, the evaluation on the result, marketing operation, travel routing and itinerrarg and particularly on home stay operator supervising. 2) Mae Kampong have a higher potential in the management of revenues and benefits which from all parts of community based tourism than Pha Nok Kok. In terms of the revenue diagnosis, emphatically pricing on all tourism activities and home stay accommodation, statistics collection of tourists with financial and accounting management to ensure of the transperacy. 3) Baan Mae Kampong have a higher potential in income distribution to all parts of community than Pha Nok Kok. The benefits are used to support the community welfare and village development.

Baan Mae Kampong have a strength in treams of the community leader, an appropriation of income and the benefits distribution for the community welfare and development. More influence of the leader in the community suggestive ideas may be a weakness of Mae Kampong. The strength of Baan Pha Nok Kok represents on their hilltribe way of life and wisdoms, but may be a weakness on the leader and the co – operation of local people potentials.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
Abstract	ง
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ฐ
สารบัญแผนผัง	ฑ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
สมมุติฐานของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	7
องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	7

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
หลักการทางการเมืองการท่องเที่ยวโดยชุมชน	9
การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในภาคเหนือ	14
องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคเหนือ	15
การบริหารจัดการการท่องเที่ยว	16
รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคเหนือ	16
แนวคิดเกี่ยวกับบ้านพักแบบชุมชนมีส่วนร่วม (Homestay)	17
โสมสเดย์มาตรฐานไทย หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย	20
การจัดการ โสมสเดย์เบื้องต้น	21
แนวทางการพัฒนา	22
แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)	22
หลักการสำหรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	26
แนวคิดเกี่ยวกับส่วนผสมทางการตลาดท่องเที่ยว (Marketing Mix of Tourism)	30
แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์สถานะแวดล้อม (SWOT Analysis)	31
ประโยชน์ของการวิเคราะห์ SWOT	32
ขั้นตอน / วิธีการดำเนินการทำ SWOT Analysis	33
ระบุสถานการณ์จากการประเมินสภาพแวดล้อม	34
ข้อพิจารณาในการวิเคราะห์ SWOT	36

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
ข้อดี – ข้อเสีย ของการทำ SWOT Analysis	37
แนวคิดเกี่ยวกับวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ (Product Life Cycle)	37
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	39
ศึกษาเอกสาร รวมถึงทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	39
การกำหนดแหล่งข้อมูล	39
การเก็บข้อมูลการวิจัย	41
การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล	42
บทที่ 4 ผลการวิจัย	44
ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านแม่กำปอง	44
1. ที่ตั้ง – อาณาเขต	44
2. ภูมิประเทศ และภูมิอากาศ	45
3. โครงสร้างทางประชากร	46
4. ประวัติการตั้งถิ่นฐาน	46
5. ลักษณะทางเศรษฐกิจ	47
6. ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม	48
7. การบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยว โดยชุมชนของหมู่บ้านแม่กำปอง	49

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
8. กระบวนการประเมินศักยภาพและความเป็นไปได้ของชุมชนในการจัดการ ท่องเที่ยว	55
9. กระบวนการในการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน	55
10. กระบวนการดำเนินการในการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการพัฒนา การท่องเที่ยว	56
11. กระบวนการดำเนินงานในการจัดตั้งองค์กรเพื่อบริหารจัดการท่องเที่ยว	56
12. คณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ของหมู่บ้านแม่กำปอง	57
13. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	58
14. การบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่กำปอง	59
15. บ้านพักแบบโฮมสเตย์	60
16. การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์	60
17. การดำเนินงานด้านการดูแลการเข้าพักโฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง แก่นักท่องเที่ยว* 2000 *	60
18. การดำเนินงานด้านการตลาดโฮมสเตย์แม่กำปอง	62
19. การดำเนินงานด้านการจัดรายการนำเที่ยว	63
20. การดำเนินงานด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของบ้านแม่กำปอง	64
21. สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง	66
22. จำนวนนักท่องเที่ยว	68

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
23. การบริหารจัดการด้านผลประโยชน์ รายได้ และการเงิน	68
24. การวิเคราะห์ SWOT ของบ้านแม่กำปอง	79
ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านผานกกก	81
1. ที่ตั้ง – อาณาเขตอาณาเขตติดต่อ	82
2. ภูมิประเทศ และภูมิอากาศ	82
3. โครงสร้างทางประชากร	84
4. ประวัติการตั้งถิ่นฐาน	84
5. ลักษณะทางเศรษฐกิจ	85
6. ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม	86
7. การบริหารจัดการ โดยชุมชนบ้านผานกกก	89
8. การบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านผานกกก	93
9. การบริหารจัดการด้านผลประโยชน์ รายได้ และการเงิน	99
10. การวิเคราะห์ SWOT ของธุรกิจการท่องเที่ยวโฮมสเตย์บ้านผานกกก	101
บทที่ 5 สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	106
บริบทและสภาพทั่วไปของหมู่บ้านแม่กำปอง	107
1. การบริหารจัดการธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชน	108
2. การวิเคราะห์ SWOT ของบ้านแม่กำปอง	115

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
บริบทและสภาพทั่วไปของหมู่บ้านผานกก	117
1. การบริหารจัดการโดยชุมชน	119
2. การบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านผานกก	120
3. การบริหารจัดการด้านผลประโยชน์ รายได้ และการเงิน	123
4. การวิเคราะห์ SWOT ของธุรกิจการท่องเที่ยวโฮมสเตย์บ้านผานกก	124
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้	126
ข้อจำกัดในงานวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป	127
บรรณานุกรม	128
ประวัติผู้เขียน	130

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. ข้อพิจารณาในการวิเคราะห์ SWOT	36
2. รายชื่อสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง (ปางใน)	67
3. ที่มาของรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแม่กำปอง	69
4. จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปองปีพ.ศ. 2551	71
5. จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปองปีพ.ศ. 2552	72
6. จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปองปีพ.ศ. 2553	73
7. สัดส่วนของรายได้และต้นทุน	75
8. การคำนวณหาสัดส่วนรายได้ ต้นทุน และผลกำไร	76
9. รายได้ที่ได้จากนักท่องเที่ยวกระจายตามสัดส่วนของสหกรณ์กองทุนหมู่บ้าน	77
10. รายชื่อคณะกรรมการศูนย์ท่องเที่ยว บ้านผานกกก	89

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. ลักษณะทางภูมิประเทศของหมู่บ้านบ้านแม่กำปอง	46
2. ผลผลิตที่ได้จากการทำไร่ชา และไร่กาแฟ	48
3. วัดแม่กำปองและพิธีบายศรีสู่ขวัญ	49
4. ภูมิประเทศ และภูมิอากาศหมู่บ้านผานกกก	83
5. เศรษฐกิจ	85
6. วัฒนธรรมและการแต่งกาย	88
7. กิจกรรมฐานกลางวันและกิจกรรมฐานกลางคืน	97

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่	หน้า
1. แผนผังสภากรรมการหมู่บ้านแม่กำปอง	50
2. แผนผังหัวหน้ากลุ่มบ้านกรรมการกลุ่มบ้านแม่กำปอง	51

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่การประกาศแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา บทบาทการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และจากการที่รัฐบาลออกกฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอันเป็นแรงผลักดันให้องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานต่างๆ ให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวถือว่าเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญอันเป็นกลไกในการสร้างรายได้ เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นแต่ละชุมชนได้ เนื่องจากสามารถนำเอาทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ แหล่งศิลปะ โบราณคดี รวมถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน นำมาสร้างให้เป็นจุดขายเกิดเป็นความน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้เป็นอย่างดี

ประกอบกับกระแสการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยวแบบ Mass Tourism มาเป็นการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การเข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตโดยมีชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งโดยรวมแล้วจะเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco Tourism) ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมมากขึ้น ทั้งจากกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างประเทศ มีการจัดรูปแบบกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวในชุมชนต่างๆ เพื่อศึกษาเรียนรู้และแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว โดยมี Homestay ที่พักที่มีความหมายมากกว่าที่พักค้างคืนให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นจุดศูนย์กลางในการให้บริการด้านที่พัก และอาหาร รวมถึงการมีกิจกรรมในด้านต่างๆ ให้กับนักท่องเที่ยว วิธีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายแบบสังคมชนบท และวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน

ในการสัมมนาหัวข้อ "Thailand : Today's Trends, Tomorrow's Tourism" เพื่อสร้างการรับรู้เทรนด์ หรือกระแสของสินค้าทางการท่องเที่ยวของไทย เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2553 โดยมีสื่อมวลชนและผู้ประกอบการบริษัทนำเที่ยวจำนวนมากกว่า 500 รายร่วมรับฟัง ในการนำเสนอของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้นำเสนอสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและสามารถตอบสนองทิศทางความต้องการของตลาดนักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบันและอนาคต 4 ประเภท โดยหนึ่งในสี่นั้นคือ การท่องเที่ยวโดยชุมชน นอกเหนือจากการท่องเที่ยวเชิง

สุขภาพ การแพทย์ และสปา แสดงให้เห็นว่าภาครัฐบาลและเอกชนให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว โดยชุมชน อีกทั้งยังสนับสนุนให้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวในปัจจุบันและอนาคต

การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวิถีชีวิต โดยพักแรมอยู่กับชาวบ้านถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญอันหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นรูปแบบซึ่งนักท่องเที่ยวได้เข้าพักอาศัยและร่วมกิจกรรมปกติประจำวันกับชาวบ้าน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมประเพณีซึ่งกันและกัน ซึ่งเรียกว่า Homestay

ในการบริหารจัดการธุรกิจ Homestay ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยไม่อาจแบ่งแยกจากกิจกรรมอื่นๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องกับทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน ประกอบกับต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นบุคคลภายนอกหรือแม้แต่หน่วยงานภายนอกที่ต้องมีการประสานความร่วมมือด้วย ดังนั้น ชุมชนที่ประสงค์จะประกอบธุรกิจ Homestay จึงจำเป็นต้องมีองค์กรที่เข้ามารับผิดชอบในการทำงาน เพื่อชี้ให้ชัดเจนและเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนว่าชุมชนนี้ได้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ภายใต้องค์กรใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเอาชื่อของชุมชนมาเป็นภาพลักษณ์หนึ่งขององค์กร จึงจำเป็นต้องสร้างและกำหนดรูปแบบการบริหารอย่างชัดเจนและรับผิดชอบต่อสิ่งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยสามารถให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและการตรวจสอบการทำงานได้

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยหลักแล้วเป็นการทำงานของชุมชน คือ การที่ชาวบ้านในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต้องเกิดกระบวนการความร่วมมือ การร่วมคิด ร่วมกันทำมาตั้งแต่เริ่มต้น และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดทิศทางและตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในชุมชน องค์กรต้องเปิดโอกาสให้มีการเข้าร่วมและควรให้สมาชิกในชุมชนได้รับประโยชน์ไม่ทางตรงก็ทางอ้อมในการจัดการการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ยังต้องมีการแบ่งบทบาทและกระจายบทบาทการทำงานไปยังสมาชิกในชุมชน อันจะทำให้การบริหารจัดการมีความคล่องตัว นอกจากนี้ ยังเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกโดยเฉพาะผู้หญิง ผู้อาวุโส และเยาวชนในชุมชนได้มีโอกาสแสดงบทบาทและศักยภาพของตนในการทำงาน และเนื่องจากการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนจะนำมาซึ่งรายได้และผลตอบแทนให้กับชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง จึงจำเป็นต้องมีการจัดการผลประโยชน์ให้กระจายตัวสู่คนในชุมชนและสมาชิกผู้ดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถนำ

กลับมาพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในหมู่บ้านหรือชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ภายหลังจากได้มากขึ้นเรื่อยๆ ใ้กับกับการบริหารจัดการขององค์กรชุมชน และสิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ต้องมีระบบการเงินและการจัดการผลประโยชน์ที่เข้าใจง่าย สามารถตรวจสอบได้ มีกฎเกณฑ์ กติกา ระเบียบที่ทุกคนยอมรับ และเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนต่อไป

การพัฒนาชุมชนโดยการให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือต้องใช้ระยะเวลาและความต่อเนื่องในการบริหารจัดการ ซึ่งกลุ่มองค์กรของชุมชนต้องทำความเข้าใจในแนวคิดและกระบวนการทำงาน โดยต้องมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้ เคารพวิถีคิดและการตัดสินใจของชุมชน มีการจัดสรรผลประโยชน์ด้วยความโปร่งใสเป็นธรรมกับทุกฝ่ายและสามารถร่วมกันตรวจสอบได้

การศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยต้องการศึกษาชุมชนที่ดำเนินการธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเน้นไปที่ธุรกิจ Homestay และประสบความสำเร็จจนสามารถได้รับเลือกเป็น Homestay มาตรฐานของประเทศไทยในภาคเหนือ และมีการบริหารจัดการโดยชุมชนและองค์กรของชุมชนมาในระยะเวลาหนึ่งอย่างต่อเนื่อง แล้วยังสามารถรักษาแนวความคิดและกระบวนการทำงานโดยยึดหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว รวมไปถึงการรักษามาตรฐานของ Homestay ในด้านการบริหารจัดการ ประกอบกับมีความเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship) หรือมีศักยภาพในการบริหารจัดการ สามารถดำเนินการต่อไปอย่างมั่นคงจนนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ว่ามีวิธีบริหารจัดการอย่างไร

หมู่บ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน ได้เปิดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และได้จัดให้มีการบริการพักแบบ Homestay ซึ่งเป็นที่รู้จักกว้างขวาง มีนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน ศึกษารวมชาติ และมีกิจกรรมที่หลากหลายให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเลือกชม มีการเดินป่าสำรวจความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ชมนก ชมดอกไม้ในป่า สมุนไพร มีการฝึกทำอาหารร่วมกับเจ้าของบ้าน มีพิธีบายศรีสู่ขวัญ ชมการแสดงฟ้อน ดนตรีพื้นบ้าน ทำบุญตักบาตร การปลูกต้นไม้ในหมู่บ้าน ทางด้านหมู่บ้านผานกกก อำเภอแมริม ได้ดำเนินการโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก JBIC ผ่านศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ หมู่บ้านผานกกกมีกิจกรรมที่น่าสนใจ เช่น พิพิธภัณฑิ์ไยถัญชง ผ้าเขียนเทียน ล้อเลื่อนม้ง ศูนย์วัฒนธรรมชนเผ่า และบ้านพักโฮมสเตย์ ซึ่งทั้ง

หมู่บ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน และ หมู่บ้านผานกกก อำเภอแม่ริม ทั้งสองหมู่บ้านเป็นชุมชนที่ได้รับการพิจารณาผ่านเกณฑ์มาตรฐาน Homestay ไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 จนถึงปี พ.ศ.2550 ตามลำดับ ทั้งสองชุมชนต่างมีความโดดเด่นทั้งเรื่องที่ตั้งของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และหัตถกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และทั้งสองชุมชนยังเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในเรื่องของการให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธุรกิจ Homestay สิ่งที่มีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดคือชาติพันธุ์ของเจ้าของชุมชน กล่าวคือ ชาวบ้านในชุมชนบ้านแม่กำปองเป็นชาวเชียงใหม่ หรือคนเมือง ขณะที่หมู่บ้านผานกกก เป็นชาติพันธุ์ม้ง หรือชนเผ่าม้ง แต่ในการศึกษาครั้งนี้จะไม่ศึกษาลักษณะความแตกต่างทางชาติพันธุ์ มาเป็นสาระสำคัญในการศึกษาวิจัย แต่จะทำการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบในด้านต่างๆ และความแตกต่างของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมุ่งเน้นไปที่ธุรกิจ Homestay เพื่อหาจุดเด่น จุดด้อย หรือข้อดี ข้อเสีย อันจะนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนต่อไป และผลของการศึกษานำไปสู่หลักวิธีและแนวคิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในลักษณะของการได้ถูกทดลองปฏิบัติการจริงแล้ว และสามารถนำไปเป็นแบบอย่างให้แก่ชุมชนอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องศักยภาพการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน : โฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน และ บ้านผานกกก อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อศึกษาถึงศักยภาพในการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน เปรียบเทียบระหว่างสองชุมชนที่มีความแตกต่างกัน
2. เพื่อแสวงหาแนวคิดและการค้นพบวิธีการใหม่ๆ ในการบริหารจัดการธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชน

สมมุติฐานของการวิจัย

ชุมชนบ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน และ ชุมชนบ้านผานกกก อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ มีศักยภาพในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ได้ใช้ระยะเวลาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2553 โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่พักโฮมสเตย์จำนวน 2 ชุมชน เป้าหมายคือ บ้านแม่กำปอง หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ และ ชุมชนบ้านผานกกก หมู่ที่ 9 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ผู้วิจัยได้กำหนดตัวผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในขั้นตอนการเก็บข้อมูลดังนี้

1. ประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ ผู้อาวุโส ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. ตัวแทนเจ้าของร้านค้า/ตัวแทนเจ้าของร้านอาหาร และประชาชนในพื้นที่
2. สมาชิกในกลุ่มโฮมสเตย์ ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจโฮมสเตย์ กลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ และกลุ่มหัตถกรรม
3. เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจโฮมสเตย์ของทั้ง 2 ชุมชน โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการนำนโยบายการท่องเที่ยวไปปฏิบัติ ได้แก่ กำนันตำบล สาธารณสุขตำบล เกษตรตำบล ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนบริษัทนำเที่ยว เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ครูใหญ่
4. นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการโฮมสเตย์ของทั้งสอง โดยผู้วิจัยจะทำการเลือกผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมในหมู่บ้านและได้ใช้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ของแต่ละหมู่บ้าน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. งานวิจัยนี้น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการกระชับและการทำความเข้าใจกับรูปแบบของหลักและแนวคิดการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อทั้งสองชุมชนที่เข้าไปทำการศึกษาและต่อชุมชนอื่น

2. งานวิจัยชิ้นนี้น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการกับปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน อันจะนำไปสู่การวางแผนที่ดีสำหรับการพัฒนาชุมชนต่อไป

3. ข้อค้นพบจากงานวิจัยชิ้นนี้ได้แก่ แนวความคิด หรือวิธีการบริหารจัดการใหม่อันเกิดจากการสังสมประสบการณ์ การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ อันเกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนเอง ซึ่งนอกเหนือจากกฎเกณฑ์แนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้น่าจะเป็นประโยชน์ต่ออีกชุมชนหนึ่ง และต่อชุมชนอื่นภายนอกต่อไป

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน การจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้านพร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ

การท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Homestay) เป็นบริการการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวเข้าพักกับเจ้าบ้านที่ยินดีให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยอัธยาศัยและมีน้ำใจไมตรีเหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชาวบ้าน นักท่องเที่ยวจะพักอาศัยอยู่กินและทำกิจวัตรประจำวันร่วมกับเจ้าบ้าน เช่น การทำนา ทำสวน การหาผัก หาปลา ไปวัด ทำบุญ นอกจากนี้แล้วยังเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น เล่นน้ำตก จี่จ๊กรยาน นั่งเรือ เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ฯลฯ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2540) นอกจากนี้ วีระพล ทองมา (อ้างใน สินธุ์ สโรบล และคณะ, 2546, 12) ยังได้นิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และวิธีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุน หรือปัจจัยในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินงาน ตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปทบทวน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (พจนานุกรม 2546 หน้า 15)

องค์ประกอบหลักของ CBT มีอยู่ 4 ด้าน กล่าวคือ

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม
2. ด้านองค์กรชุมชน
3. ด้านการจัดการ
4. ด้านการเรียนรู้

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

- 1.1 ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์
- 1.2 มีวิธีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
- 1.3 ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2. ด้านองค์กรชุมชน

- 2.1 ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน
- 2.2 มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่างๆ หลากหลาย
- 2.3 ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

3. ด้านการจัดการ

- 3.1 มีกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
- 3.2 มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้
- 3.3 มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
- 3.4 มีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

4. ด้านการเรียนรู้

- 4.1 ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง
- 4.2 มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
- 4.3 สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

หลักการงานการท้องถิ่นโดยชุมชน

จากแนวคิดของ รศ.ดร.วิระพล ทองมา (2553, ระบบออนไลน์) ซึ่งคิดว่า การท้องถิ่นโดยชุมชน ที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเอง โดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมนั้น จึงทำให้กิจกรรมการท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและเกี่ยวกับกลุ่มคนต่างๆ มากมาย เมื่омองในบริบทของการพัฒนาการท้องถิ่นที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท้องถิ่นจึงควรต้องมีหลักการร่วมกัน ดังนี้

1. การท้องถิ่นโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการวินิจฉัยวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท้องถิ่นอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร
2. สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน และรับประโยชน์ร่วมกัน
3. ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นกัน องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท้องถิ่นโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน
4. รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรมของการท้องถิ่นโดยชุมชน ต้องดำเนินการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ
5. มีกฎกติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท้องถิ่นที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้
6. ชุมชนที่จัดการท้องถิ่น สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไป และนักท้องถิ่น ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานการท้องถิ่นโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจน

7. การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีความรู้ที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

8. รายได้ที่ได้รับการท่องเที่ยวมีส่วน ไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสีงแวดล้อม

9. การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อำชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

10. องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในเรื่องความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึง หรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากร และกระจายอำนาจการตัดสินใจ โดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อม และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

ทางด้านแนวคิดของ จิตศักดิ์ พุฒจร (2553, ระบบออนไลน์) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน มิติการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เดิมอยู่ในการดูแลของภาครัฐโดยอาศัยหลักการและวิชาการเพื่อการจัดการแหล่งธรรมชาติให้มีความยั่งยืน และสามารถรองรับการท่องเที่ยวควบคู่กันไป แต่ในปัจจุบันมิติของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้เปลี่ยนแปลงไป ชุมชนท้องถิ่นถูกคาดหวังให้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมใน

การดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ การให้ความรู้ และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว แต่ทิศทางของความร่วมมือดังกล่าวของหน่วยงานภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นอุทยานแห่งชาติ หน่วยงานในท้องถิ่นกับชุมชน ยังไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ยังเกิดการคิดแบบแยกส่วนกันคิด แยกกันวางแผน แยกกันของงบประมาณ แยกกันจัดการ เมื่อมองภาพรวมแล้วจะเห็นว่าจะมีแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกทำลายลงไปอย่างรู้เท่าไม่ทันการณ์ โดยผ่านภาพของการกระตุ้นเศรษฐกิจจากภาครัฐบาล ทำให้เกิดการ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างไร้ทิศทาง ภายหลังจากสภาพเศรษฐกิจในประเทศเกิด ปัญหา ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวทางและกลยุทธ์เพื่อฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวดูเหมือนจะเป็นหนทางที่รัฐบาลทุ่มเทความสนใจและตั้งเป้าให้เป็นแนวทางในการฟื้นฟู สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น โดยกระจายงบประมาณเพื่อพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง ทำให้ เกิดการตอบรับกระแสการพัฒนาอย่างกว้างขวาง แต่ละจังหวัด อำเภอ ตำบล และท้องถิ่นต่างๆ ต่างพากันเสนองบประมาณเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ตนเองต่างคิดว่าน่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดี และสร้างรายได้อย่างที่เข้าใจกัน แต่กว่าร้อยละแปดสิบของโครงการที่เสนอเข้ามาของงบประมาณ ทางด้านการท่องเที่ยว ต่างมุ่งเน้นที่จะพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย พัฒนาอาคารวัตถุ โดย เข้าใจว่าจะเป็นการพัฒนาที่ถูกต้องอีกทั้งนักการเมืองในทุกระดับ ต่างมุ่งที่จะผลักดันให้โครงการ เหล่านี้ผ่าน เป็นเครื่องมือสร้างฐานเสียงและผลประโยชน์ส่วนตัว แม้แต่อุทยานแห่งชาติก็มุ่งเน้น การเปิดพื้นที่เพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากขึ้น แต่ขาดกำลังคนที่จะดำเนินการและความ เข้าใจถึงแก่นแท้ของการรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน อีกทั้งยังไม่ได้กำหนด กลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนเรียกได้ว่า ไม่ว่าจะกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นแบบไหน พฤติกรรมอย่างไรก็ต้องรับ ได้หมด ภาพของอุทยานแห่งชาติที่ควรจะเป็นแหล่งเรียนรู้ และค่อยๆ ปรับเปลี่ยนให้นักท่องเที่ยวรู้ ซึ่งถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติก็อ่อนด้อยลงไป เพียงเวลาไม่นานพื้นที่ทางธรรมชาติทั่วประเทศต่างถูก ปรับเปลี่ยนโดยมีการพัฒนา ปรับปรุง และก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสบายที่ขัดแย้งกับ ความคิดด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ควรจะเป็นจนเป็นสิ่งที่สวนทางกับเป้าหมายความยั่งยืนที่ ประชาคมโลกต่างพยายามร่วมกันทำให้เกิดความยั่งยืนมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ อาคารศูนย์บริการ ที่ พักนักท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกที่เกินความจำเป็นและไม่กลมกลืนกับธรรมชาติถูกสร้างขึ้น อย่างมากมายโดยขาดการวางแผนที่ดี ขาดการวิเคราะห์โอกาสและความเป็นไปได้ทางการท่องเที่ยว ภายหลังจากการเปิดแหล่งท่องเที่ยวเพียงไม่นานจนส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวมากมายถูกพัฒนาผิด

ทิศทาง เกิดการเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว และถูกทิ้งร้างกลายเป็นอนุสรณ์ของการท่องเที่ยวของเมืองไทยเราในที่สุด สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเหตุอันสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่า ถึงเวลาที่จะต้องกลับมาทบทวนสิ่งที่ได้ดำเนินการไปว่า ถูกทางมากน้อยเพียงไร ชุมชนจะต้องทำความเข้าใจจุดยืนและยอมรับภาระและหน้าที่อะไรบ้าง ก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง จะขออธิบายข้อสังเกตดังนี้

1. ชุมชนเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างจริงจังหรือไม่ ควรจะต้องมีส่วนรับรู้ร่วมคิด และตัดสินใจร่วมกันตั้งแต่ต้น
2. ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ทั้งแง่บวกและลบที่อาจจะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เนื่องจากในช่วงที่ผ่านมาหลายชุมชนรับรู้เพียงด้านบวกและผลประโยชน์เพียงส่วนเดียว
3. ยึดมั่นและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน โดยเข้าใจถึงผลการเปลี่ยนแปลงหากการท่องเที่ยวเข้ามาแล้วจะไม่ทำให้สิ่งดีดีเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปได้โดยง่าย
4. เข้าใจให้ตรงกันว่า การท่องเที่ยวเป็นเพียงเครื่องมือที่จะทำให้นักในชุมชนได้มาคิดร่วมกัน ทำงานร่วมกัน แก้ปัญหาาร่วมกัน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนากระบวนการคิดและความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเรื่องหลัก ผลตอบแทนเป็นเรื่องรองหรือรายได้เสริมนั่นเอง
5. วางแผนล่วงหน้าเรื่องเงินๆ ทองๆ ให้เกิดความยุติธรรมและกระจายรายได้ให้ทั่วถึงมากที่สุด เพราะหลายแห่งเมื่อจัดสรรไม่ลงตัว จะเกิดความขัดแย้งและความแตกแยกในที่สุด และควรจัดแบ่งส่วนหนึ่งของรายได้กลับมาใช้พัฒนา พื้นฟูธรรมชาติ และสังคมด้วย
6. นักท่องเที่ยวคาดหวังว่าจะมีการนำเสนอหรือสื่อความหมายทางวัฒนธรรมหรือธรรมชาติที่เข้าใจง่าย เป็นกันเอง มิใช่การพาไปให้ถึงที่ท่องเที่ยวเฉยๆ ควรมีการพูดคุยหรือให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ด้วย
7. กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องเคารพกฎเกณฑ์อันดีงามของชุมชน และสังคมนั้นๆ และเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวด้วย

8. มุ่งเน้นการจัดการที่ดี เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวส่วนมากจะจัดการได้ไม่เหมาะสมสำหรับความมีคุณค่าในตัวเอง บางครั้งมุ่งจัดการเพื่อให้นักท่องเที่ยวสะดวกแต่ลืมคำนึงถึงสภาพการดูแลรักษาธรรมชาติและวัฒนธรรม

9. การจัดการอย่างเหมาะสมในด้าน

9.1 การจัดการระยะที่จะต้องให้มีน้อยที่สุดหรือพยายามให้นักท่องเที่ยวมากกลับไปด้วย

9.2 คุณภาพน้ำที่จะต้องพยายามลดน้ำทิ้งน้ำเสียจากการท่องเที่ยว ทำแหล่งน้ำให้สะอาดที่สุด ในกรณีมีแหล่งน้ำตก หรือธารน้ำธรรมชาติ ไม่ควรใช้ยาสระผมหรือสบู่ เนื่องจากจะส่งผลถึงสัตว์ พืช และระบบนิเวศ

9.3 การจัดการเสียง การควบคุมไม่ให้เกิดเสียงอีกทีก็กรีกโครม ไม่ว่าจะมาจากเสียงนักท่องเที่ยว เครื่องยนต์ หรือแม้กระทั่งเสียงเพลง หรือเครื่องเสียง เพราะนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบธรรมชาติมักชอบความสงบด้วย

9.4 การดูแลความปลอดภัยให้แก่ชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ซึ่งสำคัญมาก ความปลอดภัยเป็นประเด็นสำคัญอันดับต้นๆ ที่นักท่องเที่ยวทุกคนคำนึงถึง ดังนั้น การจัดการด้านนี้ต้องมีความพร้อมมากที่สุดเช่นกัน รวมถึงการเตรียมการเรื่องการปฐมพยาบาลอย่างถูกต้องด้วย

10. การแบ่งพื้นที่ให้เหมาะสม เป็นสัดส่วน ไม่ควรเปิดให้ท่องเที่ยวได้ทั้งหมด เพราะในบางครั้งอาจเป็นการรบกวนความสงบสุขของชุมชน หรือพื้นที่ธรรมชาติที่ควรจะสงวนให้ธรรมชาติได้ฟื้นตัวด้วย ดังนั้นควรวางแผนเรื่องการจัดแบ่งสรรพื้นที่ตั้งแต่แรก

11. คำนึงถึงความสามารถการรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านการจัดการและบริการที่มีขีดจำกัด ไม่ควรจะรับได้เรื่อยๆ อย่างไม่มีขีดจำกัด มิฉะนั้นจะส่งผลทำให้การท่องเที่ยวในพื้นที่เสื่อมโทรมและเสื่อมความนิยมลงอย่างรวดเร็ว

12. คุณภาพการให้บริการ ทั้งด้านข้อมูลข่าวสาร การเดินทาง ความเป็นอยู่ ที่พัก อาหาร ท้องถิ่น และที่สำคัญเสน่ห์ของการท่องเที่ยวในชุมชนไทย คือ อธิยาศัย น้ำใจไมตรี ความเอื้ออาทร และรอยยิ้มนั่นเอง

13. ร่วมกันวางแผนรองรับการพัฒนา และป้องกันผลกระทบทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต ซึ่งอาจจะพัฒนาไปสู่การเป็นแผนปฏิบัติการ แผนยุทธศาสตร์ หรือแม้แต่แผนแม่บทได้ในที่สุด

14. พยายามเผยแพร่และหาโอกาสสร้างคนรุ่นใหม่ให้ได้มีโอกาสก้าวหน้าเข้ามาทำงานเพื่อชุมชน และค่อยๆ สร้างการยอมรับในชุมชนเองจนสามารถมีกลุ่มอายุต่างๆ กันและถ่ายทอดวิธีการแนวทางและภูมิปัญญาให้สืบทอดไปได้

15. พัฒนาและหาโอกาสที่จะให้ชุมชนได้เรียนรู้จากความสำเร็จ ปัญหา และแนวทางแก้ไข ปัญหาของรูปแบบการบริหารจัดการของชุมชนอื่นๆ อยู่เสมอเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

จึงเป็นโอกาสดีที่ชุมชนต่างๆ จะได้หันกลับมาทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้นทุกแง่มุมทั้งบวกและลบ พร้อมกับพิจารณาโอกาสของชุมชนต่อไปในอนาคตว่าควรท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนนั้น ส่งผลดีต่อชุมชนในระยะยาวจริงหรือไม่ ชุมชนจะจัดการอย่างไรต่อไป ในภาพรวมเราไม่สามารถแยกการพัฒนาการท่องเที่ยวออกจากการพัฒนาด้านอื่นๆ ของชุมชนได้ หากการพัฒนาขึ้นพื้นฐานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา สาธารณสุข คุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน วัฒนธรรมที่งดงาม น้ำใจไมตรีและรอยยิ้มจากใจคนไทยด้วยกัน ยังถูกละเลยเพิกเฉย การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่หลายคนคิดว่าเป็นทางรอดของความเป็นไทยก็คงไม่อาจจะถึงฝั่งฝันได้

การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในภาคเหนือ

หมู่บ้านหรือชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือ ส่วนใหญ่จะเป็นหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านหรือชุมชนเป็นระยะเวลายาวนาน และก่อนที่จะมีการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนั้น ในลักษณะของการเป็นหมู่บ้านทางผ่าน โดยชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว และไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแต่อย่างใด เช่น บ้านห้วยสี ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ใกล้กับเขตอุทยานแห่งชาติดอยปุย จังหวัดแม่ฮ่องสอน บ้านกลางหลวงมีที่ตั้งอยู่ใกล้อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาเมื่อมีกระแสการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดขึ้น จึงเริ่มมีหน่วยงานเข้ามาให้การสนับสนุนและให้ความรู้กับชาวบ้านในการจัดการท่องเที่ยวในลักษณะการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น เมื่อชาวบ้านมีความรู้เรื่องการท่องเที่ยวและสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง หน่วยงานต่างๆ ก็ถอน

ตัวออกไป การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคเหนือเป็นการผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเข้าด้วยกัน อย่างไรก็ตาม มีบางหมู่บ้าน เช่น หมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ ที่การท่องเที่ยวเกิดขึ้นจากการริเริ่มและการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านก่อนที่จะมีหน่วยงานของรัฐเข้าไปให้การสนับสนุน จนหมู่บ้านกลายเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นจึงอาจแบ่งความเป็นมาของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคเหนือออกเป็น 2 ลักษณะตามความเป็นมา ได้แก่ การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการเข้ามาให้คำแนะนำจากหน่วยงาน หรือบุคคลภายนอกชุมชน และการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการริเริ่มของคนภายในชุมชน (กรวรรณ สังขกร, 2552, 51-52)

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคเหนือ

1. ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามัคคีปรองดอง และร่วมแรงร่วมใจกัน
2. ชุมชนมีความรู้เรื่องการท่องเที่ยว
3. ชุมชนมีแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ป่าชุมชน น้ำตก เป็นต้น
4. ชุมชนมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่น่าสนใจ หรืออาจมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในชุมชน เช่น พิพิธภัณฑสถานบ้าน
5. ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์
6. ชุมชนมีวิถีชีวิตที่น่าสนใจ มีเอกลักษณ์ มีภูมิปัญญาของตนเอง
7. ชุมชนสามารถให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์แก่นักท่องเที่ยว
8. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการและรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวร่วมกัน
9. การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมีความยั่งยืน

การบริหารจัดการการท่องเที่ยว

สำหรับการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในภาคเหนือ นั้น ส่วนใหญ่จะมีลักษณะการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งได้รับการแต่งตั้งหรือคัดเลือกจากชาวบ้านในหมู่บ้านให้เข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ส่วนสมาชิกของกลุ่มท่องเที่ยวนั้น อาจจะเป็นสมาชิกโดยการสมัครใจ หรืออาจเป็นสมาชิกโดยการซื้อหุ้น ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของแต่ละชุมชน

รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคเหนือ

1. การบริหารจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบสหกรณ์

โดยชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์การท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน มีการจดทะเบียนในรูปแบบสหกรณ์ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการสหกรณ์ซึ่งคัดเลือกกันเองในกลุ่มของชาวบ้าน เพื่อเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการและดำเนินการจัดการท่องเที่ยวชาวบ้านที่ต้องการเป็นสมาชิกกลุ่มต้องซื้อหุ้น และเมื่อมีการปันผลก็จะได้รับการปันผลตามจำนวนหุ้นที่ถืออยู่ หมู่บ้านที่มีรูปแบบการบริหารจัดการลักษณะนี้ เช่น บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่

2. การบริหารจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบศูนย์การท่องเที่ยว

ชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันจัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวของชุมชนขึ้น โดยศูนย์การท่องเที่ยวนี้ อาจใช้เป็นศูนย์กลางในการจัดประชุมสำหรับสมาชิกกลุ่ม ใช้เป็นจุดรับนักท่องเที่ยว เป็นสถานที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่วนการบริหารจัดการนั้นก็จะมีการคัดเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกลุ่ม เช่นเดียวกับรูปแบบสหกรณ์บางชุมชนอาจเปิดโอกาสให้ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนในหมู่บ้านเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มโดยไม่ต้องซื้อหุ้น เช่น บ้านห้วยฮี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในขณะที่บางชุมชนชาวบ้านต้องมีการซื้อหุ้นเพื่อเข้าเป็นสมาชิก เช่น บ้านแม่กลางหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งการปันผลก็ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของแต่ละหมู่บ้าน

3. การบริหารจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบคณะกรรมการท่องเที่ยว

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคเหนือส่วนใหญ่มีการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการท่องเที่ยว กล่าวคือ ชาวบ้านในหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวขึ้น จากนั้นก็มีการคัดเลือกตัวแทนเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการกลุ่มในรูปแบบของคณะกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งก็คล้ายคลึงกับการบริหารจัดการในรูปแบบสหกรณ์ และรูปแบบการจัดศูนย์การท่องเที่ยว ซึ่งการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการท่องเที่ยวนี้ บางชุมชนสมาชิกกลุ่มอาจมาจากการเข้าร่วมโดยสมัครใจ ไม่มีการซื้อหุ้นแต่อย่างใด และบางชุมชนสมาชิกกลุ่มอาจมาจากการเข้าร่วมโดยสมัครใจ ไม่มีการซื้อหุ้นแต่อย่างใด และบางชุมชนสมาชิกกลุ่มอาจมาจากการซื้อหุ้นเข้าเป็นสมาชิก ซึ่งการปันผลประโยชน์ก็ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของแต่ละหมู่บ้าน

แนวคิดเกี่ยวกับบ้านพักแบบชุมชนมีส่วนร่วม (Homestay)

จากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ที่เน้นบทบาทการพัฒนาชุมชน และการที่รัฐบาลออกกฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานต่างๆ เริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นจุดขาย จึงทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบในชุมชน ซึ่งการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์ก็เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมาก ทั้งจากองค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ จากการสืบค้นและติดตามความเป็นมา พบว่าการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ในประเทศไทยเกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน แต่รูปแบบและกิจกรรมอาจมีลักษณะที่แตกต่างกันไป โดยสามารถแบ่งตามยุคสมัยได้ดังนี้

ยุคเริ่มต้น (พ.ศ. 2503- พ.ศ.2525)

การท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์กระจายอยู่ในกลุ่มนิสิต นักศึกษา กลุ่มออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ต้องเรียนรู้วิถีชีวิต รับทราบปัญหาในชนบท เพื่อนำมาพัฒนาสังคมตามอุดมคติ การท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์กระจายไปในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมทัวร์ป่า โดยเฉพาะในแถบภาคเหนือของประเทศไทย นักท่องเที่ยวจะพักตามบ้านชาวเขา โดยจุดพักนั้นจะขึ้นอยู่กับเส้นทางการเดินทาง

ยุคกลาง (พ.ศ.2526 – พ.ศ.2536)

กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมทัวร์ป่า เริ่มได้รับความนิยมนมากขึ้น การพักค้างในรูปแบบของโฮมสเตย์ได้รับการพัฒนารูปแบบและกิจกรรม โดยกระจายไปยังหมู่บ้านชาวเขาที่กว้างขวางมากขึ้น อย่างไรก็ตามในระยนี้การท่องเที่ยวในรูปแบบทัวร์ป่าที่มีการจัดการในรูปแบบโฮมสเตย์เริ่มสร้างปัญหาต่างๆ ขึ้นในสังคม เช่น ปัญหาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาการฆ่าชิงทรัพย์

ยุคตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 - ปัจจุบัน

ยุคนี้เป็นการเน้นกระแสการพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจะพบได้ว่า การท่องเที่ยวจะมีแนวโน้มที่จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในระยะประมาณปี พ.ศ.2537- พ.ศ.2539 ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย เริ่มมีการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ โดยกลุ่มนำร่องคือ กลุ่มที่เป็นนักกิจกรรมสังคมทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ เท่าที่สืบค้นพบว่าพื้นที่ที่ดำเนินการเรื่องโฮมสเตย์ก็จะเป็นพื้นที่ที่องค์กรพัฒนาเอกชนไทยเข้าไปดำเนินการ เช่น เกาะยาว จังหวัดพังงา (กลุ่มประมงชายฝั่ง/อวนลากอวนรุน) หลังจากพื้นที่เกาะยาว จังหวัดพังงา ได้มีพื้นที่อื่นๆ เพิ่มขึ้น เช่น หมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่ (เกษตรทางเลือก) บ้านผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม (เกษตรยั่งยืน)

ปี พ.ศ.2539 เป็นต้นมา

ได้มีการเคลื่อนไหวขึ้นในกลุ่มนักธุรกิจ ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว โดยนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวผสมผสานระหว่าง Adventure Ecotourism และ โฮมสเตย์ จากการศึกษาที่รัฐบาลได้ประกาศให้ปี พ.ศ.2541 – พ.ศ.2542 เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ทุกหน่วยงานของภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชนและขยายกิจกรรมโฮมสเตย์เพิ่มมากขึ้น เช่น หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอกุสินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านทรงไทยที่ตำบลปลายโพรงพาง อำเภอมะปวย จังหวัดสมุทรสงคราม รวมทั้งพื้นที่ชนกลุ่มน้อย หมู่บ้านชาวเขาหลายพื้นที่ที่มีการสนับสนุนการจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ด้วยเช่นกัน

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) กำลังได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ทั้งในกลุ่มชาวไทย และชาวต่างประเทศ มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ทัศนกรรมของท้องถิ่น โดยมีโฮมสเตย์ที่มีความหมายมากกว่าการเป็นที่พัก เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ซึ่งยึดเอารูปแบบที่พักเป็นศูนย์กลาง และจัดให้มีกิจกรรมในด้านต่างๆ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวรวมอยู่ด้วย

การท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Homestay) เป็นบริการการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวเข้าพักกับเจ้าของบ้านที่ยินดีให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยอัธยาศัยและมีน้ำใจไมตรี เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชาวบ้าน นักท่องเที่ยวจะพักอาศัยอยู่กับ และทำกิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวันร่วมกับเจ้าของบ้าน เช่น การทำนา ทำสวน หาดัก หาดปลา ไปวัด ทำบุญ นอกจากนี้แล้วยังเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น เล่นน้ำตก ขี่จักรยาน นั่งเรือ เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ฯลฯ

ชุมชนที่น่าสนใจจะจัดบ้านพักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทจะต้องมีการรวมกลุ่มกันอย่างน้อย 3 หลังคาเรือน มีการบริหารจัดการแบ่งสรรผลประโยชน์เพื่อส่วนรวมร่วมกัน โดยขอขึ้นประเมินมาตรฐานได้ที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (ยื่นเรื่องผ่านสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัดที่ชุมชนสังกัดอยู่) สำหรับผู้ที่มีบ้าน หรือห้องพักให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เป็นเจ้าของคนเดียวไม่มีการรวมกลุ่มกันในชุมชนจะไม่จัดว่าเป็นที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท หรือ Homestay ตามที่มีประกาศในราชกิจจานุเบกษา (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา)

Homestay ถือเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน ซึ่งใช้บ้านเป็นศูนย์กลางโดยเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนเข้าด้วยกัน ทั้งนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตด้วยความเต็มใจ พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหาร การนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง โดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม การจัดกิจกรรมที่พักสัมผัสวิถีชีวิตชนบท หรือ Homestay จึงเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างหนึ่งที่สามารถนำมาพัฒนาชุมชน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วม

และได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนร่วมคิด ร่วมทำงานร่วมกัน สร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชนเป็นหลัก ผลตอบแทนเป็นเรื่อรอง หรือเป็นแครายได้เสริม

นอกจากนั้น ยังได้กำจำกัดความของโฮมสเตย์มาตรฐานไทย เนื่องจากการคัดสรรโฮมสเตย์มาตรฐานไทยครั้งนี้ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีความมุ่งหวังที่จะให้โฮมสเตย์มาตรฐานไทยคงความเป็นเอกลักษณ์ และสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นที่ก่อให้เกิดรายได้ของชุมชน เช่น สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์(OTOP) เป็นต้น อีกทั้งเพื่อให้โฮมสเตย์เป็นกิจกรรมที่เสริมรายได้เพิ่มเติมจากอาชีพหลักของชุมชน โดยก่อให้เกิดประโยชน์และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างแท้จริง จึงให้กำจำกัดความของโฮมสเตย์มาตรฐานไทยที่จะเข้ารับการประเมินเพื่อคัดสรรโฮมสเตย์มาตรฐานไทย ดังนี้

โฮมสเตย์มาตรฐานไทย หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย

หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบทที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของ และเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ หรือใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว นอกจากนี้ บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อมในการเป็นโฮมสเตย์ กล่าวคือ

1. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริม นอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น
2. มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือและไม่ได้ใช้ประโยชน์ สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้
3. นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในบ้านเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่ โดยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน
4. สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในบ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นนั้นแก่นักท่องเที่ยว
5. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์เป็นอย่างดี

6. บ้านควรเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ ที่ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ของชุมชน

การจัดการโฮมสเตย์เบื้องต้น

หลักการของโฮมสเตย์เป็นเรื่องที่สำคัญที่ทุกฝ่ายตั้งแต่รัฐบาลไปจนถึงชุมชนจะต้องเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อมิให้การส่งเสริมและพัฒนาเกี่ยวกับโฮมสเตย์หลงทาง และก่อให้เกิดปัญหาตามมาภายหลัง ประการแรก ต้องไม่ถือเป็นการนโยบายว่าจะต้องมีโฮมสเตย์เกิดขึ้นในทุกๆ หมู่บ้าน แต่ต้องคำนึงถึงความพร้อม ความรู้ความเข้าใจของชุมชนเป็นสำคัญ และชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยเน้นจุดขายอยู่ที่วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจ และให้เข้าใจตั้งแต่เริ่มแรกว่า การท่องเที่ยวนี้จะเป็นเพียงรายได้เสริมมิใช่รายได้หลักของชุมชน

โดยสรุปชุมชนต้องมีความเข้มแข็งมีความรู้เท่าทันสิ่งนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลง และเข้าใจวัตถุประสงค์ของสิ่งที่ตนกำลังดำเนินการ เนื่องจากโฮมสเตย์ หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่บ้านพักในชุมชน ดังนั้น การจัดการเกี่ยวกับที่พักจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ชุมชนหรือเจ้าของบ้านต้องมีหลักและแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งอาจเรียกว่าบัญญัติ 10 ประการ ดังนี้

1. เตียงนอนที่สะอาด สะดวก ปลอดภัย และถูกสุขลักษณะ ในราคาสมเหตุสมผล
2. ห้องอาบน้ำและส้วมที่สะอาด
3. อาหารพื้นบ้านง่ายๆ แต่ปรุงมาอย่างดี
4. ทิวทัศน์และธรรมชาติของชนบทที่สวยงาม *
5. ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น
6. กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่น เดินป่า ตกปลา ขี่ม้า ปั่นเขา ขี่จักรยาน
7. ร้านค้าทั่วไปและร้านจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก
8. ความบันเทิง การแสดงพื้นบ้าน เช่น ดนตรี การเต้นรำ
9. ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

10. ความเป็นมิตรและรอยยิ้มของเจ้าบ้าน

แนวทางของโฮมสเตย์หรือบัญชี 10 ประการ ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าเกี่ยวข้องกับการจัดบ้านพัก 5 ข้อด้วยกัน ได้แก่ 1,2,3,4, และ 10 ส่วนข้ออื่นๆ กล่าวถึงสภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว และเป็นกิจกรรมที่ชุมชนจัดให้นักท่องเที่ยว โดยกิจกรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง มิใช่เป็นการจัดฉากแต่อย่างใด

แนวทางการพัฒนา

การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแบบสังคมชนบทเป็นจุดขายที่สำคัญที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ การจัดกิจกรรมที่พัวพันกับวัฒนธรรมชนบทจึงเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และเป็นทางเลือกในตลาดท้องถิ่นที่ไม่ใช่คู่แข่งในเชิงพาณิชย์ ในพื้นที่ที่มีโรงแรม หรือรีสอร์ท จึงไม่ถือเป็นการประกอบการที่พัวพันในเชิงธุรกิจบริการที่มีเสนอให้กับนักท่องเที่ยว และเป็นที่ควรพิจารณาในการพัฒนาโฮมสเตย์ มีดังนี้

1. วิธีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายแบบสังคมชนบท
2. วัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ
3. ความปลอดภัย
4. ความสะอาด
5. ห้องพักร่วมอาหาร
6. กิจกรรมทางการท่องเที่ยว

แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)

การท่องเที่ยวสามารถเป็นเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศต่างๆ เพื่อนำไปพัฒนาประเทศ ทำให้ประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาต่างๆ พยายามพัฒนาการท่องเที่ยวของตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยการสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวและให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังประเทศของตนมากที่สุด แต่เนื่องจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมาเป็นการท่องเที่ยวแบบ

ประเพณีนิยม (Conventional Tourism) ซึ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ แต่ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนท้องถิ่น ทำให้ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายเกิดความเสื่อมโทรมไม่สามารถปรับคืนสู่สภาพเดิม ประกอบกับกระแสอนุรักษ์และเสียงเรียกร้องให้คืนสภาพความสมบูรณ์แก่ธรรมชาติได้ทวีความรุนแรงและต่อเนื่อง จนกระทั่งประมาณปี ค.ศ.1972 (พ.ศ.2515) เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดการท่องเที่ยวของคนกลุ่มหนึ่งในยุโรปและอเมริกาที่ไม่พอใจการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม ได้กล่าวหาว่าการท่องเที่ยวมีส่วนทำให้ทรัพยากรถูกทำลายไป

จึงเกิดกระแสความคิดที่จะปรับกระบวนการและวิถีทัศน์ของการท่องเที่ยวเสียใหม่ โดยมีสาเหตุมาจากแนวโน้ม 2 ประการมาประจวบกันคือ

1. แนวโน้มเรื่องการอนุรักษ์ การเพิ่มขึ้นของประชากรและการถดถอยของภาวะเศรษฐกิจในหลายประเทศ มีแนวโน้มก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น เช่น การตัดไม้ การทำเหมืองแร่ ส่วนใหญ่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายและเสื่อมโทรม

2. แนวโน้มเรื่องการท่องเที่ยว ปัจจุบันคนส่วนใหญ่ใช้เวลาว่างในการเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น และมีแนวโน้มการเดินทางท่องเที่ยวแบบผจญภัย เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริง

จากแนวโน้มทั้ง 2 ประการ ส่งผลให้เกิดกระแสเรียกร้องการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงและต่อเนื่อง มีการโจมตีการท่องเที่ยวมากขึ้นว่าเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อผลเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และกระแสเรียกร้องนี้ได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีจากทั้งภาครัฐและเอกชนในการตระหนักถึงการพัฒนากการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อันเป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและพัฒนาแบบยั่งยืนขึ้น ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ.1990 (พ.ศ.2533) หรือที่เรียกว่า Global'90 Conference ผลของการประชุมครั้งนี้ทำให้เกิดหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนขึ้น ต่อมามีการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nation Conference on Environment and Development : UNCED) หรือ Earth Summit ที่นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศ

บราซิล เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.2535 ได้มีการลงนามรับรองเอกสารสำคัญเฉพาะ “แผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 21” นับเป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการดำเนินงานที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

สำหรับประเทศไทยได้มีการตอบสนองการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างเด่นชัด ทั้งภาครัฐและเอกชนและประชาชนทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น โดยในปี พ.ศ.2538 – พ.ศ.2539 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ผลักดันให้เกิดนโยบายและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในปี พ.ศ.2539 – พ.ศ.2540 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ได้กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ (Nation Eco tourism Policy) ขึ้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ในขณะเดียวกันก็ได้กำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – พ.ศ.2544)

การประชุม Globe’90 ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน” หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยที่มีการป้องกันและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง โดยในที่นี้ การท่องเที่ยว หมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษามรดกทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศไว้ด้วย

การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและพัฒนา หรือการประชุม EARTH SUMMIT ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใดจะเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็ก ทั้งในเมืองและชนบท

Robert Cleverdon และ WTO (อ้างในสร้อยสถิติ อาสาสมัครพกิจ, 2542 หน้า 10) เสนอว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ด้วยการจัดการการท่องเที่ยวที่มีความหมายต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่ยังสามารถรักษามรดกทาง

วัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย ทั้งนี้ แนวความคิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวม ปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป ขอบเขตการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยว คือ

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้
2. มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเยือนอย่างสม่ำเสมอ
3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย
4. กิจกรรมการบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ
5. ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม ต้องไม่มีหรือมีน้อย

ที่สุด

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (2548 หน้า 7) ไว้ว่า การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างสิ้นเชิง

สามารถสรุปอย่างง่าย ๆ ได้ว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการ ดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภททั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับ ธรรมชาติ และวัฒนธรรม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากร ท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

สร้อย เลิศรัศม์มงคล (อ้างใน ชลธร ทิพย์สุวรรณ, 2548, หน้า 12) ได้ให้หลักการของการ พัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ 7 ประการ คือ ประการที่หนึ่งการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องให้มีการ ถ่ายทอดวัฒนธรรมทางธรรมต่างๆ แก่ลูกหลาน ประการที่สองการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีการ อบรมให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมทางธรรมรวมถึงโบราณสถาน โบราณวัตถุในท้องถิ่น นั้น ประการที่สามการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องปฏิบัติและร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุนั้นอย่างต่อเนื่อง ประการที่สี่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องร่วมกันฟื้นฟูเพิ่มเติมที่ หาก ทรัพยากรดังกล่าวข้างต้นถูกปล่อยปละละเลย ประการที่ห้าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องประสานกับ รัฐในการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักและสนใจแก่คนทั่วไป ประการที่หกการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ต้องปฏิบัติตนเป็นเจ้าบ้านที่ดี และเฝ้าหาความรู้เพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ และประการที่เจ็ดการ ท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องพัฒนาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นให้เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวให้สมบูรณ์

หลักการสำหรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย (2549, หน้า 8-11) ได้แนะนำหลักการสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นแนวทางพื้นฐานในการรวมเอา วิสัยทัศน์ที่กว้างของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้าไปบูรณาการกับนโยบายและการปฏิบัติการของ ท้องถิ่น โดยใช้หลักเกณฑ์ 18 ข้อ ดังต่อไปนี้คือ

1. สมาชิกของชุมชนจะต้องควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมใน การกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน กำหนดแหล่งทรัพยากรที่จะต้องได้รับการทำนุ บำรุงและส่งเสริม รวมทั้งการร่วมกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ในการพัฒนาและบริหารจัดการ นอกจากนี้สมาชิกของชุมชนจะต้องเข้าร่วมในการดำเนินการตามแนวทางและกลยุทธ์ที่ได้กำหนด

ขึ้น รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านบริการการสาธารณสุขปโภคและการอำนวยความสะดวก

2. นวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวควรพัฒนาขึ้นจากความร่วมมือของกลุ่มต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่

3. การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจะต้องรวมถึงโอกาสในการจ้างงานที่มีคุณภาพ การจัดการงานที่ดีและเหมาะสมให้กับคนในพื้นที่ควรจะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ และหนึ่งในกระบวนการจ้างงานที่มีคุณภาพนั้น คือการให้โอกาสคนท้องถิ่นเข้าร่วมบริหารและจัดการโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ร้านค้า ฯลฯ นอกจากนี้ การให้การศึกษา การฝึกอบรมกับคนในท้องถิ่น และการให้โอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการประกอบธุรกิจ ก็ถือเป็นส่วนสำคัญของนโยบายการพัฒนาประเภทนี้ด้วย

4. การกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวควรเป็นไปอย่างกว้างขวางในแต่ละพื้นที่ๆ มีการพัฒนาการท่องเที่ยว ความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่างๆ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการวางแผน ในการพัฒนา และการดำเนินงานบริหารทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนการบริการด้านต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจว่ามีการกระจายของผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันในระหว่างสมาชิกชุมชน นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการต่างๆ

5. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะต้องให้ความเสมอภาคระหว่างคนรุ่นต่างๆ การกระจายต้นทุนและผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องเกิดขึ้นทั้งในคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับคนรุ่นต่อไป เราทุกคน ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยว ธุรกิจท่องเที่ยว และชุมชนควรรักษาทรัพยากรไว้ให้อยู่ในสภาพที่ดีไม่น้อยกว่าสิ่งที่เราเมื่ออยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรที่ไม่สามารถนำกลับมาสู่สภาพเดิมได้

6. การวางแผนระยะยาวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นหลักประกันว่าพื้นที่นั้นๆ จะไม่เสียหายจากการดำเนินกิจกรรมใดๆ เพียงเพื่อประโยชน์ระยะสั้น และละทิ้งไปเมื่อนักท่องเที่ยวและนักธุรกิจหมดความสนใจและย้ายไปที่อื่นๆ การวางแผนระยะยาว

จะช่วยส่งเสริมให้มีการใช้กลยุทธ์ต่างๆ ในเชิงรุกเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของพื้นที่ และช่วยสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงส่วนต่างๆ ของท้องถิ่น

7. ความกลมกลืนเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นระหว่างนักท่องเที่ยว สถานที่ และชุมชน องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนอย่างกว้างขวางจากผู้มีส่วนได้เสียประโยชน์ในพื้นที่ และความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และมนุษย์ ตลอดจนการตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือระหว่างรัฐบาลชุมชนท้องถิ่นและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตลอดจนองค์กรไม่แสวงกำไรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

8. กลยุทธ์และแผนด้านการท่องเที่ยวจะต้องได้รับการเชื่อมโยงเข้ากับนวัตกรรม และแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับต่างๆ

9. ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดเกิดขึ้นระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติในระดับต่างๆ ตลอดจนหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะนโยบายด้านการท่องเที่ยวและนโยบายสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ให้บริการด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็ด้านขนส่ง ที่จอดรถ ความสามารถในการรองรับด้านน้ำดื่ม น้ำใช้ ความสามารถในการกำจัดน้ำเสีย จะต้องได้รับการพิจารณารวมกับแผนการท่องเที่ยวและพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

10. การประสานความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากแต่ละธุรกิจหรือการดำเนินงานด้านหนึ่งด้านใดย่อมมีผลกระทบต่อผู้ประกอบการหรือคุณภาพการทำงานของธุรกิจด้านอื่นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

11. มีความจำเป็นที่จะต้องทำการประเมินผลกระทบที่จะเกิดจากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ความสามารถในการรองรับของพื้นที่จะต้องได้รับการพิจารณา โดยครอบคลุมทั้งข้อจำกัดและการพัฒนาด้านกายภาพ ด้านธรรมชาติ ด้านสังคมและวัฒนธรรม จะต้องมีความสอดคล้องกับข้อจำกัดของท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม แผนและการดำเนินงานใดๆ ควรได้รับการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ และมีการปรับปรุงแก้ไขความเหมาะสม

12. จะต้องมีการพัฒนาแนวทางหรือหลักเกณฑ์สำหรับการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการประเมินผลกระทบ นอกจากนี้จะต้องมีการสร้างประมวลจรรยาบรรณในการปฏิบัติ

สำหรับการท่องเที่ยวในทุกระดับ ทั้งในระดับชาติระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนา ดัชนีชี้วัดและขีดจำกัดสำหรับใช้ชี้วัดผลกระทบและความสำเร็จของโครงการท่องเที่ยว กลยุทธ์ สำหรับการปกป้องและติดตามตรวจสอบเป็นสิ่งจำเป็นหากชุมชนต้องการปกป้องรักษาทรัพยากร ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของสินค้าทางการท่องเที่ยวของพวกเขา

13. การวางแผนการท่องเที่ยวจะต้องเปลี่ยนแปลงจากแนวทางดั้งเดิมที่เน้นการเติบโตของ อุตสาหกรรมมาเป็นการให้ความสำคัญของโอกาสในการจ้างงานและพัฒนารายได้ รวมทั้งคุณภาพ ชีวิตของคนท้องถิ่นด้วย และในขณะเดียวกันก็ต้องแน่ใจว่า การตัดสินใจในแต่ละขั้นตอนของการ พัฒนานั้นสะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรสาธารณะต่างๆ เช่น น้ำ อากาศ และที่ดินของส่วนรวมควรมี ความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้ในฐานะของผู้ใช้ ทั้งนี้เพื่อเป็นที่แน่ชัดว่าทรัพยากรเหล่านี้ไม่ ถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด

14. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาและหลักสูตรอบรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับสาธารณชน ตลอดจนส่งเสริมความสามารถทางธุรกิจ การ ประกอบอาชีพ และความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่างๆ

15. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนรวมถึงกิจกรรมและการดำเนินการที่จะช่วยส่งเสริม ลักษณะเด่นของสภาพภูมิทัศน์และพื้นที่ในบริเวณนั้น ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และโอกาส ในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่กิจกรรมต่างๆ ความมุ่งให้เกิดประสบการณ์ที่มีคุณภาพ อันนำไปสู่ความ พึงพอใจของนักท่องเที่ยว ขณะที่ยึดมั่นในหลักการอื่นๆ ของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

16. ขนาดและประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวจะต้องสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดและขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากรในพื้นที่ โดยเน้นการส่งเสริมให้จัด สิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก และบริการที่มีผลกระทบน้อย

17. กระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องช่วยดำรงรักษาไว้ซึ่ง ทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ทั้งนี้โดยใช้หลักเกณฑ์และมาตรฐาน ของสากล

18. การทำตลาดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ควรให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับในขณะที่ยังเน้นหลักการข้ออื่นๆ ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น การส่งเสริมการตลาดดังกล่าวควรกระทำอย่างมีสำนึกรับผิดชอบต่อและสะท้อนจริยธรรมของการบริหารจัดการของแหล่งพื้นที่การท่องเที่ยว

แนวคิดเกี่ยวกับส่วนผสมทางการตลาดท่องเที่ยว (Marketing Mix of Tourism)

ส่วนผสมทางการตลาด(Marketing Mix of Tourism)ในอุตสาหกรรมหมายถึง องค์ประกอบหลายๆ อย่างที่ผู้ประกอบการใช้ เป็นเครื่องมือหรือกลยุทธ์ทางการตลาดที่สามารถควบคุมหรือพัฒนาได้ (4Ps) และปัจจัยทางการตลาดที่ควบคุมได้ยากหรือควบคุมไม่ได้ (นอกเหนือจาก 4 Ps) เพื่อให้ธุรกิจการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ องค์ประกอบเหล่านี้ ได้แก่

1. ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง สินค้าและบริการทุกอย่างที่ผู้ประกอบการเสนอขาย
2. ราคา (Price) หมายถึง ราคาของสินค้าและบริการและการกำหนดราคา
3. ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place/Process of Delivery) หมายถึง กระบวนการหรือช่องทางจำหน่ายสินค้าและบริการ ไปให้ถึงลูกค้าโดยรวดเร็วและสะดวกที่สุด
4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) หมายถึง วิธีการที่จะกระตุ้นให้ลูกค้าต้องการซื้อสินค้าและบริการ ไปให้ถึงลูกค้าที่ต้องการซื้อสินค้าและบริการเร็วขึ้น ซื้อจำนวนมากขึ้น
5. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) หมายถึง บรรยากาศขณะซื้อขายสินค้าและบริการ และขณะที่ลูกค้าบริโภคสินค้า ซึ่งจะสามารถสร้างความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจได้ในทันที
6. กระบวนการซื้อ (Purchasing Process) หมายถึง การศึกษาข้อมูลทางการตลาดเพื่อให้ทราบถึงกระบวนการซื้อของนักท่องเที่ยวและการเลือกสรรผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกลุ่มตลาดนักท่องเที่ยว
7. การจัดรวมผลิตภัณฑ์ (Packaging) หมายถึง การจัดรวมสินค้าและบริการการท่องเที่ยวหลายๆ อย่างที่เหมาะสมเข้าด้วยกัน เพื่อตอบสนองกลุ่มตลาดเป้าหมายของธุรกิจ

8. ความร่วมมือทางธุรกิจ (Partnership/Participation) หมายถึง การประสานงานร่วมมือกันทางธุรกิจระหว่างผู้ซื้อ (Buyers) และผู้ขาย (Sellers) ในธุรกิจท่องเที่ยวในการร่วมมือกันเสนอขายสินค้าและบริการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและได้รับความพอใจสูงสุด โดยรักษาคุณภาพมาตรฐานการบริการ และระดับราคาที่เหมาะสม

นอกจาก 8 Ps ข้างต้นแล้ว ส่วนประสมทางการตลาดในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ยังมีอีกหลายอย่างที่ควบคุมไม่ได้ เช่น บุคลากรการท่องเที่ยว (Personnel) ประชาชน (People) การเมือง (Politics / power) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อสถานการณ์การตลาดการท่องเที่ยวการเพิ่มหรือลดจำนวนนักท่องเที่ยว (ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์, 2551, 59)

แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์สถานะแวดล้อม (SWOT Analysis)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ หรือการวิเคราะห์สถานะแวดล้อม (SWOT Analysis) เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์สำหรับองค์กรหรือโครงการ ซึ่งช่วยผู้บริหารกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนจากสภาพแวดล้อมภายใน โอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก ตลอดจนผลกระทบที่มีศักยภาพจากปัจจัยเหล่านี้ต่อการทำงานขององค์กร

SWOT เป็นตัวย่อที่มีความหมายดังนี้

1. Strengths - จุดแข็งหรือข้อได้เปรียบ
2. Weaknesses - จุดอ่อนหรือข้อเสียเปรียบ
3. Opportunities - โอกาสที่จะดำเนินการได้
4. Threats - อุปสรรค ข้อจำกัด หรือปัจจัยที่คุกคามการดำเนินงานขององค์กร

S มาจาก Strengths หมายถึง จุดเด่นหรือจุดแข็ง ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นข้อดีที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในบริษัท เช่น จุดแข็งด้านส่วนประสม จุดแข็งด้านการเงิน จุดแข็งด้านการผลิต จุดแข็งด้านทรัพยากรบุคคล บริษัทจะต้องใช้ประโยชน์จากจุดแข็งในการกำหนดกลยุทธ์การตลาด

W มาจาก Weaknesses หมายถึง จุดด้อยหรือจุดอ่อน ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในต่างๆ ของบริษัท ซึ่งบริษัทจะต้องหาวิธีการแก้ปัญหาแก้ปัญหานั้น

O มาจาก Opportunities หมายถึง โอกาส ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นผลจากการที่สภาพแวดล้อมภายนอกของบริษัทเอื้อประโยชน์หรือส่งเสริมการดำเนินงานขององค์กร โอกาสแตกต่างจากจุดแข็งตรงที่โอกาสนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายนอก แต่จุดแข็งนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายใน นักการตลาดที่ดีจะต้องเสาะแสวงหาโอกาสอยู่เสมอ และใช้ประโยชน์จากโอกาสนั้น

T มาจาก Threats หมายถึง อุปสรรค ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นข้อจำกัดที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งธุรกิจจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์การตลาดให้สอดคล้องและพยายามขจัดอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ได้จริง

หลักการสำคัญของ SWOT ก็คือ การวิเคราะห์โดยการสำรวจจากสภาพการณ์ 2 ด้าน คือ สภาพการณ์ภายในและสภาพการณ์ภายนอก ดังนั้น การวิเคราะห์ SWOT จึงเรียกได้ว่าเป็นการวิเคราะห์สภาพการณ์ (Situation Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนเพื่อให้รู้ตนเอง(รู้เรา) รู้จักสภาพแวดล้อม(รู้เขา)ชัดเจน และวิเคราะห์โอกาส-อุปสรรค การวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารขององค์กรทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายนอกองค์กรทั้งสิ่งที่ได้เกิดขึ้นแล้ว และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต รวมทั้งผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ที่มีต่อองค์กรธุรกิจ และจุดแข็งจุดอ่อน และความสามารถด้านต่างๆ ที่องค์กรมีอยู่ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการกำหนดวิสัยทัศน์การกำหนดกลยุทธ์และการดำเนินตามกลยุทธ์ขององค์กรในระดับที่เหมาะสมต่อไป

ประโยชน์ของการวิเคราะห์ SWOT

เป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร ซึ่งปัจจัยเหล่านี้แต่ละอย่างจะช่วยให้เข้าใจได้ว่ามีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานขององค์กรอย่างไร จุดแข็งขององค์กรจะเป็นความสามารถภายในที่ถูกใช้ประโยชน์เพื่อการบรรลุเป้าหมาย ในขณะที่จุดอ่อนขององค์กรจะ

เป็นคุณลักษณะภายในที่อาจจะทำลายผลการดำเนินงาน โอกาสทางสภาพแวดล้อมจะเป็นสถานการณ์ที่ให้โอกาสเพื่อการบรรลุเป้าหมายองค์กร ในทางกลับกันอุปสรรคทางสภาพแวดล้อมจะเป็นสถานการณ์ที่ขัดขวางการบรรลุเป้าหมายขององค์กร ผลจากการวิเคราะห์ SWOT นี้จะใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกลยุทธ์ เพื่อให้องค์กรเกิดการพัฒนาไปในทางที่เหมาะสม

ขั้นตอน / วิธีการดำเนินการทำ SWOT Analysis

การวิเคราะห์ SWOT จะครอบคลุมขอบเขตของปัจจัยที่กว้าง ด้วยการระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคขององค์กร ทำให้มีข้อมูลในการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายที่จะถูกสร้างขึ้นมาบนจุดแข็งขององค์กร และแสวงหาประโยชน์จากโอกาสทางสภาพแวดล้อม และสามารถกำหนดกลยุทธ์ที่มุ่งเอาชนะอุปสรรคทางสภาพแวดล้อมหรือลดจุดอ่อนขององค์กรให้มัน้อยที่สุดได้ ภายใต้การวิเคราะห์ SWOT นั้น จะต้องวิเคราะห์ทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. การประเมินสภาพแวดล้อมภายในองค์กร

จะเกี่ยวกับการวิเคราะห์และพิจารณาทรัพยากรและความสามารถภายในองค์กรทุกๆ ด้าน เพื่อที่จะระบุจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กร แหล่งที่มาเบื้องต้นของข้อมูล เพื่อการประเมินสภาพแวดล้อมภายในคือ ระบบข้อมูลเพื่อการบริหารที่ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในด้าน โครงสร้าง ระบบ ระเบียบ วิธีปฏิบัติงาน บรรยากาศในการทำงานและทรัพยากรในการบริหารคน เงิน วัสดุ การจัดการ รวมถึงการพิจารณาผลการดำเนินงานที่ผ่านมาขององค์กรเพื่อที่จะเข้าใจสถานการณ์และผลกลยุทธ์ก่อนหน้านี้ด้วย -จุดแข็งขององค์กร (S-Strengths) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในองค์กรนั่นเองว่าปัจจัยใดภายในองค์กรที่เป็นข้อได้เปรียบหรือจุดเด่นขององค์กรที่องค์กรควรนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรได้ และควรดำรงไว้เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร -จุดอ่อนขององค์กร (W - Weaknesses) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในองค์กรนั่นเองว่า ปัจจัยภายในองค์กรที่เป็นจุดด้อย ข้อเสียเปรียบขององค์กรที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือขจัดให้หมดไปอันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กร

2. การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก

ภายใต้การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรนั้น สามารถค้นหาโอกาสและอุปสรรคทางการดำเนินงานขององค์กรที่ได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจทั้งในและระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กร เช่น อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นโยบาย การเงิน การงบประมาณ สภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น ระดับการศึกษาและอัตราผู้หนังสือของประชาชน การตั้งถิ่นฐานและการอพยพของประชาชน ลักษณะชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางการเมือง เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา มติคณะรัฐมนตรี และสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยีหมายถึง กรรมวิธีใหม่ๆ และพัฒนาการทางด้านเครื่องมืออุปกรณ์ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและให้บริการ

2.1 โอกาสทางสภาพแวดล้อม (O-Opportunities) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกองค์กรปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบต่อประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินการขององค์กรในระดับมหภาค และองค์กรสามารถผนวกข้อดีเหล่านี้มาเสริมสร้างให้หน่วยงานเข้มแข็งขึ้นได้

2.2 อุปสรรคทางสภาพแวดล้อม (T-Threats) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกองค์กรปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบในระดับมหภาคในทางที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งองค์กรจำเป็นต้องหลีกเลี่ยงหรือปรับสภาพองค์กรให้มีความแข็งแกร่งพร้อมที่จะเผชิญแรงกระทบดังกล่าวได้

ระบุสถานการณ์จากการประเมินสภาพแวดล้อม

เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง-จุดอ่อน โอกาส-อุปสรรคจากการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกด้วยการประเมินสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกแล้ว ให้นำจุดแข็ง-จุดอ่อนภายในมาเปรียบเทียบกับโอกาส-อุปสรรคจากภายนอก เพื่อดูว่าองค์กรกำลังเผชิญสถานการณ์เช่นใด และภายใต้สถานการณ์เช่นนั้นองค์กรควรจะทำอย่างไร โดยทั่วไป ในการวิเคราะห์ SWOT ดังกล่าวนี้องค์กรจะอยู่ในสถานการณ์ 4 รูปแบบ ดังนี้

1. สถานการณ์ที่ 1 (จุดแข็ง-โอกาส)

สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่พึงปรารถนาที่สุด เนื่องจากองค์กรค่อนข้างจะมีหลายอย่าง ดังนั้น ผู้บริหารขององค์กรควรกำหนดกลยุทธ์ในเชิงรุก (Aggressive - Strategy) เพื่อดึงเอาจุดแข็งที่มีอยู่มาเสริมสร้างและปรับใช้และฉกฉวยโอกาสต่างๆ ที่เปิดมาหาประโยชน์อย่างเต็มที่

2. สถานการณ์ที่ 2 (จุดอ่อน-อุปสรรค)

สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่เลวร้ายที่สุด เนื่องจากองค์กรกำลังเผชิญอยู่กับอุปสรรคจากภายนอกและมีปัญหาจุดอ่อนภายในหลายประการ ดังนั้น ทางเลือกที่ดีที่สุดคือ กลยุทธ์การตั้งรับหรือป้องกันตัว (Defensive Strategy) เพื่อพยายามลดหรือหลบหลีกภัยอุปสรรคต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ตลอดจนหามาตรการที่จะทำให้องค์กรเกิดความสูญเสียที่น้อยที่สุด

3. สถานการณ์ที่ 3 (จุดอ่อน-โอกาส)

สถานการณ์องค์กรมีโอกาสน่าเป็นข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันอยู่หลายประการ แต่ติดขัดอยู่ตรงที่มีปัญหาอุปสรรคที่เป็นจุดอ่อนอยู่หลายอย่างเช่นกัน ดังนั้น ทางออกคือ กลยุทธ์การพลิกตัว (Turnaround-Oriented Strategy) เพื่อจัดหรือแก้ไขจุดอ่อนภายในต่างๆ ให้พร้อมที่จะฉกฉวยโอกาสต่างๆ ที่เปิดให้

4. สถานการณ์ที่ 4 (จุดแข็ง-อุปสรรค)

สถานการณ์นี้เกิดขึ้นจากการที่สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงาน แต่ตัวองค์กรมีข้อได้เปรียบที่เป็นจุดแข็งหลายประการ ดังนั้น แทนที่จะรอนจนกระทั่งสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ก็สามารที่จะเลือกกลยุทธ์การแตกตัวหรือขยายขอบข่ายกิจการ (Diversification Strategy) เพื่อใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่มีสร้างโอกาสในระยะยาวด้านอื่นๆ แทน

ข้อพิจารณาในการวิเคราะห์ SWOT มีดังนี้

1. ควรวิเคราะห์แยกแยะควรทำอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้ได้ปัจจัยที่มีความสำคัญจริงๆ เป็นสาเหตุหลักๆ ของปัญหาที่แท้จริง กล่าวคือ เป็นปัจจัยที่มีประโยชน์ในการนำไปกำหนดเป็นนโยบาย ตลอดจนสามารถนำไปกำหนดกลยุทธ์ที่จะทำให้องค์กร/ชุมชนบรรลุเป้าหมายที่เป็นผลลัพธ์ขั้นสุดท้าย (Result) ได้จริง

2. การกำหนดปัจจัยต่างๆ ไม่ควรกำหนดขอบเขตของความหมายของปัจจัยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นจุดอ่อน (W) หรือ จุดแข็ง (S) หรือ โอกาส (O) หรือ อุปสรรค (T) ให้มีความหมายคาบเกี่ยวกัน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตัดสินใจและชี้ชัดว่าปัจจัยที่กำหนดขึ้นมานั้นเป็นปัจจัยในกลุ่มใด ทั้งนี้เพราะปัจจัยที่อยู่ต่างกลุ่มกันก็ต้องสมควรที่จะนำไปกำหนดกลยุทธ์ที่ต่างกันออกไป

ตารางที่ 1 ข้อพิจารณาในการวิเคราะห์ SWOT

ปัจจัยภายใน / ปัจจัยภายนอก	S จุดแข็งภายในองค์กร	W จุดอ่อนภายในองค์กร
O โอกาสภายนอก	SO การนำข้อได้เปรียบของจุดแข็งภายในและโอกาสภายนอกมาใช้	WO การแก้ไขจุดอ่อนภายในโดยพิจารณาจากโอกาสภายนอก ที่เป็นผลดีต่อองค์กร
T อุปสรรคภายนอก	ST การแก้ไขหรือลดอุปสรรคภายนอกโดยนำจุดแข็งภายในมาใช้	WT การแก้ไขหรือลดความเสี่ยงของธุรกิจอันเกิดจากจุดอ่อนภายในองค์กรและอุปสรรคภายนอก

ข้อดี – ข้อเสีย ของการทำ SWOT Analysis

ข้อดี เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในการวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ ทางธุรกิจและการบริหารเชิงกลยุทธ์ เนื่องจากเป็นเทคนิคที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน ให้ความสำคัญสะดวกเป็นอย่างมากสำหรับผู้ที่มี SWOT มาใช้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ด้านต่างๆ มากมาย เช่น การตัดสินใจเลือกเมื่อมีทางเลือกหลายๆ ทาง -การกำหนดความสำคัญก่อนหลังของเหตุการณ์ -การบริหารความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการให้เกิดขึ้น -การวิเคราะห์และแก้ปัญหาในการดำเนินการ -การวิเคราะห์โครงการเริ่มใหม่ -การเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้สูงขึ้น -การสร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ฯลฯ

ข้อเสีย ของการใช้ SWOT ก็มีอยู่ไม่น้อยเช่นกัน เมื่อเปรียบเทียบกับประโยชน์และความหลากหลายในการประยุกต์ใช้งาน เช่น โอกาสผิดพลาดเกิดจากคุณภาพของข้อมูลที่นำมาใช้วิเคราะห์ ทักษะ ประสบการณ์ และความเข้าใจในความรู้พื้นฐานของเทคนิค SWOT ของผู้วิเคราะห์ -ต้องทบทวน SWOT เป็นระยะๆ เพื่อตรวจสอบสภาพว่าเหตุการณ์และปัจจัยต่างๆ ที่นำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานยังเหมือนเดิมหรือมีการเปลี่ยนแปลงไปแล้วหรือไม่

แนวคิดเกี่ยวกับวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ (Product Life Cycle)

วงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ (Product Life Cycle) เป็นวงจรที่แสดงการเจริญเติบโตของยอดขายและกำไรของผลิตภัณฑ์

1. **ขั้นแนะนำ (Introduction Stage)** อาจเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือผลิตภัณฑ์เก่า แต่เปลี่ยนรูปแบบ วิธีการให้บริการใหม่ และนำเสนอเข้าสู่ตลาด พร้อมทั้งใช้การโฆษณาประชาสัมพันธ์ และกลยุทธ์การส่งเสริมการขายในรูปแบบต่างๆ โดยมุ่งไปยังลูกค้าที่คิดว่าพร้อมจะซื้อสินค้าและบริการมากที่สุด เป้าหมายหลักสำหรับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานในขั้นแนะนำ เพื่อสร้างความรู้สึกรักจดจำให้ภาพลักษณ์แก่นักท่องเที่ยว ขยายตลาดลูกค้าประจำ และแสวงหาตลาดใหม่ การหวังผลกำไรจึงเป็นไปได้ยากถ้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวจะในขั้นการสำรวจและดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

2. **ขั้นเจริญเติบโต (Growth Stage)** ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ปริมาณการขายเพิ่มขึ้น ได้รับความนิยมนจากลูกค้าและทำกำไรให้แก่อธุรกิจได้ดี ผู้ประกอบการต้องเร่งการผลิตเพื่อตอบสนองให้ทันต่อความต้องการ รวมทั้งการรักษาและปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้มากขึ้นด้วย เพื่อรักษากลุ่มลูกค้าเดิม เพิ่มสัดส่วนการถือครองตลาด (Market share) และขยายไปยังกลุ่มลูกค้าใหม่ๆ ถ้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวจะมีการดำเนินการและพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

3. **ขั้นเจริญเติบโตเต็มที่ (Maturity Stage)** ผลิตภัณฑ์เป็นที่ยอมรับของตลาด เริ่มมีคู่แข่งขึ้น การโฆษณาและส่งเสริมการขายจะเปลี่ยนจากการเน้นความต้องการทั่วไป (primary demand) เป็นความต้องการในขั้นเลือก (selective demand) ทำให้เกิดความพยายามสร้างความแตกต่างในตัวสินค้า (product differentiation) จำเป็นต้องลดราคาสินค้า หรือกำไรต่อหน่วย ถ้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวจะมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวเป็นจำนวนมาก มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน สำหรับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว เช่น สถานที่ท่องเที่ยวในภาคเหนือ กิจกรรมและสถานที่ท่องเที่ยวแบบทัวร์ป่า (trekking tour) อยู่ในขั้นเจริญเติบโตเต็มที่อย่างมั่นคง จนมีแนวโน้มไปในทางอิ่มตัว และถดถอย ปริมาณการขายยังเพิ่มขึ้นไปอีกระยะหนึ่ง ประกอบกับปริมาณความต้องการเป็นไปตามฤดูกาลท่องเที่ยว ทำให้ผู้ประกอบการต้องปรับปรุงคุณภาพ และสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์โดยเปรียบเทียบกับคู่แข่งขึ้น เพื่อรักษากลุ่มลูกค้าเดิมและสัดส่วนของตลาดไว้ให้นานที่สุด และยังคงทำกำไรแก่อธุรกิจ

4. **ขั้นอิ่มตัว (Saturation Stage)** มียอดขายเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง ผลิตภัณฑ์ที่ดียิ่งกว่าของบริษัทรุ่แข่งออกสู่ตลาด มีการขายตัดราคากัน ตัวแทนจำหน่ายอาจลดการสั่งซื้อ จำเป็นต้องเร่งการส่งเสริมการขายทั้งร้านค้าตัวแทนจำหน่าย และผู้บริโภค พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการจำหน่าย เพื่อขยายตลาดลูกค้าให้กว้างออกไป

5. **ขั้นตกต่ำ หรือถดถอย (Decline Stage)** ผู้ผลิตพยายามลดจำนวนผลิตภัณฑ์ในตลาด เนื่องจากผลิตภัณฑ์ไม่ทันสมัย ยอดขายลดลงไม่สามารถรักษาส่วนแบ่งของตลาดไว้ได้ การส่งเสริมการขายน้อยลง จำเป็นต้องเริ่มวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ใหม่ ด้วยการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ หรือให้ผลิตภัณฑ์นั้นออกจากตลาดไป แล้วเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่แทน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดดังต่อไปนี้

ศึกษาเอกสาร รวมถึงทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งช่วยให้เกิดการพัฒนาแนวความคิดและแนวทางการศึกษา ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับบ้านพักแบบชุมชนมีส่วนร่วมหรือโฮมสเตย์ แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แนวคิดเรื่องมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย แนวคิดเรื่องความเป็นผู้ประกอบการ แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดเรื่องการจัดการตลาดการท่องเที่ยว และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

การกำหนดแหล่งข้อมูล

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาสถานการณ์ในการบริหารจัดการธุรกิจโฮมสเตย์ของ 2 ชุมชน ได้แก่ บ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน และบ้านผานกกก อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยมุ่งเน้นไปที่การบริหารจัดการในระยะเวลาที่ผ่านมา ตั้งแต่ปีที่เริ่มดำเนินการ พ.ศ.2547 เรื่อยมาจนถึงที่กำลังดำเนินไปอยู่ในขณะนี้ ตลอดจนสภาพของปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องผู้วิจัยได้กำหนดตัวผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในขั้นตอนการเก็บข้อมูล ดังนี้

1. ประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ ผู้อาวุโส ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. ตัวแทนเจ้าของร้านค้า/ตัวแทนเจ้าของร้านอาหาร และประชาชนในพื้นที่ที่ผู้วิจัยเลือก เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นที่หลากหลาย และสะท้อนมุมมองสภาพการณ์ท่องเที่ยวภายในชุมชนที่ทำการศึกษาทั้ง 2 แห่งที่แตกต่างกัน อีกทั้งยังสามารถบอกถึงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและการประกอบอาชีพ วิถีชีวิต ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

2. สมาชิกในกลุ่มโฮมสเตย์ ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจโฮมสเตย์ กลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ และกลุ่มหัตถกรรม โดยเป็นกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมีความชำนาญในการประกอบอาชีพแตกต่างกัน และมีหน้าที่รับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายจากทางองค์กรให้เป็นผู้ปฏิบัติงานในการบริหารจัดการ

3. เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจโฮมสเตย์ของทั้ง 2 ชุมชน โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการนำนโยบายการท่องเที่ยวไปปฏิบัติ ได้แก่ บุคคลจากหน่วยงานดังต่อไปนี้

3.1 กำนันตำบล

3.2 สาธารณสุขตำบล

3.3 เกษตรตำบล

3.4 ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล

3.5 ผู้ใหญ่บ้าน

3.6 ตัวแทนบริษัทนำเที่ยว

3.7 เจ้าหน้าที่ป่าไม้

3.8 ครูใหญ่

4. นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการโฮมสเตย์ของทั้งสอง โดยผู้วิจัยจะทำการเลือกผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมในหมู่บ้านและได้ใช้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ของแต่ละหมู่บ้าน

การเก็บข้อมูลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งประกอบไปด้วย

1. ตัวผู้วิจัย ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกต ตั้งคำถาม จดบันทึก และวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด โดยผู้วิจัยเข้าไปสอบถามพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยพยายามยึดหลักที่เป็นกลาง กล่าวคือมุ่งพิจารณาและวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทั้งจากมุมมองของคนภายนอกและมุมมองของคนภายในชุมชน โดยมีได้เอากฎเกณฑ์ของทฤษฎีต่างๆ เข้าไปยึดยึดหรือตัดสิน หากแต่ผู้วิจัยจะได้ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ให้ข้อมูลหลัก

2. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยต้องการให้มีการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยจะใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interviewing) ซึ่งการสัมภาษณ์วิธีนี้จะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นหรือข้อมูลได้อย่างเต็มที่ในด้านของการบริหารจัดการธุรกิจโฮมสเตย์ ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจในทัศนคติของผู้ให้สัมภาษณ์ได้ดี ส่วนอีกวิธีหนึ่งจะใช้การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) ซึ่งจะเป็นวิธีการเก็บข้อมูลโดยมีการนัดหมายให้ผู้ที่จะให้ข้อมูลมาประชุมร่วมกัน ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง เพื่อการซักถามเก็บข้อมูลต่างๆ ตามที่ต้องการ โดยผู้ที่จะมาให้ข้อมูลจะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องการบริหารจัดการธุรกิจโฮมสเตย์ของหมู่บ้าน โดยจะมีการสร้างข้อคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ ซึ่งจะใช้แบบคำถามสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และบันทึกข้อมูลโดยการอัดเทป และจดบันทึก

ในการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก จะใช้วิธีการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างคือ จะกำหนดประเด็นสำคัญไว้ก่อน และระหว่างสัมภาษณ์อาจหยุดเพื่อพูดคุยสอบถาม โดยมีประเด็นสำคัญ 3 ประเด็นด้วยกันคือ

2.1 สถานการณ์การท่องเที่ยวในหมู่บ้าน โดยจะถามเกี่ยวกับเรื่องราวโดยทั่วไปของหมู่บ้าน เช่น สถิติของนักท่องเที่ยว ฤดูกาล นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวและธุรกิจโฮมสเตย์ บรรยากาศการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก การบริการต่างๆ กิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

2.2 การบริหารจัดการธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนของหมู่บ้าน โดยเน้นไปที่ธุรกิจโฮมสเตย์ โดยจะถามเกี่ยวกับการบริหารงานตามโครงการและการจัดกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว ความพร้อมในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภค การบริหารจัดการชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ได้แก่ โฮมสเตย์ กิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นในโฮมสเตย์ การบริหารจัดการด้านผลประโยชน์และการเงิน ได้แก่ การได้รับผลประโยชน์หรือรายได้ การนำเอาผลประโยชน์หรือรายได้ที่ได้รับมาพัฒนาท้องถิ่น การจัดการด้านการเงิน

2.3 ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด โดยจะถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการธุรกิจโฮมสเตย์ในระยะเวลาที่ผ่านมาเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการทำงาน สาเหตุของปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น การดำเนินการแก้ไขในเบื้องต้นของชุมชน และความสามารถในการแก้ไขปัญหาจัดอุปสรรคให้บรรลุผลสำเร็จ

3. การสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Observation) ผู้วิจัยจะทำการเข้าร่วมสังเกตกิจกรรมต่างๆ แบบไม่มีส่วนร่วม ได้แก่ การสังเกตการณ์ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน การสังเกตบทบาทของผู้นำหมู่บ้าน การสังเกตการณ์ให้บริการของสมาชิกโฮมสเตย์ การสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน การสังเกตเหตุการณ์บางอย่างที่อาจเกิดขึ้นกะทันหันทันทีทันใด โดยไม่ได้มีการวางแผนล่วงหน้าและทำการบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง โดยการบันทึกอยู่ในรูปของการพรรณนาเรื่องราวรายละเอียดต่างๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยจดบันทึกเป็นรายวันด้วยการระบุ วัน เวลา ของการจดบันทึกกลุ่มที่เกี่ยวข้อง บุคคลที่เกี่ยวข้อง ชื่อผู้สังเกต เพื่อนำเอาเหตุการณ์เหล่านั้นมาตีความหรือแปลผลเป็นข้อค้นพบ สำหรับผลการศึกษาต่อไป

การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของชุมชนที่ศึกษา และการวิเคราะห์การดำเนินงานการบริหารจัดการ แล้วนำมาเปรียบเทียบกันระหว่าง 2 หมู่บ้านถึงข้อดี ข้อเสีย โดยใช้ทฤษฎีแนวคิดและกฎเกณฑ์มาตรฐาน รวมถึงองค์ประกอบของความเป็นผู้ประกอบการมาวิเคราะห์ถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารจัดการ ในส่วนของการวิเคราะห์เนื้อหา เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันในการบริหารจัดการของชุมชนที่ทำการศึกษา โดยอธิบายข้อมูลในเชิง

พรรณนา ในการวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการแต่ละประเด็นจะถูกนำมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้ให้เห็นถึงศักยภาพแนวทางในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และในบางประเด็นของลักษณะวิธีการบริหารจัดการหรือการแก้ไขปัญหาของชุมชน อาจเป็นแนวคิดใหม่หรือข้อค้นพบที่ยังไม่มีผู้ใดเคยใช้มาก่อน โดยจะอธิบายข้อมูลในเชิงพรรณนา

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง ในการศึกษาศักยภาพการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยศึกษาการประกอบธุรกิจโฮมสเตย์ บ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน และบ้านผานกกก อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ศึกษาได้แบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 3 ส่วนของแต่ละชุมชน ส่วนแรกคือบริบทและสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ ที่ตั้ง – อาณาเขต ภูมิประเทศ และภูมิอากาศ โครงสร้างทางประชากร ประวัติการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคม และวัฒนธรรม ส่วนที่สองการบริหารจัดการธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโดยชุมชน การบริหารจัดการบริการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) และการบริหารจัดการผลประโยชน์และการเงิน ส่วนที่สามคือ การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของธุรกิจโฮมสเตย์หมู่บ้านแม่กำปอง และหมู่บ้านผานกกก

ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านแม่กำปอง

1. ที่ตั้ง – อาณาเขต

หมู่บ้านแม่กำปอง ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ 4,215 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,634,375 ไร่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวอำเภอแม่ออน 20 กิโลเมตร หรือห่างจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ 50 กิโลเมตร สามารถเดินทางได้โดยรถยนต์เข้าถึงหมู่บ้านได้อย่างสะดวก โดยใช้ทางหลวงหมายเลข 1317 จากอำเภอเมืองเชียงใหม่ – อำเภอสันกำแพง – อำเภอแม่ออน – บ้านแม่กำปอง และอีกเส้นทางหนึ่งคือ ทางหลวงหมายเลข 118 จากอำเภอเมืองเชียงใหม่ – อำเภอดอยสะเก็ด – บ้านแม่กำปอง

สำหรับอาณาเขตติดต่อของหมู่บ้านแม่กำปอง มีพื้นที่ติดต่อดังนี้ คือ

ทิศเหนือ

ติดต่อกับ บ้านแม่ลาย หมู่ที่ 2 ต.ห้วยแก้ว อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่

ทิศใต้	ติดต่อกับ บ้านแม่รวม หมู่ที่ 1 ต.ออนเหนือ อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ บ้านแจ้ซ้อน หมู่ที่ 1 ต.เมืองปาน อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ บ้านธารทอง หมู่ที่ 8 ต.ห้วยแก้ว อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่

2. ภูมิประเทศ และภูมิอากาศ

สภาพภูมิประเทศของหมู่บ้านแม่กำปองมีลักษณะเป็นภูเขาสูง โดยมีระดับความสูงเฉลี่ยของพื้นที่ประมาณ 1,300 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล พื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ทับซ้อนกับพื้นที่ป่าอนุรักษ์และป่าชุมชน เป็นต้นกำเนิดของลำธาร ซึ่งไหลผ่านหมู่บ้าน โดยมีน้ำตลอดทั้งปี จึงเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติมีความหลากหลายทางชีวภาพ สามารถพบพันธุ์ไม้หายาก และพันธุ์สัตว์ต่างๆ ได้หลายชนิด ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ จึงมีความเหมาะสมในการเป็นพื้นที่เพื่อการจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวมงามอุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่ง

สำหรับพื้นที่หมู่บ้านแม่กำปอง ซึ่งเป็นพื้นที่ด้านตะวันออกสุดของตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน ก่อนจะเข้าสู่ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง โดยจะต้องผ่านบ้านห้วยแก้วและบ้านธารทอง จึงถือว่าเป็นเส้นทางหลักเส้นทางเดียวของหมู่บ้านแม่กำปองในการติดต่อกับภายนอก ลักษณะเช่นนี้กลับเป็นผลดี ต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เนื่องจากสามารถลดปัญหาการบุกรุกของบุคคลภายนอกได้อย่างดี โดยการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านจะตั้งบ้านเรือนอยู่ตามไหล่เขา หรือเนินเขา โดยที่มีลำธารไหลผ่านตัวหมู่บ้าน กลับกลายเป็นลักษณะภูมิประเทศที่มีความสวยงามโดดเด่น ใกล้ชิดธรรมชาติที่ยังคงความสมบูรณ์อันเหมาะสมกับการจัดการให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยว

ลักษณะภูมิอากาศบริเวณหมู่บ้านแม่กำปองมีอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี โดยมีเพียง 2 ฤดู คือ ฤดูฝน และฤดูหนาว ในระหว่างฤดูหนาว อุณหภูมิเฉลี่ย 10 องศาเซลเซียส เหมาะสำหรับการปลูกพืชเมืองหนาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งพืชเศรษฐกิจหลัก ได้แก่ เมี่ยง และกาแฟ และสภาพภูมิอากาศเช่นนี้ยังเหมาะต่อการท่องเที่ยวอีกด้วย

ภาพที่ 1 ลักษณะทางภูมิประเทศของหมู่บ้านบ้านแม่กำปอง

3. โครงสร้างทางประชากร

บ้านแม่กำปอง มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 419 คน เป็นชาย 217 คน เป็นหญิง 202 คน มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติที่มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆ กัน ตามไหล่เขาหรือที่ราบเนินเขา ติดกับลำธารมีลักษณะเป็นกลุ่มๆ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า ป๊อกหรือปาง โดยมีจำนวนครัวเรือน 128 หลังคาเรือน อยู่ตามกลุ่ม หรือ ป๊อก หรือ ปาง ดังนี้

3.1	ปางนอก	จำนวน	30 หลังคาเรือน
3.2	ปางกลาง	จำนวน	19 หลังคาเรือน
3.3	ปางขน	จำนวน	18 หลังคาเรือน
3.4	ปางโตน	จำนวน	15 หลังคาเรือน
3.5	ปางใน 1	จำนวน	13 หลังคาเรือน
3.6	ปางใน 2	จำนวน	33 หลังคาเรือน

4. ประวัติการตั้งถิ่นฐาน

บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว ประกอบไปด้วยประชากรส่วนใหญ่ที่อพยพมาจาก อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อมาหาพื้นที่ทำกิน โดยได้ยึดอาชีพที่เหมาะสมกับลักษณะทาง

กายภาพของพื้นที่ที่เป็นภูเขาสูงและภูมิอากาศที่เย็นตลอดปี ได้แก่ การทำเกษตรกรรม โดยพืชเศรษฐกิจที่ทำกันได้แก่ “เมี่ยง” ที่ได้รับความนิยมในการบริโภคของชาวล้านนาประกอบกับสามารถเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่ที่เป็นลักษณะภูเขาสูง และชอบอากาศเย็น จึงได้ตั้งถิ่นฐานตามหมู่บ้านต่างๆ ได้แก่ บ้านธารทอง บ้านห้วยแก้ว และบ้านแม่กำปอง

การปลูกเมี่ยง และการหมักเมี่ยง เริ่มต้นเป็นการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สู่ท้องตลาด ได้ผลดีขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากเมี่ยงเป็นสินค้าที่เป็นที่ต้องการของ “คนเมือง” ทั้งภายในจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียง ประกอบกับการทำเมี่ยงต้องการใช้แรงงานในการเก็บ หมัก และแปรรูปจำนวนมาก ทำให้เกิดการอพยพของแรงงานอันเป็นเครือข่ายจากดอยสะเก็ดเข้ามายังพื้นที่ตำบลห้วยแก้ว เพิ่มมากขึ้น โดยส่วนใหญ่จะอาศัยในพื้นที่บ้านห้วยแก้วและบ้านธารทอง ทำให้หมู่บ้านแม่กำปอง เป็นหมู่บ้านที่มีขนาดเล็กกว่า มีจำนวนประชากรไม่มากนัก อาศัยอยู่ตามแนวลำห้วยเป็นกลุ่มบ้าน เรียกว่า ป้อหรือปาง ก่อตั้งขึ้นประมาณปี พ.ศ.2547 โดยเรียกชื่อหมู่บ้านตามดอกไม้และแม่น้ำ ซึ่งดอกไม้มีลักษณะเป็นดอกเล็กๆ สีเหลืองแดงขึ้นอยู่ตามริมลำห้วย เรียกว่า ดอกกำปอง จึงเรียกชื่อรวมดอกไม้และแม่น้ำเข้าด้วยกัน

5. ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 97 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หลังจากหน่วยงานราชการเข้าไปส่งเสริมภาคการเกษตรในปี พ.ศ.2535 ทำให้รายได้ของประชากร หมู่บ้านแม่กำปอง เฉลี่ย 36,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ซึ่งพืชผลทางการเกษตรที่มีบทบาททำให้เศรษฐกิจดีขึ้น ได้แก่ การเพาะปลูกและการแปรรูปผลิตภัณฑ์เมี่ยง นอกจากนั้นอาจมีรายได้เสริมจากการปลูกกาแฟพันธุ์อาราบิก้า การปลูกกล้วย เสาวรส และนำมาแปรรูปเป็นอาหารต่างๆ เช่น กล้วยฉาบ กล้วยตาก เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการปลูกเห็ดหอม ต้นเอื้องพร้าว ซึ่งเป็นพืชตระกูลกล้วยไม้ดิน ซึ่งเป็นเอื้องเฉพาะถิ่นของหมู่บ้าน รวมถึงการทำสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขายให้กับคนในชุมชนและชุมชนข้างเคียง ได้แก่ เครื่องจักสาน หมวก กระติบข้าว กระบุง กระจาด และการตีเหล็กเพื่อทำมีด และการทำสมุนไพรจากกลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาพที่ 2 ผลผลิตที่ได้จากการทำไรชา และไร่กาแฟ

6. ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ลักษณะทางสังคมของหมู่บ้านเป็นลักษณะสังคมชนบท มีวิถีชีวิตและความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ถึงแม้ชุมชนแม่กำปองจะเป็นชุมชนเล็กๆ แต่การดำเนินกิจกรรมหรือการปฏิบัติภารกิจสำคัญต่างๆ ของชุมชนมักจะสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ทั้งนี้ นอกจากความสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าวแล้ว การให้ความเคารพนับถือผู้นำชุมชน รวมถึงการให้ความร่วมมือทุกๆ ด้านด้วยดี ความสามัคคีของคนในชุมชนซึ่งส่วนใหญ่รู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ประกอบกับคนในชุมชนมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม คือเป็นคนเมืองหรือชาวเหนือ จึงมีจิตใจที่โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อันเป็นลักษณะเด่นที่สามารถถือเป็นวัฒนธรรมอันดีงามในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเยือนได้ ลักษณะเช่นนี้ยังส่งผลดีถึงการดำเนินกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานทางราชการ หรือจากองค์กรเอกชนภายนอกได้เป็นอย่างดี และนำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินการอย่างรวดเร็ว

หมู่บ้านแม่กำปองมีโรงเรียนสังกัดการประถมศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนวัดแม่กำปอง มีการจัดการเรียนการสอน ตั้งแต่เด็กก่อนวัยเรียนจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 60 คน มีครูผู้สอนประจำโรงเรียน 6 คน นักการภารโรง 1 คน มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ และห้องสมุดประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง

ในด้านศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนแม่กำปอง มีชาวบ้านในชุมชนประมาณร้อยละ 95 นับถือศาสนาพุทธ และร้อยละ 5 นับถือศาสนาคริสต์ โดยมีวัดในชุมชน 1 แห่ง คือ วัดแม่กำปอง หรือวัดคันธาพฤกษา และมีโบสถ์คริสต์ียน 1 แห่ง ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาพุทธ มีการประกอบพิธีทางศาสนาต่างๆ เหมือนกัน คนเมืองหรือชาวเหนือโดยทั่วไป จึงให้ความสำคัญกับประเพณีหรือเทศกาลต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ก็ยังคงมีการสืบทอดวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม เช่น การทำบุญเข้าวัดเข้าวา การรดน้ำดำหัวผู้หลักผู้ใหญ่ ประเพณีลอยกระทง หรือยี่เป็ง รวมถึงประเพณีวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันวิสาขบูชา วันออกพรรษา วันมาฆบูชา และเทศกาลงานบุญต่างๆ เช่น งานปอยหลวง งานทอดผ้าป่า ถวายผ้าพระกฐิน และงานบุญของชาวบ้าน เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานทำบุญศพ ซึ่งกิจกรรมงานเทศกาลงานบุญและงานประเพณีต่างๆ เหล่านี้ต่างก็ได้รับความร่วมมือร่วมใจจากคนในชุมชนทุกคน นอกจากนี้คนในชุมชนยังให้ความสำคัญในการเคารพนับถือต่อผู้นำชุมชน เช่น พระสงฆ์ กำนันผู้ใหญ่บ้าน และครูอาจารย์ในท้องถิ่น

ภาพที่ 3 วัดแม่กำปองและพิธีบายศรีสู่ขวัญ

7. การบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนของหมู่บ้านแม่กำปอง

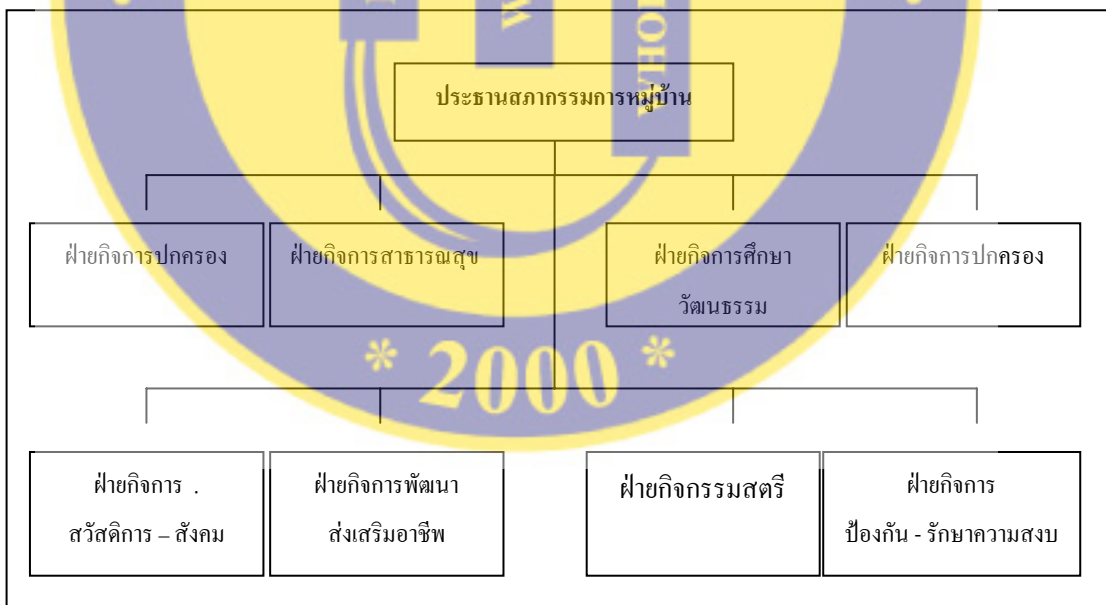
ในการวิเคราะห์การบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านแม่กำปอง แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการโดยชุมชน การบริหารจัดการบริการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และการบริหารจัดการด้านผลประโยชน์และการเงิน ผลการศึกษามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การบริหารจัดการโดยชุมชน

1) โครงสร้างการบริหารจัดการและคณะกรรมการ

การบริหารจัดการ โดยชุมชน ธุรกิจโฮมสเตย์ หมู่บ้านแม่กำปอง มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยมีผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนหลัก มีการจัดโครงการสร้างการบริหารงานแยกเป็นแต่ละกลุ่มความถนัดของคนในชุมชน ซึ่งผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้นำในการพัฒนาความเจริญของหมู่บ้านทั้งหมด โดยมีการแบ่งเป็นกลุ่มบ้าน (ป้อก หรือ ปาง) จะมีหัวหน้ากลุ่มบ้านละ 1 คน คอยดูแลหรือเป็นตัวแทนในการประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน นอกจากนี้ในส่วนของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็จะมีการกำหนดคณะกรรมการแต่ละกลุ่มขึ้นมาอีก โดยทั้งหมดจะอยู่ภายใต้การบริหารของสภากรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านพรหมินทร์ พวงมาลา เป็นประธานสภาโดยตำแหน่ง

แผนผังที่ 1 แผนผังสภากรรมการหมู่บ้าน

ที่มา : สภากรรมการหมู่บ้านแม่กำปอง

ในการคัดเลือกกรรมการสภาหมู่บ้านฝ่ายต่างๆ ในด้านคุณสมบัติหรือที่มาของกรรมการสภา นอกจากจะต้องเป็นสมาชิกของหมู่บ้านยังต้องคำนึงถึงความเหมาะสม ด้าน

ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังต้องเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนอีกด้วย วิธีการดำเนินการเลือกสรรกรรมการจะใช้วิธีการเสนอชื่อต่อที่ประชุมสภาหมู่บ้านและลงคะแนนเสียงเพื่อรับรอง ส่วนวาระในตำแหน่งกรรมการสถานั้น จะอยู่ในวาระ 2 ปี ไม่เกินคนละ 2 วาระ เมื่อหมดวาระตามระเบียบแล้วก็จะมีการเลือกสรรบุคคลอื่นให้มาดำรงตำแหน่งต่อไป ทั้งนี้จะมีผลดีในแง่ของการได้ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันทำในหน้าที่ที่แตกต่างกันอีกด้วย อย่างไรก็ตามในการกำหนดโครงสร้างรวมถึงบทบาทหน้าที่ของกรรมการสภาแต่ละฝ่าย ก็ได้มีการกำหนดเป้าหมายและกิจกรรมต่างๆ ตามที่คนส่วนใหญ่ในชุมชน มีความคิดเห็นร่วมกันที่จะต้องจัดการ นอกเหนือจากกรรมการสภาที่ดูแลและรับผิดชอบงานหลักเพื่อการปฏิบัติการกิจและการพัฒนาหมู่บ้านไปในทิศทางที่ต้องการในแต่ละฝ่ายแล้วยังมีโครงสร้างการบริหารงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดูแลทุกข์สุข ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน จึงได้มีการเลือกสรรหัวหน้ากลุ่มบ้าน (ป๊อก หรือ ปาง) ทั้ง 6 กลุ่มบ้าน โดยมีหน้าที่หลักในการประสานงานหรือเป็นตัวกลางในการรับเรื่องราวร้องทุกข์ หรือข้อเสนอแนะต่างๆ จากลูกบ้านและนำมาเสนอในที่ประชุมสภากรรมการหมู่บ้าน เพื่อดำเนินการต่อไป ทั้งนี้ ภายใต้งานกำกับดูแลของผู้ใหญ่บ้านพ่อหลวงพรหมมินทร์ พวงมาลา

แผนผังที่ 2 แผนผังหัวหน้ากลุ่มบ้านกรรมการกลุ่มบ้าน

ที่มา : สภากรรมการหมู่บ้านแม่กำปอง

ในการจัดรูปแบบโครงสร้างการบริหารงานดังกล่าวนี้ จำเป็นจะต้องทำเนื่องจากผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนที่ทุกคนให้ความเคารพนับถืออย่างสูง โดยในฐานะเป็นผู้นำชุมชนทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงสมาชิกทุกคนในหมู่บ้านต่างมีความเห็นที่

สอดคล้องเป็นไปในทางเดียวกันว่าการจัดรูปแบบโครงสร้างการบริหารงานของชุมชนให้ชัดเจน จะเป็นผลดีต่อการพัฒนาชุมชนไปในทิศทางที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดการซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน ถ้าให้ความชัดเจนลดน้อยลงรวมถึงในปัจจุบันบทบาทขององค์กรภายนอกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมไม่ทางใดก็ทางหนึ่งกับชุมชน จำนวนหลายหน่วยงานด้วยกัน เช่น หน่วยจัดการต้นน้ำแม่ฮอน – แม่ลาย โครงการหลวงตีนตก กระทรวงพลังงาน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ ฯลฯ ซึ่งหมู่บ้านจะต้องร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เหล่านี้

แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีการกำหนดให้มีการเลือกสรรบุคคลเข้ามาดูแลรับผิดชอบภารกิจของหมู่บ้านแต่ละฝ่ายแล้ว รวมถึงมีกฎระเบียบต่างๆ ที่ชัดเจน ก็เป็นที่สังเกตได้ว่า คณะกรรมการสภาฝ่ายต่างๆ หัวหน้ากลุ่มบ้านและสมาชิกในชุมชนยังคงมอบอำนาจและให้ความสำคัญในการบริหารจัดการดูแลและการตัดสินใจสูงสุดอีกด้วย

2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

จากจุดกำเนิดของการดำเนินการธุรกิจการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ เมื่อปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเริ่มมาจากการเข้ามาท่องเที่ยวและเข้าพักของนักศึกษาสถาบันต่างๆ ซึ่งมีการขอเข้ามาพักค้างแรมของคนในชุมชน และต่อมามีนักศึกษาโครงการชาวนิรโทษกรรมได้เข้ามาศึกษา วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีการร่วมทำกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน และนักศึกษาเหล่านี้ต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชาวบ้านเป็นระยะเวลา 4 – 5 วัน ซึ่งในขณะนั้นต้องใช้บ้านของชาวบ้านเกือบทุกหลังในการรองรับนักศึกษาเหล่านั้น ทั้งที่หลับที่นอน อาหาร รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ซึ่งการต้อนรับในครั้งนี้ ถือว่าประสบความสำเร็จอย่างดีทั้งในแง่ของความประทับใจของนักศึกษาชาวต่างชาติที่มีต่อชาวบ้าน เกิดกระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกันและที่สำคัญเกิดมุมมองใหม่ๆ ให้กับชาวบ้านในการประเมินความสามารถของชุมชนและของตนเองในการพัฒนาสู่การเป็นโฮมสเตย์ต่อไป

หลังจากที่นักศึกษาชาวนิรโทษกรรมได้กลับประเทศไปและจากความสำเร็จในการต้อนรับดังกล่าว จุดประกายให้ผู้ใหญ่บ้านพ่อหลวงพรมมินทร์ พวงมาลา ได้เรียกประชุมชาวบ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อประเมินความสำเร็จและทิศทางในการพัฒนาโดยใช้การดำเนินงานการบริหารจัดการโดยชุมชนโฮมสเตย์ เป็นเครื่องมือในการนำไปสู่ความสำเร็จในอนาคตต่อไป ซึ่งผล

การประชุม ได้มีการประเมินศักยภาพโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกชุมชนว่า หมู่บ้านแม่กำปองมีความเป็นไปได้ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวและโฮมสเตย์ และมีศักยภาพเพียงพอทั้งทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิต อีกทั้งทุกฝ่ายยังเห็นพ้องต้องกันว่าหากมีการร่วมมือกันบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนแล้วจะสามารถใช้การท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ปกป้องทรัพยากรทางธรรมชาติ การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม การสร้างความสามัคคีปรองมอดในชุมชน การเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และที่สำคัญที่สุดในอันที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้ จึงได้มีการตัดสินใจที่จะดำเนินการพัฒนา หรือต่อยอดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

ในขณะนั้นมีผู้ที่ตัดสินใจทำธุรกิจโฮมสเตย์อยู่ 7 หลัง ซึ่งมีความพร้อมทั้งทางด้านสถานที่พัก ได้แก่ ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัว รวมถึงคนในบ้านต่างก็ให้การสนับสนุน และมีอีกหลายหลังที่ตัดสินใจเข้าร่วมแต่อาจยังไม่มีความพร้อมเท่าที่ควร แต่ทั้งนี้คนในชุมชนทั้งหมดต่างมีความคิดเห็นที่สอดคล้องเป็นอันเดียวกัน และตัดสินใจให้หมู่บ้านแม่กำปองของตนเองได้รับการพัฒนาเพื่อให้รองรับการท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างชัดเจน

จากจุดเริ่มต้นของการตัดสินใจทำโฮมสเตย์ของหมู่บ้านแม่กำปองในการสัมภาษณ์พ่อหลวงพรมมินทร์ พวงมาลา และสมาชิกโฮมสเตย์หลายๆ คนต่างให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ในการตัดสินใจในกิจกรรมใดๆ ก็ตาม มิได้เป็นผลมาจากอิทธิพลความคิดเห็นของผู้นำในชุมชน หรือจากหน่วยงานภายนอกทั้งรัฐหรือเอกชนแต่อย่างใด รวมถึงในการตัดสินใจประกอบกิจกรรมใดๆ ในระยะเวลาต่อมา ส่วนแต่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้และกลายมาเป็นความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชนที่ได้ผ่านกระบวนการคิดไตร่ตรองและทดลองทำ แล้วจึงนำผลลัพธ์ที่ได้มาประเมินคุณค่าและผลได้ผลเสียก่อนที่จะเกิดการตัดสินใจ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการตัดสินใจแบบ Bottom – Up อย่างแท้จริง ถึงแม้ว่าการริเริ่มหรือการจุดประกายความคิดจะเกิดขึ้นมาจากผู้นำชุมชนในเบื้องต้นก็ตามซึ่งก็ถือว่าเป็นการเสนอข้อมูลเพื่อระดมความคิดเห็น มากกว่าเป็นการชี้แนะเพื่อการตัดสินใจแต่อย่างใด

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชนในอีกหลายๆ วาระเป็นกระบวนการตัดสินใจที่เกิดขึ้นมาจากสภาพปัญหาหรืออุปสรรคของคนโดยส่วนใหญ่ในชุมชนนอกเหนือ

จากการเรียนรู้ การคิดไตร่ตรอง การทดลองปฏิบัติ เพียงเท่านั้นดังตัวอย่างเช่น ในช่วงเวลาหนึ่ง ชุมชนมีปัญหาหลายๆ ด้าน อันเกิดจากผลกระทบของการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น ปัญหาขยะ ปัญหาจราจรภายในหมู่บ้าน ปัญหายาเสพติดและอบายมุข และปัญหาการต้อนรับนักท่องเที่ยว ปัญหาเหล่านี้หากจะได้รับการแก้ไขคงต้องเกิดจากคนในชุมชนมีส่วนร่วมนอกเหนือจากภารกิจของคณะกรรมการหมู่บ้าน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา ชาวบ้านจึงรวมตัวกันเพื่อเสนอ “พันธสัญญาชุมชน” ต่อคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้แก่

- (1) ร่วมมือกับคณะกรรมการหมู่บ้านในเรื่องการกำจัดขยะอย่างมีประสิทธิภาพ
- (2) ร่วมมือกับคณะกรรมการหมู่บ้านในเรื่องการลดปัญหาการจราจร และการเพิ่มป้ายจราจร
- (3) ร่วมมือกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ในการป้องกันให้หมู่บ้านปลอดจากปัญหายาเสพติดและอบายมุขทั้งปวง
- (4) ร่วมมือกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ในการร่วมกันรักษาวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามและการแนะนำให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

พันธสัญญาชุมชนดังกล่าว เป็นการระดมความคิดเห็นของชาวบ้าน และในที่สุดกลายเป็นการตัดสินใจในความร่วมมือกันที่จะพัฒนาหมู่บ้านของตนเองอย่างยั่งยืนต่อไป ซึ่งจากการที่ผู้ทำการศึกษาได้สังเกตการประชุมของชุมชนในหมู่บ้านแม่กำปองในประเด็นนี้ มีความเห็นว่าสอดคล้องกับแผนพัฒนาหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของกรมการสหกรณ์ และของผู้นำชุมชนอย่างแท้จริง

3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

หลังจากการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนจนนำมาสู่การตัดสินใจร่วมกันที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น จึงได้มีกระบวนการต่างๆ เกิดขึ้นตามมา

8. กระบวนการประเมินศักยภาพและความเป็นไปได้ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

ในการบริหารจัดการท่องเที่ยว การประเมินศักยภาพและความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการถือเป็นเรื่องแรกที่ชุมชนแม่กำปองได้ให้ความสำคัญ โดยผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน รวมถึงหน่วยงานภายนอก เช่น อบต. ป่าไม้ สาธารณสุข ฯลฯ ได้มีการระดมความคิดเห็นให้ช่วยกันคิดและวิเคราะห์ถึงศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชน รวมถึงวิเคราะห์โอกาสและความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเด็นต่างๆ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรภายในชุมชน การเงินกองทุนของชุมชนในการดำเนินงาน เป็นต้น

9. กระบวนการในการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

นอกจากการระดมความคิดเห็นในด้านศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่กำปองดังที่กล่าวมาแล้วนั้น สิ่งหนึ่งที่ชุมชนได้ระดมความคิดเห็นอย่างกว้างขวางคือเรื่อง “ชุมชนแม่กำปองต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวไปเพื่ออะไร?” และ “มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร?” และ “จะจัดการผลกระทบเหล่านี้ได้อย่างไร?” คำถามเหล่านี้จึงนำมาสู่การกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป้าหมายหลักๆ ได้แก่

- 9.1 เพื่ออนุรักษ์และปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำตกแม่กำปอง ดอยม่อนล้าน
- 9.2 เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย การอยู่กำเมือง อาหาร วิถีชีวิต
- 9.3 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนแม่กำปอง อันเกิดมาจากรายได้เสริมที่ได้จากการท่องเที่ยว นอกเหนือจากการท่องเที่ยว
- 9.4 เพื่อสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- 9.5 เพื่อโอกาสในการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว
- 9.6 เพื่อหารายได้เข้ากองทุนหมู่บ้าน

10. กระบวนการดำเนินการในการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

การระดมความคิดเห็นเพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชนแม่กำปองเกิดขึ้นหลายๆ ประเด็นด้วยกัน โดยมีผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมทั้งทางด้านกายภาพ ได้แก่ ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว โดยมีการทำความสะอาดสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณน้ำตกแม่กำปอง คอยมอนล้าน น้ำตกธารทอง ผาน้ำลอด หินมหัศจรรย์ เหล่านี้เป็นต้น ผสมผสานเข้ากับกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การเตรียมความพร้อมเรื่องที่พักนอนหมอนมุ้ง ห้องน้ำ ห้องครัว ให้มีสุขอนามัยที่ดีพอ การเข้าถึงชุมชน โดยการพัฒนาปรับปรุงถนนหนทาง ไฟฟ้าส่องสว่าง ป้ายชื่อหมู่บ้าน และป้ายชื่อสถานที่ท่องเที่ยว

นอกจากนี้ยังต้องเตรียมความพร้อมในเรื่องของบุคลากร ได้แก่ การไปศึกษาดูงาน โสมสเคย์ในชุมชนอื่นๆ รวมถึงการเตรียมความพร้อมในการรับมือผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากนักท่องเที่ยว

ในส่วนความพร้อมของด้านความรู้ต่างๆ ทั้งจากภายนอกและภายในนับได้ว่าผู้นำชุมชนคือ พ่อหลวงพรมมินทร์ พวงมาลา มีบทบาทอย่างยิ่งในการทำวิจัยด้วยตนเอง รวมถึงการดึงเอานักวิจัยจากสถาบันต่างๆ ให้เข้ามาทำการศึกษา และการรวบรวมองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านในส่วนต่างๆ เช่น คนตรีพื้นเมือง สมุนไพร การจักสาน เป็นต้น

11. กระบวนการดำเนินงานในการจัดตั้งองค์กรเพื่อบริหารจัดการท่องเที่ยว

ชุมชนบ้านแม่กำปองได้มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อบริหารจัดการท่องเที่ยวมาตั้งแต่หลังจากได้มีการทดลองเปิดดำเนินการธุรกิจโสมสเคย์ ทั้งนี้จากแนวคิดของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบกับความเข้มแข็งของผู้นำหมู่บ้าน และความเข้าใจตรงกันของคนในชุมชนทำให้การดำเนินงานในส่วนนั้นเป็นไปด้วยดี ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ อันเป็นการกระจายบทบาทการทำงาน โดยเน้นให้มีระบบการทำงานที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และก่อให้เกิดการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

ในปี พ.ศ.2543 ผู้นำชุมชน โดย พ่อหลวงพรมมินทร์ พวงมาลา และคนในชุมชนทั้งหมดได้มีการจัดตั้งกลุ่มและองค์กรต่างๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว เนื่องจากมีความเห็นว่าการท่องเที่ยวในชุมชน ยังเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน ผลกระทบที่เกิดขึ้น

ภายหลังจากการจัดการท่องเที่ยว จะมีทั้งผู้ได้รับผลประโยชน์ และผู้เสียผลประโยชน์ จึงควรที่จะมีองค์กรที่ชัดเจนในการบริหารงานและรับผิดชอบต่อการกิจและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในภายหลัง ซึ่งชุมชนสามารถเข้ามาตรวจสอบการทำงานได้

12. คณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ของหมู่บ้านแม่กำปอง

- 12.1 คณะกรรมการกลุ่มสมุนไพรบ้านแม่กำปอง
- 12.2 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านแม่กำปอง
- 12.3 คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแม่กำปอง
- 12.4 คณะกรรมการกลุ่มสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำบ้านแม่กำปอง
- 12.5 คณะกรรมการการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปอง

ในส่วนของคณะกรรมการการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปองยังมีการแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย 10 กลุ่ม ตามความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมแล้วแต่ความถนัด ความรู้ความสามารถและความพร้อมของตนเอง โดยอาจเรียกว่า “กลุ่มภารกิจ” ซึ่งมีการกำหนดรายละเอียดในแต่ละประเด็น เช่น กลุ่มอะไร มีภารกิจอะไร ใครเป็นสมาชิกบ้าง ประเภทและรูปแบบของกิจกรรมที่ทำเป็นอย่างไร มาตรฐานการให้บริการมีอะไรบ้าง ผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคืออะไร การแบ่งผลประโยชน์ภายในกลุ่มเป็นอย่างไร ผลประโยชน์ส่วนกลางจะนำไปใช้ด้านใด ซึ่งกลุ่มภารกิจของการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปองได้แก่

- 1) กลุ่มโฮมสเตย์ มีจำนวนสมาชิกประมาณ 60-70 คน
- 2) กลุ่มมัคคุเทศก์ มีจำนวนสมาชิกประมาณ 5-10 คน
- 3) กลุ่มดนตรีพื้นเมือง (สะล้อซอซึง) มีจำนวนสมาชิกประมาณ 9-10 คน
- 4) กลุ่มสมุนไพร มีจำนวนสมาชิกประมาณ 20 คน
- 5) กลุ่มสตรีแม่บ้าน มีจำนวนสมาชิกประมาณ 55-60 คน
- 6) กลุ่มฟ่อนรำ มีจำนวนสมาชิกประมาณ 10-15 คน

7) กลุ่มนวดแผนโบราณ	มีจำนวนสมาชิกประมาณ 10-15 คน
8) กลุ่มจักสาน	มีจำนวนสมาชิกประมาณ 20 คน
9) กลุ่มหมอนใบชา	มีจำนวนสมาชิกประมาณ 10 คน
10) กลุ่มตีเหล็ก	มีจำนวนสมาชิกประมาณ 5-6 คน

สมาชิกแต่ละกลุ่มต่างปฏิบัติภารกิจตามความรู้ความสามารถและความถนัดของตนเอง ส่วนโฮมสเตย์ต้องมีความพร้อมในด้านสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านได้มีการพิจารณาอนุมัติเป็นรายๆ ไป เพื่อให้ตรงกับมาตรฐาน โฮมสเตย์ไทย ทั้งนี้สมาชิกของหมู่บ้านอาจเข้าไปมีส่วนร่วมมากกว่าหนึ่งกลุ่มได้ตามความสมัครใจ

13. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ในการประเมินผลการบริหารจัดการท่องเที่ยวของบ้านแม่กำปอง จะประกอบด้วย 4 ส่วนใหญ่ๆ ดังนี้คือ

- 13.1 กลุ่มบุคคล ข้าราชการ หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น คณะกรรมการมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย
- 13.2 คณะกรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ
- 13.3 คนในชุมชน ได้แก่ สมาชิกที่สังกัดกลุ่มต่างๆ
- 13.4 เอกชน ได้แก่ บริษัททัวร์ และผู้เข้ามาพักโฮมสเตย์ หรือ นักท่องเที่ยว

วิธีการในการประเมินผลส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบของการประชุมคณะกรรมการแต่ละฝ่าย แต่ละกลุ่ม และการประชุมชาวบ้าน ซึ่งโดยปกติแล้วจะมีการประชุมชาวบ้าน 3 เดือน/ครั้ง เป็นการประเมินผลและสรุปผลโดยคณะกรรมการในเบื้องต้น และเสนอต่อที่ประชุมชาวบ้านเพื่อการตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้น จึงถือได้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการประเมินผล รวมถึงการตรวจสอบการบริหารจัดการของคณะกรรมการฝ่าย/กลุ่มต่างๆ ได้ อย่างไรก็ตาม

ตามในส่วนของคณะกรรมการ ซึ่งมีการประชุม 1 เดือน/2 ครั้ง หากคณะกรรมการคนใดคนหนึ่งขาดประชุมเกิน 2 ครั้ง โดยไม่มีเหตุอันสมควร จะถูกปลดให้ออกจากคณะกรรมการ และจะได้มีการสรรหาบุคคลอื่นมาดำรงตำแหน่งแทนต่อไป

ในการประเมินส่วนอื่น ทำได้โดยการสอบถามหรือออกแบบสัมภาษณ์ไปยังนักท่องเที่ยวนและบริษัททัวร์โดยตรง ซึ่งจะทำให้สามารถทราบถึงข้อบกพร่องและความผิดพลาดในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้ และคณะกรรมการจริงได้นำเอาเรื่องเข้าที่ประชุมเพื่อหาทางแก้ไขต่อไป

จากการศึกษาการบริหารจัดการของชุมชนบ้านแม่กำปอง ผู้ทำการศึกษาพบว่าผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้าน มีส่วนอย่างมากในการกระตุ้นให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆ กระบวนการ ตั้งแต่การสร้างกระแสให้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเพื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน การให้ความรู้ความเข้าใจชุมชนในแนวคิดของการท่องเที่ยวโดยชุมชน การประเมินศักยภาพและความเป็นไปได้ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว การกำหนดโครงสร้างบริหารงาน การเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว การจัดตั้งองค์กรหรือกลุ่มต่างๆ ในการดำเนินงานจนถึงการประเมินผลการดำเนินงาน ในขณะที่เดียวกันก็สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน จึงทำให้เกิดความเข้มแข็งในการดำเนินการของกลุ่มต่างๆ ชาวบ้านหรือคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตั้งแต่การตัดสินใจจนกระทั่งนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

14. การบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่กำปอง

การบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่กำปอง อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของคณะกรรมการการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปอง โดยแยกออกเป็นกลุ่มย่อย 10 กลุ่ม ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดการด้านที่พักแบบโฮมสเตย์ ด้านการนำเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านของที่ระลึก ในการศึกษาในครั้งนี้ได้นำการศึกษาการบริหารจัดการด้านที่พักแบบโฮมสเตย์ของบ้านแม่กำปอง โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นการศึกษา ได้แก่ 1.) บ้านพักแบบโฮมสเตย์ และ 2.) กิจกรรมการท่องเที่ยว

15. บ้านพักแบบโฮมสเตย์

บ้านพักแบบโฮมสเตย์สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวแบบสัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ในปัจจุบันนี้มีจำนวนผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มโฮมสเตย์ 20 หลัง มีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวในแต่ละหลังแตกต่างกันไปแล้วแต่ขนาดและจำนวนห้องของบ้านสมาชิก โดยทุกหลังรวมกันแล้วสามารถรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 100 คนต่อคืน

16. การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์

การที่สมาชิกจะเข้าร่วมกลุ่มโฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง จำเป็นที่จะต้องได้รับความเห็นชอบและการอนุมัติจากคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มโฮมสเตย์โดยมีผู้นำหมู่บ้านเป็นประธานในการอนุมัติ โดยหลักการแล้วบ้านแต่ละหลังควรมีการให้บริการในระดับมาตรฐาน และตัวชี้วัดคุณภาพมาตรฐานโฮมสเตย์ ในขั้นต้นคณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้ใหญ่บ้านจะพิจารณาว่าจะให้บ้านหลังใดเข้าร่วมหรือไม่จากการสำรวจความพร้อม 4 เรื่อง 1) ด้านที่พัก ควรมีโครงสร้างบ้านพักที่แข็งแรง มีความถ่ายเทสะดวก มีแสงสว่างที่เพียงพอ ไม่มีกลิ่นอับ มีที่นอนและเครื่องนอนที่สะอาด มีการดูแลสภาพแวดล้อมภายในบ้านและบริเวณบ้านเป็นอย่างดี 2) ด้านห้องน้ำ มีห้องอาบน้ำและส้วมที่สะอาด มีการแยกบ่อน้ำสำหรับอาบน้ำและสำหรับส้วมอย่างเด็ดขาด และควรมีชักโครก 3) ด้านอาหาร มีห้องครัวอยู่ในสภาพที่สะอาด ไม่มีกลิ่น อุปกรณ์และภาชนะที่ใช้ในครัวถูกสุขลักษณะ 4) เจ้าของบ้าน เป็นผู้มีอัธยาศัยไมตรีที่ดี ต้อนรับนักท่องเที่ยว สามารถให้การบริการแก่นักท่องเที่ยวได้ ไม่เป็นผู้ดื่มสุราหรือเสพยาเสพติดและสมาชิกในบ้านไม่ปฏิเสธการเข้าร่วมโครงการ

ในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกโฮมสเตย์ในปัจจุบัน มี 20 หลัง และกำลังพิจารณาเพิ่มอีก 2 หลัง ทั้งหมดล้วนตั้งอยู่ป๊อก หรือ “ปางโน” สำหรับบ้านพักที่ยังไม่ผ่านมาตรฐาน ก็สามารถปรับปรุงให้ได้มาตรฐานก่อนที่จะยื่นขอเพื่อพิจารณาใหม่ได้ และมีได้จำกัดเฉพาะปางโนเท่านั้น หากบ้านพักที่อยู่ ปางนอก ปางกลาง ปางขน และปางโดน มีความประสงค์จะเข้าร่วมเป็นสมาชิก ถ้าผ่านเกณฑ์มาตรฐานและมีไม่น้อยกว่า 3 หลัง ในการรองรับนักท่องเที่ยว ก็สามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกได้

17. การดำเนินงานด้านการดูแลการเข้าพักโฮมสเตย์บ้านแม่กำปองแก่นักท่องเที่ยว

โฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาพักทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีทั้งผู้ที่เดินทางมาเอง และผู้ที่เดินทางมากับบริษัททัวร์ ซึ่งอาจมีการจองหรือไม่มี การจอง

จองล่วงหน้าก็ได้ โดยส่วนใหญ่แล้วที่เดินทางมาท่องเที่ยวและพักแรมโฮมสเตย์ จะเลือกรายการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน ซึ่งรายการนี้จะมีกิจกรรมนำเที่ยว รวมค่าที่พัก 1 คืน และค่าอาหาร 3 มื้อ

กรณีแรก หากนักท่องเที่ยวได้ทำการจองที่พักและรายการนำเที่ยวล่วงหน้า โดยวิธีการจองก็สามารถทำได้โดยการโทรศัพท์จองโดยตรงกับผู้ใหญ่บ้าน พรหมมินทร์ พวงมาลา เท่านั้น หรือจองโดยโทรสาร (Fax) คำสั่งการจองโดยโทรสารจะไปลงที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแก้ว แล้วจะมีผู้นำเอกสารการจองนั้นส่งตรงให้กับผู้ใหญ่บ้านอีกครั้งหนึ่ง จากการทดลองทำการจองโดยผู้ทำการศึกษาคพบว่า หากจองไปที่ศูนย์ประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน ทางศูนย์ฯ ก็เน้นย้ำให้โทรจองโดยตรงกับผู้ใหญ่บ้าน แทนที่ทางศูนย์ฯ จะรับเรื่องการจองไว้ด้วยตนเอง ส่วนกรณีที่สอง นักท่องเที่ยวที่ไม่ได้ทำการจองและเดินทางเข้ามาสอบถามที่พักด้วยตนเองโดยการติดต่อกับศูนย์ประชาสัมพันธ์หมู่บ้าน (ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม) เพื่อชำระเงินแล้วจึงเดินทางเข้าบ้านพัก ได้โดยมีเจ้าของบ้านพักเป็นผู้พาไปยังบ้านพัก พร้อมทั้งดูแลเรื่องอาหารและกิจกรรมต่อไป

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน พรหมมินทร์ พวงมาลา และเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์เกี่ยวกับประเด็นของการจัดสรรคิวบ้านพัก พบว่าผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ระบุคิวบ้านพักแต่ละหลังโดยใช้หลักการหมุนเวียนให้ครบทุกหลัง โดยจะไล่เรียงกันไปตามลำดับตั้งแต่ลำดับที่ 1 จนครบ 20 หลังแล้วจะวนกลับมาที่หลังที่ 1 อีกครั้ง ส่วนจำนวนผู้เข้าพักในแต่ละคืน หากไล่ไปตามคิวแล้ว บ้านบางหลังอาจได้จำนวนมากกว่าหลังอื่นๆ (ซึ่งจำนวนผู้เข้าพักแต่ละคืนมีผลต่อรายได้ในครั้งนั้นด้วย) ทั้งนี้ก็เป็นที่ยอมรับได้โดยสมาชิกโฮมสเตย์ทั้งหมด ในขณะที่เดียวกันต่างก็มีความเห็นตรงกันว่า การจัดสรรตามคิวของผู้ใหญ่บ้านมีความเหมาะสม และเป็นไปอย่างยุติธรรมไม่มีการลำเอียงเข้าข้างผู้ใดผู้หนึ่ง

อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวที่เดินทางมากับบริษัททัวร์ ส่วนใหญ่จะมีการจองมาก่อนการเดินทางมาถึง จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านพรหมมินทร์ พวงมาลา ได้ให้ข้อมูลว่า นักท่องเที่ยวเดินทางมากับบริษัททัวร์ประมาณร้อยละ 40 โดยมีมักคุเทศก์เดินทางมาด้วย และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาด้วยตนเองร้อยละ 60

18. การดำเนินงานด้านการตลาดโฮมสเตย์แม่กำปอง

การบริหารจัดการ โฮมสเตย์บ้านแม่กำปองตั้งแต่เริ่มดำเนินการมา ผู้ใหญ่บ้านพรหมินทร์ พวงมาลา ซึ่งเป็นผู้ที่ชาวบ้านในชุมชนให้ความนับถือ ประกอบกับการติดต่อประสานงาน การศึกษาหาความรู้ การวิจัยของตัวผู้ใหญ่บ้านเอง ทำให้เป็นที่รู้จักยอมรับนับถือจากองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน จึงอาจกล่าวได้ว่าการตลาดของโฮมสเตย์แม่กำปอง เกิดจากตัวผู้ใหญ่บ้านเอง นอกเหนือจากการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ไม่ใช้ตัวบุคคล เช่น แผ่นพับ หนังสือแนะนำ รวมถึงสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ทั้งหนังสือ นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ รายการสารคดีหรือรายการข่าวทางโทรทัศน์ต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นส่วนส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้รู้จักหมู่บ้านแม่กำปองมากขึ้น

ในด้านของชื่อเสียงของหมู่บ้านแม่กำปองที่ได้มาจากการจัดการท่องเที่ยวโฮมสเตย์และการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ ทำให้หมู่บ้านแม่กำปองเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง การนำเอาภูมิปัญญาเหล่านี้ออกเผยแพร่ตามงานนิทรรศการ เช่น งานฤดูหนาว งานเกษตรแฟร์ งาน OTOP หรืองานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ รวมถึงการได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติหรือรางวัลต่างๆ แก่หมู่บ้าน และผู้ใหญ่บ้านพรหมินทร์ พวงมาลา เช่น รางวัลพาต้าโกลด์อวอร์ด 2010 (PATA Gold Awards 2010) ซึ่งหมู่บ้านแม่กำปองได้รับรางวัล “หมู่บ้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดีเด่น” และรางวัลอื่นๆ อีกมากมาย ล้วนแสดงให้เห็นถึงความรู้ความสามารถของคนในชุมชน โดยการนำของผู้ใหญ่บ้านพรหมินทร์ พวงมาลา เป็นอย่างดี โดยที่สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงเกียรติคุณของหมู่บ้าน ทำให้คนรู้จักในวงกว้าง และทำให้อยากมาเยี่ยมชมเยือนในภายหลังได้ จึงถือว่าการตลาดที่ดีที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางมาใช้บริการโฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง รู้จักชื่อเสียงของหมู่บ้านในด้านการจัดการที่ดีเยี่ยม สถานที่ท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ วิถีชีวิตวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ โดยรับฟังคำบอกเล่าหรือปากต่อปาก ซึ่งมีอิทธิพลในทางการตลาดอย่างสูง

19. การดำเนินงานด้านการจัดรายการนำเที่ยว

การดำเนินงานด้านการจัดรายการนำเที่ยว เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนแม่กำปอง ซึ่งมี 2 วิธี คือ 1) การเดินทางไป-กลับ ภายในวันเดียวโดยไม่มีการพักโฮมสเตย์ และ 2) การเดินทางเพื่อท่องเที่ยวและพักค้างคืนในบ้านพักของชุมชน จึงนำมากำหนดรูปแบบหรือโปรแกรมรายการนำเที่ยวได้ 3 รายการ ได้แก่

19.1 ไป-กลับ ในวันเดียว (One Day Trip) กลุ่มเป้าหมายของรายการท่องเที่ยวนี้คือ กลุ่มชาวไทยหรือชาวต่างชาติที่เข้ามาโดยไม่มีกำหนด หรือจองที่พักกับหมู่บ้านไว้ล่วงหน้า ซึ่งจะเข้ามาเที่ยวชมธรรมชาติและชมกิจกรรมต่างๆ โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมีมากในช่วงวันหยุด ช่วงปิดภาคเรียน และช่วงเทศกาลสำคัญๆ ต่างๆ กิจกรรมที่มีให้บริการแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ ได้แก่ การเที่ยวน้ำตกแม่กำปอง การเดินป่าระยะสั้นเพื่อศึกษาธรรมชาติ การชมสวนสมุนไพร สวนเมือง เป็นต้น

19.2 แบบทัศนศึกษา ไป-กลับ ในวันเดียว เน้นการศึกษาเรียนรู้ ฐานการจัดการท่องเที่ยว การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มทัศนศึกษาร่วมกับคนในชุมชน กลุ่มเป้าหมายของการท่องเที่ยวแบบนี้คือ กลุ่มนักศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชน กลุ่มองค์กรต่างๆ รวมถึงหมู่บ้านท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ต้องการมาศึกษาฐานด้านการท่องเที่ยว การจัดการทรัพยากรป่าไม้ สมุนไพร การจัดการกองทุนหมู่บ้านและการเยี่ยมชมกิจกรรมของกลุ่มอาชีพต่างๆ

19.3 แบบพักค้างคืนในบ้านพักของชุมชน (โฮมสเตย์) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักจะเป็นคนไทยที่มีการจองห้องพักไว้ล่วงหน้า และชาวต่างชาติที่เดินทางมากับบริษัททัวร์ และมีการจองมาล่วงหน้าเช่นกัน โดยกลุ่มนี้จะใช้บริการที่พักโฮมสเตย์ 1 คืน และรวมกับการทำกิจกรรมที่ชุมชนจัดให้ซึ่งมีความหลากหลาย เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ไปยังน้ำตกแม่กำปอง และคอยม่อนล้าน การดูนก การชมสวนสมุนไพร การฝึกทำอาหารพื้นเมืองร่วมกับเจ้าของบ้าน การเข้าร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ การชมการแสดงฟ้อนรำ การชมและฟังดนตรีพื้นเมือง และการทำบุญตักบาตร

20. การดำเนินงานด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของบ้านแม่กำปอง

บ้านแม่กำปองมีการจัดกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาพักโฮมสเตย์ และอยากที่จะสัมผัสกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมต่างๆ ทางคณะกรรมการท่องเที่ยวและผู้นำชุมชนจึงได้จัดกิจกรรมต่างๆ ที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ที่แท้จริงของชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยวอยู่ 10 กิจกรรมด้วยกัน ซึ่งบางกิจกรรมก็จะรวมอยู่ในราคาค่าที่พักโฮมสเตย์อยู่แล้ว และบางกิจกรรมต้องมีการบอกล่วงหน้าและต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเนื่องจากต้องมีการเตรียมอุปกรณ์และการทำงานของแต่ละกลุ่มภารกิจ

20.1 พิธีบายศรีสู่ขวัญ โดยมีการประกอบพิธีพร้อมกันทั้งชาวบ้าน ผู้ประกอบพิธี และนักท่องเที่ยวในช่วงก่อนหัวค่ำ หรือก่อนรับประทานอาหารมื้อเย็น การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ จะต้องมีการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการประกอบพิธี และต้องใช้ผู้มีความรู้เท่านั้นจึงมีการคิดค่าใช้จ่ายให้กับนักท่องเที่ยว 600 บาท ต่อกลุ่มเล็ก และ 1,000 บาท ต่อนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ ค่าใช้จ่ายดังกล่าวจะนำมาใช้ในการทำพานบายศรี และค่าประกอบพิธี

20.2 การฟังดนตรีพื้นเมือง เป็นดนตรีเรียกว่าสะล้อ ซอ ซึ่ง โดยบ้านแม่กำปองมีนักดนตรีชายที่รวมตัวกันอยู่ 9-10 คน มีการคิดค่าใช้จ่ายเพิ่มจากนักท่องเที่ยว 1,000 บาทต่อกลุ่ม

20.3 การชมการแสดงฟ้อนรำพื้นเมือง บ้านแม่กำปองมีนักแสดงหญิงประมาณ 10 คน มีการคิดค่าใช้จ่ายเพิ่มจากนักท่องเที่ยว 1,000 บาทต่อกลุ่ม โดยส่วนใหญ่แล้วจะมีการจองฟ้อนรำพื้นเมืองควบคู่ไปกับดนตรีพื้นเมือง

20.4 กิจกรรมการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ชมน้ำตกแม่กำปอง ยอดดอยม่อนล้าน เช่น การศึกษาธรรมชาติ สมุนไพร พืชพรรณต่างๆ และการชมทิวทัศน์ที่ยอดดอยม่อนล้าน ในการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ มีการแบ่งเส้นทางออกเป็น 4 เส้นทางด้วยกัน

เส้นทางที่ 1 (ระยะสั้น) ใช้เวลาการเดินทางไป-กลับ ประมาณ 2 ชั่วโมง ระหว่างทางมีพันธุ์ไม้ให้ศึกษาหลายชนิด เช่น ไม้กฤษณา ไม้คุ่มใหญ่ กล้วยไม้ ดอกเอื้องดิน สมุนไพร และการชมสวนเมี่ยงและไร่กาแฟ

เส้นทางที่ 2 และ 3 (ระยะยาว) ใช้เวลาการเดินทางไป-กลับ 1 วันเต็ม เป็นการเดินสู่อยอดดอยม่อนล้านที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,700 เมตร จากบนยอดดอยสามารถมองเห็น

วิวิธทัศน์เบื้องต้นได้ถึง 3 จังหวัด คือ ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ ระหว่างทางมีพรรณไม้หลากหลายชนิดที่หาชมได้ยาก เช่น ดอกสะแกเค็ดดาว (ช่วงเดือนมีนาคม) ดอกกุหลาบพันปี (ช่วงเดือนกุมภาพันธ์- มีนาคม) ดอกนางพญาเสือโคร่ง (ช่วงเดือนธันวาคม-มกราคม)

เส้นทางที่ 4 (ระยะกลาง) ใช้เวลาในการเดินทางไป-กลับ ประมาณ 5 ชั่วโมง เป็นการเดินศึกษาธรรมชาติและการชมสวนสมุนไพร

กิจกรรมการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ นักท่องเที่ยวต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม 20 บาท ต่อครั้ง โดยหมู่บ้านแม่กำปองมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นประมาณ 5-6 คน ทุกคนผ่านการอบรมเป็นมัคคุเทศก์ทัวร์ป่า

20.5 การวางแผนโบราณ มีการนัดตัว นัดผ้าเท้า นัดประกอบสมุนไพร และนวดน้ำมัน โดยหมอนวดของบ้านแม่กำปองประมาณ 16-20 คน ทุกคนผ่านการอบรมและได้ใบประกาศนียบัตรรับรองจากกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน นักท่องเที่ยวจะเสียค่าใช้จ่าย 100-120 บาทต่อชั่วโมง

20.6 การเรียนการทำอาหารพื้นเมือง เป็นการเรียนรู้การปรุงอาหารของนักท่องเที่ยว ในกิจกรรมนี้ไม่มีการคิดค่าใช้จ่ายเพิ่มจากนักท่องเที่ยว

20.7 การตัดบาตรร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งเป็นกิจวัตรหรือวิถีชีวิตตามปกติของชาวบ้านแม่กำปองอยู่แล้วในการทำอาหารใส่บาตรพระ กิจกรรมนี้ไม่คิดค่าใช้จ่ายเพิ่มจากนักท่องเที่ยว

20.8 การทำหมวก หรือการจักสานไม้ไผ่ทำเครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องเรือนต่างๆ เช่น ตะกร้า หมวก กระบุง โต้ะ แก้ว เป็นกิจกรรมชมการสาธิตการทำหรือนักท่องเที่ยวอาจทดลองทำก็ได้ กิจกรรมนี้ไม่คิดค่าใช้จ่ายเพิ่มจากนักท่องเที่ยว

20.9 การทำสมุนไพร เป็นกิจกรรมชมการสาธิตการทำสมุนไพร กิจกรรมนี้ไม่คิดค่าใช้จ่ายเพิ่มจากนักท่องเที่ยว

20.10 การชมสวนเมือง การเก็บเมือง การหมักเมือง การนั่งเมืองและการมัดเมือง เป็น การสาธิตวิถีชีวิตเกษตรกรรมและการแปรรูปเมืองอันเป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชนแม่กำปอง กิจกรรมนี้ ไม่คิดค่าใช้จ่ายเพิ่มจากนักท่องเที่ยว

ในการดำเนินงานด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวนอกจากมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นการ ท่องเที่ยวสัมผัสวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนแล้ว ยังถือว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรทาง ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ต่อไปด้วย ซึ่งการดำเนินงานและการบริหารจัดการ ได้มี การแบ่งกลุ่มภารกิจดังกล่าวทั้งนี้เพื่อให้ทราบบทบาทและหน้าที่ที่ชัดเจนของสมาชิกแต่ละคนและ ทำให้การบริหารจัดการมีรูปแบบที่แน่นอนชัดเจน ซึ่งผลทำให้สามารถติดตาม ตรวจสอบและ ประเมินผลการบริหารจัดการได้ง่าย เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนประสบ ความสำเร็จ และสามารถใช้เป็นจุดขายตอบสนองความต้องการและเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะ เดินทางมาท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตามคณะกรรมการการท่องเที่ยวหมู่บ้านยังได้มีการประชุมเพื่อเชื่อมโยงแต่ละ กลุ่มภารกิจเข้าด้วยกัน ทั้งในด้านระยะเวลาที่เหมาะสม ขีดความสามารถในการรองรับของแหล่ง ธรรมชาติ และการไม่รบกวนประเพณี พิธีกรรม และวิถีชีวิตปกติของคนส่วนใหญ่ในชุมชนเข้าสู่ การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมดังที่กล่าวไปแล้ว

21. สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการทำธุรกิจโฮมสเตย์ของชุมชนแม่กำ ปอง ในขณะนั้นมีผู้เข้าร่วมโครงการและเป็นสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ 7 หลัง จนกระทั่งบัดนี้ปี พ.ศ. 2553 มีการเพิ่มจำนวนเป็น 20 แล้วและอยู่ระหว่างการพิจารณาให้เข้าร่วมอีก 2 หลัง จากการ สัมภาษณ์สมาชิกโฮมสเตย์รายหนึ่ง ซึ่งเพิ่งเข้าร่วมโครงการและได้รับการรับรองเมื่อ 4 – 5 เดือนที่ ผ่านมานี้เอง ผู้ทำการศึกษาพบว่า ปัจจัยความสำเร็จของโครงการในระยะเวลาที่ผ่านมา ความ ต้องการมีรายได้เสริม รวมถึงความเชื่อมั่นในตัวผู้ใหญ่บ้านเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจเข้าร่วม โครงการ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความเห็นว่า ก่อนหน้านี้บ้านของตนเองไม่มีความพร้อมเนื่องจากมี บุตรที่ยังเล็กอยู่ เกรงจะรบกวนนักท่องเที่ยว และประกอบกับเห็นเพื่อนบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มโฮม

สเคย์มีรายได้เสริมเพิ่มมากขึ้นจนสามารถชำระหนี้กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ได้ และหัวหน้าชุมชนจึงมั่นใจที่จะเข้าร่วมกลุ่ม โสมสเคย์

ตารางที่ 2 รายชื่อสมาชิกกลุ่มโสมสเคย์บ้านแม่กำปอง (ปางใน)

ลำดับ	รายชื่อ	บ้านเลขที่	รองรับนักท่องเที่ยว
1	นางพุดสุข สุนันตา	76/1	5 – 10 คน
2	นางรจนา นงค์ยา	77	5 – 10 คน
3	นางอำพร ต๊ะอูด	81	5 – 10 คน
4	นางลัดดา ไทยกรณ์	78-3	5 – 10 คน
5	นางบุญศรี พวงมาลา	78/1	5 – 10 คน
6	นางศรีลา สิงห์แก้ว	97	5 – 10 คน
7	นางศรีทอง ถมมา	85/2	5 – 10 คน
8	นางอรุณี ถมมา	85/2	5 – 10 คน
9	นางปิมมา ทิพย์มหาวัน	86/1	5 – 10 คน
10	นางพุดผิ *ไชยพล*	86/4	5 – 10 คน
11	นายนิคม ไชยพล	93/1	5 – 10 คน
12	นางอีน ทิพย์มหาวัน	91	5 – 10 คน
13	นางเดือนแรม นางคัยา	93	5 – 10 คน
14	นางฟองจันทร์ นิภาพันธ์	81	5 – 10 คน
15	นางนงวัย ริญญา	94/1	5 – 10 คน

ตารางที่ 2 (ต่อ) รายชื่อสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง (ปางใน)

ลำดับ	รายชื่อ	บ้านเลขที่	รองรับนักท่องเที่ยว
16	นางจारी วงค์วัย	95/3	5 – 10 คน
17	นางสุภัทกร ไชยพล	61	5 – 10 คน
18	นางสาวแก้ว แสนคำมงคล	-	5 – 10 คน
19	นางดรุณ อุ่นเรือน	67/4	5 – 10 คน
20	นางวันเพ็ญ พรอินตา	69	5 – 10 คน

ที่มา : ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปอง

22. จำนวนนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวและพักบ้านพักโฮมสเตย์ เมื่อครั้งเริ่มดำเนินการเมื่อปี พ.ศ.2543 มีประมาณหนึ่งร้อยกว่าคน ซึ่งขณะนั้นยังไม่มี การเก็บสถิติที่แน่นอน อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ.2550 มีนักท่องเที่ยวเข้ามายังบ้านแม่กำปอง รวม 1,513 คน ปีถัดมา พ.ศ.2551 มีนักท่องเที่ยวรวม 3,797 คน แยกเป็นชาวไทย 2,839 คน ชาวต่างชาติ 928 คน และปี พ.ศ.2552 มีนักท่องเที่ยวรวม 3,022 คน แยกเป็นชาวไทย 1,547 คน และชาวต่างชาติ 1,475 คน และใน 4 เดือนแรกของปี พ.ศ.2553 (มกราคม – เมษายน) มีนักท่องเที่ยวเข้ามาแล้วรวม 1,247 คน แยกเป็นชาวไทย 586 คนและชาวต่างชาติ 661 คน จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ต่างก็มีความมั่นใจว่านักท่องเที่ยวคงจะมีจำนวนมากกว่าทุกปีที่ผ่านมาเมื่อสิ้นสุดปี พ.ศ.2553 แล้ว

23. การบริหารจัดการด้านผลประโยชน์ รายได้ และการเงิน

หมู่บ้านแม่กำปองได้ดำเนินงานเกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยจัดให้มีการบริการแก่นักท่องเที่ยวทั้งบ้านพักแบบโฮมสเตย์ กิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ และการขายของที่ระลึก ในการศึกษาคครั้งนี้ผู้ทำการศึกษาได้วิเคราะห์ถึงรายได้ที่ชุมชนและชาวบ้านได้รับ การจัดสรรผลประโยชน์หรือรายได้ และการจัดการด้านการเงินของชุมชน

23.1 ผลประโยชน์หรือรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแม่กำปอง

1) ที่มาของรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแม่กำปอง

จากการดำเนินงานในการจัดให้มีบริการทั้งด้านที่พักแบบโฮมสเตย์ การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ และการขายของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยว จึงพอจะสรุปที่มาของรายได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ที่มาของรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแม่กำปอง

ที่มาของรายได้	หน่วย	จำนวนเงิน (บาท)
1. บ้านพักโฮมสเตย์ 2 วัน 1 คืน (รวมค่ากิจกรรมและอาหาร 3 มื้อ)	คน / คืน กลุ่ม / วัน	550 200
2. มัคคุเทศก์ (เดินป่า)	คน / ชั่วโมง	120
3. นวดแผนโบราณ – นวดตัว – นวดฝ่าเท้า	คน / ชั่วโมง กลุ่ม / ครั้ง	100 1,000
4. การแสดงฟ้อนรำพื้นเมือง	กลุ่ม / ครั้ง	1,000
5. การเล่นเกมดนตรีพื้นเมือง	กลุ่มเล็ก / ครั้ง	600
6. การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ	กลุ่มใหญ่ / ครั้ง	1,000
7. ผลิตภัณฑ์ชาและกาแฟ	ถุง	50
8. ผลิตภัณฑ์มันฝรั่งทอดกรอบ	ถุง	30
9. หมอนใบชา	ใบ	100

ตารางที่ 3 (ต่อ) ที่มาของรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแม่กำปอง

ที่มาของรายได้	หน่วย	จำนวนเงิน (บาท)
10. ผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนไม้ไผ่	ชุด	2,000
11. ผลิตภัณฑ์จักสาน / หมวก	ชิ้นหรือใบ	20 - 100
12. ดอกเอื้องดิน	ต้น	25 - 300
13. สมุนไพรพื้นบ้าน	ชุด	20 - 100

ที่มา : ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวแม่กำปอง

อนึ่งสำหรับกิจกรรมการตัดบัตร การเรียนการทำอาหารพื้นเมือง ชมการสาธิต การสานหมวกหรือเครื่องจักสาน การทำเมี่ยง การทำสมุนไพร นักท่องเที่ยวไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด เพราะได้รวมไว้ในราคา 550 บาท ค่าที่พักโฮมสเตย์ไว้แล้ว และกลุ่มภารกิจดังกล่าวจะมีรายได้จากการขายสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ให้กับนักท่องเที่ยว

2) สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปอง (พ.ศ. 2551 – พ.ศ.2553)

จากสถิติรายได้จากการท่องเที่ยวของบ้านแม่กำปอง และจากการสัมภาษณ์ พ่อหลวงพรมมินทร์ พวงมาลา พบว่า นักท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 95 จะเข้ามาท่องเที่ยวและพักโฮมสเตย์ในแบบ 2 วัน 1 คืน โดยนักท่องเที่ยวมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 550 - 650 บาทต่อคน โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยมากกว่าชาวต่างชาติเล็กน้อย เนื่องจากมีความนิยมในการซื้อของที่ระลึกมากกว่าชาวต่างชาติ

ตารางที่ 4 จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปอง ปีพ.ศ. 2551

เดือน	นักท่องเที่ยว ชาวไทย (คน)	นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ (คน)	รายได้จาก นักท่องเที่ยว ชาวไทย (บาท)	รายได้จาก นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ (บาท)	จำนวน นักท่องเที่ยว รวม (คน)	รวม รายได้ (บาท)
มกราคม	356	51			407	235,590
กุมภาพันธ์	91	97			188	73,400
มีนาคม	108	46			154	85,075
เมษายน	17	32			49	19,700
พฤษภาคม	259	59			318	153,785
มิถุนายน	128	42			170	85,000
กรกฎาคม	885	97			982	214,500
สิงหาคม	177	125			302	151,000
กันยายน	384	38			422	221,300
ตุลาคม	66	85	33,750	41,600	151	75,350
พฤศจิกายน	97	176	58,100	99,800	273	157,900
ธันวาคม	271	80	20,180	26,180	351	46,360
รวม	2,839	928	112,030	167,580	3,767	1,518,960

ที่มา : ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวแม่กำปอง

ตารางที่ 5 จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปอง ปีพ.ศ. 2552

เดือน	นักท่องเที่ยว ชาวไทย (คน)	นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ (คน)	รายได้จาก นักท่องเที่ยว ชาวไทย (บาท)	รายได้จาก นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ (บาท)	จำนวน นักท่องเที่ยว รวม (คน)	รวม รายได้ (บาท)
มกราคม	272	121	166,950	53,500	393	220,450
กุมภาพันธ์	64	196	37,700	120,155	260	258,150
มีนาคม	178	84	106,800	49,700	262	156,500
เมษายน	77	74	49,450	34,050	151	83,500
พฤษภาคม	73	63	44,150	37,300	136	81,450
มิถุนายน	122	70	75,300	36,400	192	111,700
กรกฎาคม	55	87	34,350	43,850	142	78,200
สิงหาคม	95	178	65,850	99,400	273	165,250
กันยายน	20	34	18,400	14,500	54	32,900
ตุลาคม	121	92	67,200	43,250	213	110,450
พฤศจิกายน	177	217	84,950	103,050	394	188,000
ธันวาคม	293	259	213,865	136,050	552	349,915
รวม	1,547	*1,475*	964,965*	871,500	3,022	1,836,465

ที่มา : ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวแม่กำปอง

ตารางที่ 6 จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปอง ปีพ.ศ. 2553

เดือน	นักท่องเที่ยว ชาวไทย (คน)	นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ (คน)	รายได้จาก นักท่องเที่ยว ชาวไทย (บาท)	รายได้จาก นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ (บาท)	จำนวน นักท่องเที่ยว รวม (คน)	รวม รายได้ (บาท)
มกราคม	142	238	95,000	134,075	380	229,075
กุมภาพันธ์	148	179	75,200	75,950	327	151,150
มีนาคม	248	137	145,800	66,800	385	212,600
เมษายน	48	107	30,050	55,090	155	85,140
พฤษภาคม						
มิถุนายน						
กรกฎาคม						
สิงหาคม						
กันยายน						
ตุลาคม						
พฤศจิกายน						
ธันวาคม						
รวม	586	661	346050	331915	1247	677965

ที่มา : ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวแม่กำปอง

ในภาพรวมของจำนวนนักท่องเที่ยวจากการเปรียบเทียบพบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติลดลงในปี พ.ศ.2552 เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ.2551 มีจำนวนนักท่องเที่ยวรวม 3,767 คน แต่ในปี พ.ศ.2552 มีจำนวนนักท่องเที่ยวรวม 3,022 คน ลดลง 745 คน แต่รายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวกลับเพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ.2551 มีรายได้รวม 1,518,960 บาท และในปี พ.ศ.2552 มีรายได้รวม 1,836,465 บาท เพิ่มขึ้น 317,505 บาท และในเดือนที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามามากที่สุดคือ เดือนธันวาคม

23.2 การจัดสรรผลประโยชน์หรือรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแม่กำปอง

1) รายได้และการจัดสรรรายได้ค่าบริการที่พักโฮมสเตย์

ในการศึกษาการบริหารจัดการด้านการจัดสรรผลประโยชน์หรือรายได้ จะศึกษาในบริบทเฉพาะของการทำธุรกิจโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านแม่กำปอง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การเข้ามาใช้บริการที่พักโฮมสเตย์บ้านแม่กำปองของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 95 ได้เลือกบริการที่พักและกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบ 2 วัน 1 คืน ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเสียค่าใช้จ่ายคนละ 550 บาทเท่ากันทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยมีขั้นตอนการชำระเงินคือ นักท่องเที่ยวที่ได้แสดงความประสงค์จะเข้าพักยังบ้านพักโฮมสเตย์ของหมู่บ้านแล้วจะต้องติดต่อเพื่อกรอกแบบฟอร์มขอเข้าพัก และต้องระบุกิจกรรมที่ต้องการทำในระหว่างการพักโฮมสเตย์ด้วย และการชำระเงิน (คนละ 550 บาท) ที่ศูนย์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปองซึ่งอยู่บริเวณหน้าบ้านผู้ใหญ่บ้าน ถ้ามีกิจกรรมนอกเหนือจากที่รวมไว้ในราคา เช่น การทำบายศรีสู่ขวัญ ค่ามัคคุเทศก์ ฯลฯ ก็จะมีการชำระไว้ในคราวเดียวกัน จากนั้นสมาชิกเจ้าของบ้านพัก (จากการจัดคิว) จะมีหน้าที่ในการดูแลอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มนั้นๆ ทั้งด้านที่พัก อาหารรวม 3 มื้อ (มื้อเย็นวันแรก มื้อเช้าและมื้อกลางวันวันที่สอง) และกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวต้องการอีกด้วย โดยนักท่องเที่ยวจ่ายเป็นเงินสด หลังจากสิ้นสุดการบริการนักท่องเที่ยว สมาชิกเจ้าของบ้านพักจะนำหลักฐานการพักของนักท่องเที่ยวไปเบิกเงินที่ศูนย์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปอง ซึ่งก็จะได้รับเป็นเงินสด โดยจำนวนเงิน 550 บาทที่ได้จากนักท่องเที่ยว 1 คนจะถูกแบ่งออกเป็น 5 ส่วนคือ

1) ค่าที่พัก	* 2000 *	100 บาท
2) ค่าบริการเจ้าของบ้าน		100 บาท
3) ค่าอาหาร (3 มื้อ มื้อละ 50 บาท)		150 บาท
4) ค่ากิจกรรมนำเที่ยว		100 บาท
5) ค่าบำรุงหมู่บ้าน		100 บาท

ในส่วนที่ 1) ค่าที่พัก 100 บาท และส่วนที่ 2) ค่าบริการเจ้าของบ้าน 100 บาท จะถูกหักร้อยละ 5 เพื่อเป็นค่าประสานงานของผู้ใหญ่บ้าน ส่วนที่ 3) ค่าอาหาร เจ้าของบ้าน ได้รับเต็มจำนวน ส่วนที่ 4) ค่ากิจกรรมนำเที่ยว 100 บาท จะนำไปจ่ายให้กับมัคคุเทศก์ (ในการนำเที่ยวชมสวนเมี่ยง วัดแม่กำปอง สวนสมุนไพร ฯลฯ ที่ไม่ใช่การเดินป่า ซึ่งนักท่องเที่ยวต้องจ่ายพิเศษ) และส่วนที่ 5) ค่าบำรุงหมู่บ้าน 100 บาท นำไปเข้ากองทุนหมู่บ้านแม่กำปอง

ตารางที่ 7 สัดส่วนของรายได้และต้นทุน

	เจ้าของบ้าน	หัวหน้าหมู่บ้าน	มัคคุเทศก์	สหกรณ์
1) ค่าที่พัก	95	5	0	0
2) ค่าบริการเจ้าของบ้าน	95	5	0	0
3) ค่าอาหาร	150	0	0	0
4) ค่ากิจกรรมนำเที่ยว	0	0	100	0
5) ค่าบำรุงหมู่บ้าน	0	0	0	100
รวม	340	10	100	100

ที่มา : จากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์

จากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ในเรื่องรายได้พบว่า สมาชิกทั้งหมดมีความพึงพอใจในรายได้จากนักท่องเที่ยวคนละ 340 บาท ทั้งนี้ในแต่ละครั้งที่ให้บริการหากมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่เข้ามาพักจะทำให้มีรายได้และผลกำไรมากขึ้นตามไปด้วย ทั้งนี้ตามหลักของ Scale of Economy นั้นเอง * 2000 *

อย่างไรก็ตามในด้านต้นทุนของการบริการพบว่า ต้นทุนโดยส่วนใหญ่จะเป็นค่าวัตถุดิบในการปรุงอาหาร ซึ่งเมื่อมีนักท่องเที่ยวหลายคนเข้ามาพักทำให้ต้นทุนต่อหัวเฉลี่ยน้อยลงไป ในการบริการอาหารแต่ละครั้งจะคำนึงถึงวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นเป็นหลัก และจะทำในปริมาณที่เพียงพอสำหรับบริโภคในครอบครัวด้วย จึงเป็นการประหยัดต้นทุนได้อีกประการหนึ่ง ซึ่งต้นทุนค่าอาหารต่อหัวประมาณร้อยละ 50 ในการคำนวณพื้นฐานของนักท่องเที่ยวจำนวน 2 คน โดยค่าที่พักและค่าบริการเจ้าของบ้านไม่มีต้นทุน

ตารางที่ 8 การคำนวณหาสัดส่วนรายได้ ต้นทุน และผลกำไร

ที่	รายการ	รายได้/บาท	ต้นทุน/บาท	กำไร/บาท
1	ค่าที่พัก	95	0	95
2	ค่าบริการเจ้าของบ้าน	95	0	95
3	ค่าอาหาร	150	75	75
	รวม	340	75	265

ที่มา : จากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่ม โฮมสเตย์

จากค่าใช้จ่ายต่อหัวที่นักท่องเที่ยวจ่าย 550 บาท มีสัดส่วนเป็นรายได้ของเจ้าของบ้าน 340 บาท ซึ่งเมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วได้กำไร 265 บาท ส่วนที่เหลือจึงเป็นค่าติดต่oprสถานงาน ค้ำคคคคคค และเข้ากองทุนสหกรณ์หมู่บ้าน

ในการศึกษาโครงสร้างรายได้และการจัดสรรพบว่า สัดส่วนกำไรต่อรายได้ที่เจ้าของบ้านได้รับมีถึงร้อยละ 48.18 ซึ่งหากมีนักท่องเที่ยวต่อกลุ่มมาก สัดส่วนของกำไรก็จะมากขึ้นตามไปด้วยตามหลักการของ Economy of Scale

23.2 การกระจายผลประโยชน์หรือรายได้จากการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่กำปอง

ในการประชุมเพื่ออภิปรายถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้จากการกระจายผลประโยชน์ที่ไม่ทั่วถึงและไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นที่มาของความขัดแย้ง ความไม่สามัคคี และนำไปสู่ความแตกแยกในชุมชน โดยที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านต่างมีความเห็นตรงกันว่า สมาชิกส่วนหนึ่งในชุมชนที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับธุรกิจการท่องเที่ยวของชุมชนไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว แต่ขณะเดียวกันต้องยอมรับผลกระทบของการท่องเที่ยว เช่น ปัญหาจราจร ปัญหาขยะ หรือปัญหาความไม่สงบขาดความเป็นส่วนตัวอันเนื่องมาจากนักท่องเที่ยว จึงได้จัดระบบการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชนในแต่ละกลุ่มภารกิจ ทั้งกิจกรรมโฮมสเตย์ การขายของที่ระลึกหรือผลิตภัณฑ์ชุมชน และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวทั้งหมด นำรายได้ส่วนหนึ่งหักเข้ากองทุนหมู่บ้าน โดยมีคณะกรรมการกองทุนเป็นผู้ดูแลอีกชุดหนึ่ง

สำหรับธุรกิจโฮมสเตย์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า รายได้ที่ได้จากนักท่องเที่ยวทุก 550 บาทต่อ 1 คน จะถูกหักเข้าสู่กองทุนหมู่บ้าน 100 บาท ซึ่งจะนำไปรวมกับรายได้จากการท่องเที่ยวในส่วนอื่นๆ แล้วจึงแบ่งหรือกระจายตามสัดส่วนดังนี้

ตารางที่ 9 รายได้ที่ได้จากนักท่องเที่ยวกระจายตามสัดส่วนของสหกรณ์กองทุนหมู่บ้าน

กลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์	จำนวน (ร้อยละ)	วัตถุประสงค์หลัก
1. สหกรณ์การไฟฟ้าพลังน้ำแม่กำปอง	30	- เงินปันผลแก่สมาชิกทุกครัวเรือน - เงินกองทุนสำหรับสมาชิกในการกู้ยืมโดยคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 8 ต่อปี - พัฒนาการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำบ้านแม่กำปอง
2. กลุ่มกิจกรรมส่วนกลางหมู่บ้านแม่กำปอง	20	- ใช้ในกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยวแต่เป็นกิจกรรมส่วนรวมของหมู่บ้าน - ใช้ในการจัดกิจกรรมเทศกาลงานประเพณีต่างๆ ของหมู่บ้าน - ใช้ในการพัฒนาสาธารณูปโภคของหมู่บ้านในด้านต่างๆ เช่น ถนน ป้าย น้ำประปา - ใช้ในการดูแลเรื่องความสะอาดและการกำจัดขยะ
3. ฝ่ายบริหารจัดการ, ฝ่ายการตลาด	25	- ใช้ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ - ใช้ในกิจกรรมการตลาด เช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์
4. สวัสดิการชุมชน	15	- ใช้เป็นเงินสวัสดิการในการช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนทุกคน กรณีการเกิดหรือเสียชีวิตได้คนละ 1,000 บาท การป่วยได้คนละ 150 บาทต่อวัน โดยไม่เกิน 10 วันต่อคน
5. ค่าตอบแทนกรรมการ	10	- ใช้เป็นเงินตอบแทนให้คณะกรรมการผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ที่มา : สหกรณ์กองทุนหมู่บ้านแม่กำปอง

เนื่องจากคณะกรรมการหมู่บ้านได้กำหนดให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของสหกรณ์การไฟฟ้าโครงการหลวงแม่กำปองจำกัด โดยสหกรณ์การไฟฟ้าแม่กำปองนี้ได้จัดตั้งเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2525 จัดทะเบียนเป็นสหกรณ์ประเภทสหกรณ์บริการ โดยมีสมาชิกผู้ถือหุ้นเป็นคนในชุมชนทั้งหมด และจากการที่มีการกระจายรายได้ส่วนหนึ่งเข้าสู่สหกรณ์การไฟฟ้าเนื่องจากทางผู้นำชุมชนและคณะกรรมการมีความต้องการให้มีการกระจายรายได้สู่ทุกครัวเรือนอย่างทั่วถึง เพราะชาวบ้านแม่กำปองทุกครัวเรือนต่างก็มีสิทธิเป็นสมาชิกสหกรณ์ฯ ถึงแม้จะไม่ใช่ผู้เข้าร่วมโครงการกลุ่มภารกิจใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็ตาม ก็ยังได้รับผลประโยชน์ในส่วนนี้ทั้งในรูปแบบปันผลและเงินสำหรับกู้ยืม โดยคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 8 ต่อปี ซึ่งถือว่าเป็นผลประโยชน์ทางตรง รวมถึงเงินสวัสดิการที่จะได้รับหากมีการเกิดหรือการเสียชีวิตก็จะได้รับรายละ 1,000 บาท ส่วนคนป่วยจะได้รับวันละ 150 บาท แต่ไม่เกิน 10 วัน

นอกจากนี้คนในชุมชนทั้งหมดยังได้รับการกระจายผลประโยชน์ทางอ้อมในรูปของความเจริญที่ได้จากการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ของหมู่บ้าน เช่น ถนนหนทาง ระบบไฟฟ้า น้ำประปาหมู่บ้าน น้ำดื่ม สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ล้วนได้รับการพัฒนา รวมถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสะอาดปลอดภัยหรือมลภาวะอันเกิดจากนักท่องเที่ยวหรือคนในชุมชนก็ตาม และเมื่อชุมชนมีเทศกาลงานประเพณีต่างๆ ก็สามารถมีงบประมาณในการจัดกิจกรรมได้อย่างสะดวกและพอเพียง

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน พ่อหลวง พรหมินทร์ พวงมาลา ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า หากไม่มีการคำนึงถึงการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปสู่ทุกกลุ่มในชุมชน จะทำให้การบริหารจัดการท่องเที่ยวเป็นไปได้ยาก เพราะอาจเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้ได้รับประโยชน์และกลุ่มที่ไม่ได้รับผลประโยชน์ จึงนำเอากิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาในระบบการบริหารงานของสหกรณ์ เพื่อให้มีความยุติธรรมและเสมอภาคในการกระจายรายได้ ทั้งนี้ถือว่าทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นทรัพย์สินสมบัติของทุกคนในชุมชน ดังนั้นทุกคนในชุมชนจึงควรได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมนี้อย่างทั่วถึงนั่นเอง

23.4 การจัดการด้านการเงิน

การบริหารจัดการด้านการเงินเป็นการทำงานในรูปแบบของสหกรณ์ โดยนำเอารายได้ทั้งสิ้นมาหักค่าใช้จ่ายในส่วนต่างๆ ของสหกรณ์ฯ จึงออกมาเป็นผลกำไร ซึ่งกำไรจากสหกรณ์ฯ ในแต่ละปีจะนำไปจัดสรรตามกฎระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์ฯ ต่อไป นอกจากนี้รายได้ที่ได้จากกำไรของสหกรณ์ฯ อีกส่วนหนึ่งยังจะนำไปเป็นเงินกู้ยืมสำหรับการเริ่มกิจการหรือขยายกิจการ เป็นทุนสำหรับกู้ยืมเพื่อการศึกษา และเป็นเงินบำรุงสนับสนุนบิดาสหกรณ์แห่งประเทศไทย ทั้งนี้สหกรณ์ฯ มีคณะกรรมการสหกรณ์ฯ ในการจัดทำบัญชีและงบการเงิน โดยมีการชี้แจงต่อคณะกรรมการสหกรณ์ฯ และคนในชุมชนอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถมีการตรวจสอบความถูกต้อง โปร่งใสได้จากทุกฝ่ายในชุมชน

24. การวิเคราะห์ SWOT ของบ้านแม่กำปอง

จากการศึกษาการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแม่กำปองสามารถนำมาสรุปเป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของธุรกิจท่องเที่ยวโฮมสเตย์ของหมู่บ้านได้ ดังต่อไปนี้

24.1 การวิเคราะห์ SWOT ของธุรกิจการท่องเที่ยวโฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง

1) จุดแข็ง

(1) ชุมชนบ้านแม่กำปองมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนา เป็นศูนย์รวมทางความคิดและจิตใจแก่คนในชุมชนทุกคน ทำให้เกิดความร่วมมือและประสานงานทุกระดับเป็นไปได้ด้วยดีและมีประสิทธิภาพ

(2) ชุมชนบ้านแม่กำปอง มีผู้นำที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

(3) คนในชุมชนมีความพร้อมและมีความเข้าใจในผลได้ผลเสียจากการท่องเที่ยว ทำให้เกิดความร่วมมือหรือการเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผล

(4) ชุมชนมีรูปแบบการบริหารจัดการธุรกิจโฮมสเตย์ที่เหมาะสม สอดคล้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยสามารถจัดให้มีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวถึง 10 กิจกรรมด้วยกัน

(5) สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์มีผลประโยชน์หรือรายได้ค่อนข้างดี โดยสามารถมีกำไรประมาณร้อยละ 48.18 จากราคาขายให้แก่นักท่องเที่ยว

(6) มีการบริหารจัดการด้านการจัดสรรและการกระจายผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวไปสู่ส่วนรวมอย่างเหมาะสม ทำให้คนในชุมชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มภารกิจการท่องเที่ยวใดๆ สามารถได้รับการจัดสรรที่เหมาะสมในรูปแบบต่างๆ เช่น เงินปันผล เงินกู้ยืม

(7) ชุมชนมีการนำเอารายได้ส่วนหนึ่งกลับมาพัฒนาชุมชน ทั้งด้านสาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในชุมชน สภาพแวดล้อม และความสะอาด

(8) ชุมชนมีการจัดตั้งคณะกรรมการชุดต่างๆ ที่คนในชุมชนสามารถทำการตรวจสอบความโปร่งใสในการดำเนินงานได้

2) จุดอ่อน

(1) ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำทางความคิดและกำหนดทิศทางการบริหารจัดการของชุมชนแต่ผู้เดียว จึงเกิดลักษณะการผูกขาด ขาดแก่การให้บุคคลอื่นขึ้นมาสานต่อทั้งในด้านการบริหารจัดการและความเคารพนับถือที่ควรได้รับจากชุมชน

(2) การประสานงานระหว่างกลุ่มธุรกิจโฮมสเตย์กับผู้ให้บริการโฮม สเตย์ ยังคงผูกขาดอยู่ที่ผู้นำชุมชนคือผู้ใหญ่บ้าน ทำให้อาจมองในลักษณะของความไม่โปร่งใสได้

3) โอกาส

(1) ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งทางด้านโฮมสเตย์ ด้านสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ด้านการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านการสร้างเสริมสุขภาพ โครงการลดอุบัติเหตุ โครงการพัฒนาแหล่งพลังงานธรรมชาติ เป็นต้น

(2) ชุมชนได้รับการประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อต่างๆ ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในรูปแบบต่างๆ

(3) แหล่งท่องเที่ยวภายนอกชุมชนสามารถเชื่อมโยงเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับบ้านแม่กำปองได้ เช่น อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน น้ำพุร้อนสันกำแพง ถ้ำแม่ออน โครงการหลวงตีนตก เป็นต้น

(4) กระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กำลังเป็นที่นิยมและอยู่ในความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศในขณะนี้

(5) มีกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบการ โหนสลิงบนต้นไม้ของธุรกิจเอกชน (Flight of the Gibbon) ภายในหมู่บ้านแม่กำปอง

4) อุปสรรค

(1) ภาวะการแข่งขันของโฮมสเตย์ชุมชนอื่น

(2) นักธุรกิจจากต่างถิ่นเข้ามาจับจองซื้อที่ดินเพื่อพัฒนาเป็นรีสอร์ท ซึ่งอาจกลายเป็นคู่แข่งด้านที่พักกับ โฮมสเตย์แม่กำปองได้

ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านผานกกก

หมู่บ้านผานกกก หมู่ที่ 9 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยรอบหมู่บ้านเป็นภูเขาสูง ระดับความสูง 1,000 เมตร เหนือน้ำทะเล การตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณไหล่เขา สภาพป่าเป็นป่าดิบชื้นและป่าดิบแล้ง มีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด หน้าหนาวอากาศหนาวเย็น และมีฝนตกชุกในฤดูฝน

การเข้าชุมชนมีเส้นทางคมนาคมหลักคือ อยู่ห่างจากตัวจังหวัด อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ระยะทาง 25 กิโลเมตร เส้นทางคมนาคมถึงหมู่บ้าน เป็นทางหลวงหมายเลข 107 สายเชียงใหม่ – ฝาง แยกแม่ริม-สะเมิง กิโลเมตรที่ 12 เข้าเส้นทางสายแม่ริม – สะเมิง หมู่บ้านตั้งอยู่กิโลเมตรที่ 8 สองข้างทางมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เช่น ฟาร์มกล้วยไม้ น้ำตกแม่สา ปางช้างแม่สา สวนพฤกษศาสตร์ ถึงที่ว่าการ อบต.โป่งแยง แยกซ้ายมือผ่านบ้านม่วงคำไปถึงบ้านผานกกกรวมระยะทาง 33 กิโลเมตร

ซึ่งแต่ก่อนเส้นทางสายนี้ทุรกันดารมาก เข้าสู่หมู่บ้านต้องใช้การเดินเท้า เมื่อเข้าถึงบ้านผานกกกแล้ว มีเส้นทางลัดเดินเท้าไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านแม่สาใหม่ บ้านบวจัน บ้านคอยปุย คอยสุเทพ

1. ที่ตั้ง – อาณาเขตอาณาเขตติดต่อ

บ้านผานกกกตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านม่วงคำ หมู่ที่ 3 ต.โป่งแยง อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านคอยปุย หมู่ที่ 3 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านแม่สาใหม่ หมู่ที่ 6 ต.แม่แรม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านกองแหะ หมู่ที่ 4 ต.โป่งแยง อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่

2. ภูมิประเทศ และภูมิอากาศ

เนื่องจากที่ตั้งของหมู่บ้านผานกกกตั้งอยู่บนพื้นที่สูงจึงทำให้สภาพอากาศโดยทั่วไปของชุมชนมีอากาศเย็นสบายประกอบด้วยบริเวณของหมู่บ้านที่เป็นบริเวณป่าก็ยังคงความอุดมสมบูรณ์อยู่บ้าง สภาพภูมิอากาศในแต่ละฤดู จะมีดังนี้

ฤดูร้อน ฤดูร้อนจะอยู่ในช่วงประมาณเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม ซึ่งสภาพอากาศจะค่อนข้างร้อนในตอนกลางวัน พอพลบค่ำอากาศจะค่อยๆ เย็นลง แต่ไม่ถึงกับเย็นจัด อากาศในช่วงเช้าจะเย็นสบาย ไม่มีหมอกหลงเหมือนช่วงฤดูหนาวและอากาศตอนกลางวันนั้นจะมีลมพัดตลอด ทำให้ถึงแม้อากาศจะร้อนแต่ก็ไม่ร้อนอบอ้าวเพราะมีลมช่วยผ่อนคลายอากาศให้เย็นสบายมากขึ้น

ฤดูฝน ฤดูฝนจะอยู่ในช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม ซึ่งในฤดูฝนจะตกตามฤดูกาล แต่ปริมาณน้ำฝนในแต่ละปีจะแตกต่างกันออกไป ช่วงหลังฝนตกนั้นจะมีหมอกหลง ทำให้สภาพอากาศในชุมชนมีความเย็นสบาย ตอนเช้าก็อาจมีหมอกหลงบ้างในบางวัน ส่วนช่วงเย็นอากาศจะค่อยๆ เย็นลงมากกว่าช่วงฤดูร้อน ฝนแรกของฤดูนั้นจะมีลูกเห็บตกอันเนื่องมาจากสภาพอากาศที่มีความร้อนและความเย็นมาชนกัน ทำให้เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวขึ้น หากในเดือนใดมีอากาศร้อน

มากถูกเห็บก็จะมียขนาดใหญ่ส่งผลให้พืชผลได้รับความเสียหาย เช่น ทำให้ชอล์นจีเสียหาย ดอกไม้ชำขายได้ในราคาต่ำ เป็นต้น

ฤดูหนาว ฤดูหนาวอยู่ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ จะเป็นช่วงที่มีหมอกหนาที่บ อากาศหนาวจัด อุณหภูมิกลางวันประมาณ 10 – 20 องศาเซลเซียส ส่วนช่วงค่ำจนถึงใกล้สว่างอากาศจะหนาวจัดมาก โดยมีอุณหภูมิประมาณ 2 – 6 องศาเซลเซียส นอกจากจะมีอากาศที่หนาวเย็นแล้ว ยังมีลมพัดมาเรื่อยๆ ตลอดเวลาทำให้อากาศมีความหนาวเย็นมากยิ่งขึ้น หากบางปีที่มีอากาศหนาวเย็นมากชาวบ้านจะมานั่งผิงไฟเพื่อเพิ่มความอบอุ่นให้กับร่างกาย

ภาพที่ 4 ภูมิประเทศ และภูมิอากาศหมู่บ้านผานกก

3. โครงสร้างทางประชากร

บ้านผานกกก มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 645 คน เป็นชาย 321 คน เป็นหญิง 324 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวม้งที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากหมู่บ้านแม่สาใหม่ เพื่อมาสร้างครอบครัวและทำมาหากิน ตามญาติพี่น้องของตนเอง มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติที่มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆ กัน

4. ประวัติการตั้งถิ่นฐาน

ปี พ.ศ.2507 มีนายกว่า แซ่โซ้ง พร้อมด้วยครอบครัว นายก็๊ด แซ่ย่าง พร้อมด้วยครอบครัว และนายหัว ลอเต่า พร้อมด้วยครอบครัว เข้าบุกเบิกป่าเพื่อทำไร่ฝิ่นและข้าวโพด ข้าวไร่ ตรงบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้าน และในปีเดียวกันก็มีคนเข้ามาทำไร่พร้อมกันแต่พวกเขาจะบุกเบิกไร่ห่างจากที่ตั้งหมู่บ้านผานกกกไปเล็กน้อย คือนายนู ลอเต่า พร้อมด้วยครอบครัว นายเปา ลอเต่า พร้อมด้วยครอบครัว และนายเย แซ่ย่าง พร้อมด้วยครอบครัว

ต่อมาปี พ.ศ.2510 นายเลาเสื่อ ลอเต่า ก็เข้ามาขอตั้งบ้านอยู่ร่วมกับนายกว่า แซ่โซ้ง, นายก็๊ด แซ่ย่าง และนายหัว ลอเต่า

ปี พ.ศ.2511 – พ.ศ.2512 ก็ได้มีชาวบ้านคนอื่นจากหมู่บ้านปางขมุและบ้านบวกจัน ตำบลโป่งแยง และบางส่วนมาจากบ้านคอยคำ อำเภอฮอด บ้านขุนสาใน อำเภอป่าเย็บ เข้ามาสมทบ ตอนนั้นรวมแล้วประมาณ 50 หลังคาเรือน โดยประชากรเป็นชาวเขาเผ่าม้ง

ปี พ.ศ.2512 หน่วยประชาสงเคราะห์เริ่มเข้ามาติดต่อทำความเข้าใจกับชาวบ้านเพื่อจัดตั้งหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา โดยมีนายเลาเสื่อ ลอเต่า เป็นหัวหน้าหมู่บ้านผานกกกและมีนายกว่า แซ่โซ้งเป็นผู้ช่วยหัวหน้าหมู่บ้าน แต่ตอนนั้นหมู่บ้านผานกกกยังอยู่ในความปกครองดูแลของหมู่บ้านม่วงคำ หมู่ที่ 3 ตำบลโป่งแยงอำเภอแมริม

ปี พ.ศ.2525 ผู้ใหญ่บ้านม่วงคำก็ได้แต่งตั้งนายเปา ลอเต่า (นายประพันธ์ ทิพย์ปิ่นทอง) เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 3 ม่วงคำ ปกครองดูแลในบ้านผานกกก

ต่อมาปี พ.ศ.2528 บ้านผานกกกก็ได้รับการแยกเป็นหมู่บ้าน โดยถูกต้องตามกฎหมาย โดยมี นายเปา ลอเต่า (นายประพันธ์ ทิพย์ปิ่นทอง) เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของหมู่บ้าน

5. ลักษณะทางเศรษฐกิจ

คนในหมู่บ้านผานกกกทุกครัวเรือนโดยส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ การทำเกษตรกรรม ซึ่งจะมีทั้งการปลูกพริกหวาน แครอท สตรอเบอร์รี่ ผักกาดขาว กะหล่ำ หัวไชเท้าไทย หัวไชเท้าเกาหลี การทำสวนลิ้นจี่ สวนชาโยเต้(ยอดฝักแมว) ไร่ข้าวโพด ไร่เผือก ไร่มัน สวนดอกเยอร์บีร่า สวนดอกกุหลาบ ซึ่งแล้วแต่ฤดูกาลที่เหมาะสม ทั้งหมดถือว่าเป็นพืชเศรษฐกิจ และเป็นรายได้หลักของคนในชุมชน นอกจากการทำสวนผักผลไม้ต่างๆ แล้ว คนในชุมชนยังมีการปลูกข้าวไร่ และการปลูกข้าวนา ซึ่งต้องเช่าพื้นที่เอกชน ไม่ได้ใช้พื้นที่ของหมู่บ้าน แต่จะเป็นการไปเช่าพื้นที่ที่ราบเพื่อที่ไถนาและนำผลผลิตหรือข้าวที่ได้นี้มาบริโภคเองตลอดทั้งปี พื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ด้านทำกินของบ้านผานกกกมีทั้งหมดประมาณ 2,500 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัยเพียง 200 ไร่ ที่เหลือจะเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรจะแบ่งเป็นพื้นที่ทำไร่ 600 ไร่ พื้นที่ทำกิน 1,700 ไร่ ส่วนเป็นที่ไถนาที่จะอยู่ภายนอกหมู่บ้านตามที่กล่าวมาแล้ว นอกจากอาชีพเกษตรกรรมของคนในชุมชนแล้ว อาชีพค้าขาย โดยการมีการขายของในหมู่บ้าน เปิดเป็นร้านขายของชำ ร้านขายของที่ระลึกที่เปิดขายในหมู่บ้านเอง และนำไปขายยังถนนคนเดินทุกวันเสาร์และอาทิตย์ ถือได้ว่าเป็นอาชีพเสริมของคนในชุมชน คนในชุมชนส่วนน้อยที่จะประกอบอาชีพรับราชการและอาชีพรับจ้าง อาชีพกลุ่มนี้มักจะทำงานอยู่ต่างอำเภอ ต่างจังหวัด

ภาพที่ 5 เศรษฐกิจ

6. ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ชุมชนบ้านผานกอกสภาพครอบครัวในชุมชนจะมีทั้งการอยู่ร่วมกันแบบครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย แต่โดยมากจะเป็นครอบครัวขยายหรือครอบครัวใหญ่ ซึ่งภายในครอบครัวสมาชิกจะประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก และก็จะมิญาติผู้ใหญ่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปู่ ย่า ตา ยาย อาศัยร่วมอยู่ในหลังคาเรือน แต่บางครัวเรือนก็จะอาศัยอยู่กันหลายครอบครัว และหากสมาชิกในครอบครัวแต่งงานออกเรือนไปก็อาจจะแบ่งไปสร้างบ้านเรือนอยู่กันแบบครอบครัวเดี่ยวที่มีปรากฏอยู่ในชุมชน สถาบันครอบครัวที่เป็นสถาบันหลักที่มีความสำคัญต่อชีวิตของชาวม้งอย่างมาก ด้วยวัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมในการเคารพนับถือผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรหลานของชาวม้งอย่างหนึ่ง ด้วยการสั่งสอนทางวัฒนธรรม คำสอนของบรรพบุรุษทำให้ชาวม้งมีชีวิตครอบครัวที่ยืนยาว ไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องของการหย่าร้าง แต่จะมีลักษณะที่ฝ่ายชายจะมีภรรยาได้หลายคน การพบปะสังสรรค์หรืออยู่พร้อมกันพร้อมหน้าตาของครอบครัวในแต่ละวันนั้น จะพบกันในช่วงรับประทานอาหารเช้าก่อนไปทำงานในที่ต่างๆ กันและในช่วงเวลาอาหารเย็น โดยสมาชิกในครอบครัวจะใช้เวลาช่วงนี้ในการพูดคุยหรือปรึกษาหารือกันเมื่อมีปัญหา และเป็นการอบรมสั่งสอนบุตรหลานของตน ส่วนเรื่องของบทบาทหญิงชายในครอบครัวม้งนั้นจะถือว่าผู้ชายจะเป็นหัวหน้าครอบครัว มีความเป็นผู้นำ เพราะว่าลักษณะทางสังคมของม้งนั้นจะถือว่าผู้ชายเป็นใหญ่ในสังคม แต่ว่าบทบาทของผู้หญิงในครอบครัวของม้งก็ต้องรับภาระหน้าที่มากกว่าผู้ชาย เนื่องจากต้องรับผิดชอบทั้งงานในบ้านและงานภายนอก เช่น การทำไร่ ทำสวน หน้าที่ดูแลบ้าน ดูแลบุตรหลาน ทำกับข้าว เย็บปักถักร้อย ในวันเสาร์ อาทิตย์ ถ้าว่างก็ต้องหารายได้พิเศษคือการนำผ้าปัก ผ้าเขียนเทียน ของที่ระลึกต่างๆ ไปขายยังถนนคนเดินวันเสาร์ และวันอาทิตย์ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ครอบครัวของชาวม้งก็ยังคงให้ความสำคัญกับเพศชาย โดยแสดงออกมาทางค่านิยมในการมีบุตรชายเอาไว้สืบสกุล

1) ภาษา

ภาษาพูดของม้ง คือภาษาม้ง และใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาเขียน ซึ่งความเป็นมาของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านเล่าว่า สาเหตุที่ม้งไม่มีภาษาเขียนนั้นได้มีนิยายปรัมปราที่เล่าสืบต่อกันมานานว่า ในอดีตม้งเคยมีภาษาเขียนเป็นของตนเอง และได้จมน้ำที่กไว้มากมาย ต่อมาจึงต้อง

ย้ายถิ่นฐานที่อยู่ จึงใช้ผ้าบรรทุกหนังสือมั่งเหล่านั้นเดินทาง แต่พอไปถึงแม่น้ำใหญ่แห่งหนึ่ง ม้าไม่สามารถบรรทุกหนังสือข้ามน้ำได้ จึงกินหนังสือเหล่านั้นหมด ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา มั่งจึงไม่มีภาษาเขียนอีกเลยจนถึงปัจจุบัน ซึ่งก็ยังไม่สามารถระบุเหตุผลที่แท้จริงได้ว่าเพราะเหตุใดมั่งจึงใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาเขียน และในปัจจุบันเริ่มมีการนำภาษาไทยเข้ามาใช้เป็นภาษาเขียนบ้างแล้ว ทั้งมั่งขาวและมั่งลายจะมีภาษาพูดที่คล้ายคลึงกัน แต่หากไม่เคยได้ยินมาก่อนหรือไม่คุ้นเคย บางครั้งก็อาจไม่เข้าใจเท่าใดนัก ซึ่งมั่งบ้านผานกกกนี้สามารถพูดและฟังได้ทั้ง 2 เผ่า

2) วิถีชีวิตความเป็นอยู่และลักษณะการสร้างบ้านเรือน

หมู่บ้านผานกกก จะมีมั่งอยู่ 2 เผ่าย่อย คือมั่งขาวและมั่งลาย ซึ่งทั้ง 2 เผ่านี้จะมีลักษณะการสร้างบ้านเรือนที่แตกต่างกัน คือ มั่งลายจะมีการสร้างบ้านเป็นลักษณะทรงสี่เหลี่ยมติดอยู่กับพื้นดิน ไม่มีการยกพื้นสูง มีห้องรับแขกเป็นห้องโล่งอยู่กับพื้นดินไม่มีการปูไม้หรือวัสดุอื่น ยกพื้นสูงเฉพาะในส่วนของห้องนอน ห้องครัวนั้นแยกเป็นสัดส่วนออกไปด้านหลังของบ้าน ส่วนมั่งขาวจะแตกต่างจากมั่งลายคือตัวบ้านจะมีลักษณะโค้งเหมือนกระดองปูครอบอยู่กับพื้นดินและมั่งขาวจะมีลักษณะเฉพาะคือ ไม่มีการแยกห้องต่างๆ ภายในบ้านออกเป็นสัดส่วน จะทำมาหากินและทำกิจกรรมทุกอย่างภายในบ้าน เช่น ปลูกพืชผักและข้าว จะสังเกตเห็นได้ชัดเจนคือ ภายในบ้านของมั่งขาวจะมีครกกระเดื่องตำข้าว หูกทอผ้าอยู่ภายในบ้าน ซึ่งมั่งลายจะเก็บอุปกรณ์ต่างๆ เหล่านี้ไว้นอกบ้าน ข้อแตกต่างอีกประการหนึ่งของการสร้างบ้าน คือ มั่งลายจะมีการทำประตูทางเข้าบ้านนั้น ลึกเข้ามาในตัวบ้าน ในขณะที่มั่งขาวจะทำประตูเข้าเป็นแนวเดียวกับฝาผนังบ้านโดยส่วนใหญ่ทั้ง 2 เผ่าจะใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสร้างบ้านคือ ไม้ ไม้ไผ่และหญ้าคา ซึ่งบ่งบอกถึงวิถีชีวิตของมั่งที่อยู่กินและผูกพันอยู่กับธรรมชาติอย่างแท้จริง

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมั่งนั้นมีความเรียบง่ายและผูกพันอยู่กับธรรมชาติอย่างแท้จริงมีการประกอบอาชีพ การทำมาหากินตามธรรมชาติ เช่น การปลูกพืชผัก การทำไร่ทำสวน และทำนา ชาวมั่งบ้านผานกกก มีทั้งหมด 12 ตระกูลหรือแซ่ คือ แซ่เผ่า แซ่ยาง แซ่หาง แซ่ลี แซ่ซัง แซ่วิว แซ่จาง แซ่เล่า แซ่มัว แซ่ว่าง สมแพง และนากรุ่ง วิถีชีวิตและการนับถือของแต่ละแซ่ก็จะแตกต่างกัน แต่จะเหมือนกันในการทำพิธีกรรมสำคัญ เช่น งานแต่งงาน งานศพ และงานปีใหม่ สาเหตุที่มั่งแต่ละแซ่มีการนับถือผีบ้านผีเรือนที่แตกต่างกัน เนื่องมาจากสภาพแวดล้อมที่

เปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลา และการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของบรรพบุรุษแต่ละแซ่ เหตุนี้จึงทำให้ การนับถือและความเชื่อบางอย่างของแต่ละแซ่แตกต่างกัน “ตัวตุ๊กลั้ง” คือผีบรรพบุรุษที่มั่งค้าย เคารพนับถือและจะต้องเลี้ยงผีในวันสำคัญและผู้ที่เลี้ยงผีจะต้องเรียกพี่น้องมาร่วมพิธีกรรมถ้วนหน้า ทุกคน แต่ปัจจุบันชุมชนบ้านผานกกกส่วนใหญ่ได้นับถือศาสนาคริสต์ ประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ หมู่บ้านจะมี 2 โบสถ์ คือโบสถ์ของศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ คณะเซเวนต์เดย์แอ๊ดเวนตีส และโบสถ์ของศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ คณะ CBA ถึงแม้ในชุมชนจะมีความเชื่อที่แตกต่างกันไปบ้าง แต่ก็มิได้สร้างปัญหาใดๆ จนทำให้ความสัมพันธ์ ความสามานสามัคคีในชุมชนจางหาย ซึ่งเห็นได้จากงานพิธีกรรมต่างๆ

เนื่องจากชุมชนบ้านผานกกกมีพื้นฐานของความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ มาตั้งแต่ดั้งเดิมและนิยมแต่งงานกับชาวเมืองด้วยกันเองหรือระหว่างญาติพี่น้องที่เป็นเครือญาติต่างๆ แต่ไม่นิยมแต่งงานกับคนที่อยู่ในตระกูล (แซ่) เดียวกัน ส่งผลทำให้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนมีความ ไกล่ชิดมากยิ่งขึ้น ประกอบกับหมู่บ้านผานกกกเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก จึงทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่จะรู้จักกันอย่างทั่วถึงและมีความสนิทสนมกันมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 6 วัฒนธรรมและการแต่งกาย

7. การบริหารจัดการโดยชุมชนบ้านผานกกก

7.1 โครงสร้างการบริหารจัดการและคณะกรรมการ

การบริหารจัดการโดยชุมชนธุรกิจโฮมสเตย์หมู่บ้านผานกกก ในปี พ.ศ.2549 ถึงปี พ.ศ.2550 นั้นเป็นคณะกรรมการการท่องเที่ยวชุดแรกที่บริหารจัดการธุรกิจโฮมสเตย์ โดยมีนายบุญมี สมแพง เป็นประธานเดิม ซึ่งปัจจุบันทางคณะกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านผานกกกได้ผลัดเปลี่ยนเป็นคณะกรรมการชุดใหม่เป็นผู้มาทำหน้าที่แทน โดยมีนายวิโรจน์ ทิพย์ปิ่นทอง เป็นประธาน และดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง หมู่ที่ 9 ด้วย

นอกจากนี้ในส่วนของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านผานกกกจะผ่านคณะกรรมการการท่องเที่ยวเป็นผู้ตัดสินใจวางแผน กำหนดเป้าหมายต่างๆ ก่อน ถึงเข้าสภากรรมการหมู่บ้านโดยมีผู้ใหญ่บ้าน คือ นายมนตรี ทิพย์พนาพันธุ์ เป็นประธาน และสุดท้ายต้องเข้าสู่การพิจารณาพิจารณาของหมู่บ้านก่อนที่จะสามารถดำเนินการต่อไปได้ ซึ่งคณะกรรมการศูนย์ท่องเที่ยว บ้านผานกกกในปัจจุบันมีทั้งหมด 19 คน คือ

ตารางที่ 10 รายชื่อคณะกรรมการศูนย์ท่องเที่ยว บ้านผานกกก

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	นายวิโรจน์ ทิพย์ปิ่นทอง	ประธาน
2	นายสุเมธ กวินศักดิ์สกุล	รองประธาน
3	นายนิมิต เกษตรกุลหลักทรัพย์	เลขา
4	นายธีรวัฒน์ ยอดสุขศิริ	สารสนเทศ
5	นายวิจิตร กวินศักดิ์สกุล	ประชาสัมพันธ์
6	นางอรพิน แซ่ข้ง	บัญชีและเหรียญก
7	นางรัตติกาล ทิพย์ปิ่นทอง	กรรมการฝ่ายบ้านพัก
8	นางพชณี ทิพย์ปิ่นทอง	ผู้ช่วยเหรียญก
9	นางวิไล นาครุ่ง	กรรมการฝ่ายการแสดง

ตารางที่ 10 (ต่อ) รายชื่อคณะกรรมการศูนย์ท่องเที่ยวบ้านผานกกก

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
10	นางอรุโณทัย เจริญทรัพย์อ่อนนงค์	กรรมการฐานเย็บปักผ้าลายตัดและผ้าลายจี๊ฟั้ง
11	นายประเสริฐ ทิพย์ปิ่นทอง	กรรมการฐานล้อเลื่อน
12	นายสมศักดิ์ สมวรวงศ์	กรรมการฐานยี่งหน้าไม้
13	นายบุญมี สมแพง	กรรมการฝ่ายที่ปรึกษา
14	นางชุตินันท์ กวินศักดิ์สกุล ไพโร	กรรมการฝ่ายซักกรีด
15	นางยอดใจ พนมไพโร	กรรมการฐานเขียนผ้าลายจี๊ฟั้ง
16	นางจินตนา ทิพย์ปิ่นทอง	กรรมการฐานการแสดงของเด็กภาคกลางคืน
17	นายสุเทพ กวินศักดิ์สกุล	กรรมการฝ่ายจัดสรรเรื่องโฮมสเตย์
18	นายขยยุทธ ทิพย์พนาพันธุ์	กรรมการฐานศึกษาเส้นทางธรรมชาติ
19	นายช๊ะ แซ่หาง	กรรมการฐานการเกษตร
20	นายสินอาจ มั่งหยั่ง	กรรมการฝ่ายสถานที่

ในการคัดเลือกกรรมการการท่องเที่ยวหมู่บ้านฝ่ายต่างๆ จะคำนึงถึงความสมัครใจ ความพร้อมและคำนึงถึงความเหมาะสมด้านความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง และต้องได้รับการยอมรับจากคนในหมู่บ้านผานกกกด้วย วาระในการดำรงตำแหน่งแต่เดิมจะอยู่ในวาระ 2 ปี ส่วนคณะกรรมการการท่องเที่ยว ในปัจจุบันจะอยู่ในวาระ 3 ปี เนื่องจากอดีตเมื่อมีวาระ 2 ปี เกิดปัญหาจากการที่ขาดช่วงของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านและส่งผลกระทบต่อบริหารจัดการของคณะกรรมการการท่องเที่ยวที่จะมาบริหารงานต่อ เมื่อหมดวาระตามระเบียบก็จะมีคัดเลือกสรรบุคคลที่เหมาะสมให้มาดำรงตำแหน่งต่อไป

อย่างไรก็ตามในการกำหนดเป้าหมายและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวต่างๆ ตามที่คนภายในชุมชนมีความคิดเห็นร่วมกันที่จะต้องจัดการในอดีตองค์กรภายนอกที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการส่งเสริมทางด้านการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านผานกกกก็คือ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 13 จังหวัดเชียงใหม่

แต่ปัจจุบันจะมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาให้ความร่วมมือทางด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น พร้อมทั้งมีเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวชุมชนแม่ริมทางการท่องเที่ยวอีกด้วย ภาครัฐ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 13 จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเอกชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวชุมชนแม่ริม ได้แก่ สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ กลุ่มอนุรักษ์วิถีชีวิตชนเผ่าเชิงเกษตรนิเวศบ้านโด้งหลวง สวนบัวแม่สาวออร์กิด ปางช้างแม่สา โครงการหลวงแม่สาใหม่ กังสดาลรีสอร์ท ปานวิมานเชียงใหม่สปาร์รีสอร์ท ปางช้างโป่งแยง โครงการหลวงหนองหอย บ้านปางอึกา ร้านอาหารสวนองุ่น บ้านแม่จิ พิพิธภัณฑสถานแม่สา น้อย เป็นต้น ซึ่งจะช่วยส่งเสริมทางการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านต่อไป

7.2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ธุรกิจบ้านพักโฮมสเตย์ เริ่มตั้งแต่ที่ชาวม้งสัญชาติอเมริกันต้องการเดินทางเข้ามาศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวม้งสัญชาติไทยในหมู่บ้านผานกกก การเข้ามาศึกษาในครั้งนั้นต้องเข้าพักกับชาวบ้าน ชาวบ้านก็ได้ให้ที่พักแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้พร้อมทั้งจัดเตรียมอาหารให้นักท่องเที่ยวด้วยถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของบ้านพักโฮมสเตย์ในหมู่บ้านผานกกก ต่อมาก็เริ่มมีกลุ่มนักเรียน นักศึกษาที่สนใจศึกษาวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าม้งก็เข้ามาพัก ทำให้เกิดการรวมตัวก่อตั้งเป็นกลุ่มโฮมสเตย์ขึ้น เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวัฒนธรรมชนบท และรับประทานอาหารเมนูชาวบ้าน ถึงแม้ในตอนนั้นหมู่บ้านผานกกกยังไม่ได้ผ่านมาตรฐานบ้านพักโฮมสเตย์แต่ก็ให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

ในปี พ.ศ.2547 ชุมชนบ้านผานกกกได้ส่งบ้านพักโฮมสเตย์ของหมู่บ้านเข้าประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย 12 หลัง และได้ผ่านการประเมินพร้อมกับได้รับใบประกาศนียบัตรรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์เชียงใหม่ ปี พ.ศ.2548 – พ.ศ.2550 จากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ประจำปี พ.ศ.2548 บ้านผานกกก ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกิจกรรมการจัดการโฮมสเตย์ รับรู้ปัญหาวางแผนและตัดสินใจได้รับผลประโยชน์จากการจัดการโฮมสเตย์ การติดตามการประเมินผลและดูแลโฮมสเตย์ทุกๆ กิจกรรม เนื่องจากชาวบ้านมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดการโฮมสเตย์บ้างพอสมควร ถึงแม้ว่าจะเป็น

การดำเนินการเฉพาะกลุ่มที่สนใจ ซึ่งเป็นผู้ที่เคยผ่านการฝึกอบรมในด้านนี้มาบ้างแล้ว ส่วนประเด็นการมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา วางแผน และการตัดสินใจ การติดตามผล ประเมินผล และดูแลการจัดการโฮมสเตย์ ในการจัดการกิจกรรมการจัดการโฮมสเตย์ มีผู้ดำเนินกิจกรรมเป็นกลุ่มชาวบ้านที่เคยผ่านประสบการณ์ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวทั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวขนาดเล็กและกลุ่มใหญ่ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ และกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 13 จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้มีการวางแผนตัดสินใจร่วมกัน และเมื่อการดำเนินการสิ้นสุดลงแล้ว ยังได้มีการประชุมปรึกษาหารือเพื่อประเมินผลการจัดการในเรื่องที่พิกสำหรับการปรับปรุงในครั้งต่อไป

7.3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

หลังจากที่ประชุมลงมติเห็นชอบต้องเข้าสู่การพิจารณาพิจารณาของหมู่บ้าน เมื่อผ่านการตัดสินใจของทุกฝ่ายก็จะร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น โดยมีนายวิโรจน์ ทิพย์ ปิ่นทอง ประธานการท่องเที่ยวเป็นแกนหลักของคณะกรรมการ โดยการแบ่งงานจะกระจายไปสู่คณะกรรมการเป็นส่วนๆ อย่างชัดเจน โดยฝ่ายสถานที่ทำหน้าที่ดูแลสถานที่ที่นักท่องเที่ยวที่มาชมกิจกรรมหรือดูแลการเข้าชมสวนเกษตร ดูแล Guest House ที่นักท่องเที่ยวเข้าพัก ฝ่ายการแสดงดูแลกิจกรรมทั่วไปที่มี เช่น การดำข้าวปัก การแสดงเต้นรำของเด็ก การเป่าแคน เป็นต้น ซึ่งสมาชิกทุกฝ่ายต่างปฏิบัติงานตามความรู้ ความสามารถและความถนัดของตนเอง

7.4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ในการประเมินผลการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านผานกกกจะประกอบไปด้วย 4 ส่วนใหญ่ดังนี้ คือ

- 1) กลุ่มบุคคลข้าราชการหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะกรรมการมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว สมาชิกองค์การส่วนตำบลโป่งแยง เจ้าหน้าที่องค์การส่วนตำบลโป่งแยง
- 2) คณะกรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ คณะกรรมการสภาหมู่บ้าน คณะกรรมการท่องเที่ยวหมู่บ้านผานกกก

3) คนในชุมชน ได้แก่ สมาชิกที่สังกัดกลุ่มต่างๆ

4) เอกชน ได้แก่ บริษัททัวร์ และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักบ้านพักโฮมสเตย์

8. การบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านผานกกก

การบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านผานกกกอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของคณะกรรมการท่องเที่ยวบ้านผานกกก โดยแยกออกเป็นฝ่ายต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดการด้านที่พักแบบโฮมสเตย์ ด้านฐานกิจกรรมต่างๆ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นการศึกษาได้แก่ 1) บ้านพักโฮมสเตย์ 2) กิจกรรมการท่องเที่ยว

8.1 บ้านพักโฮมสเตย์

บ้านพักแบบโฮมสเตย์สำหรับรับรองนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวแบบสัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรม เดิมมีจำนวนผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มโฮมสเตย์ 12 หลังที่ผ่านการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ในปี พ.ศ.2548 – พ.ศ.2550 แต่ปัจจุบันมีกลุ่มโฮมสเตย์ประมาณ 18 หลังที่จะขอเข้ารับการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย และขอเข้าร่วมการให้บริการด้านกิจกรรมกับนักท่องเที่ยว ในขั้นต้นคณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านจะเป็นผู้พิจารณาว่าหลังที่จะเข้าร่วมมีความพร้อมหรือไม่ จากการสำรวจความพร้อม 2 เรื่อง 1) ด้านที่พัก ควรมีโครงสร้างบ้านพักที่มั่นคง มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก มีแสงสว่างที่เพียงพอ ไม่มีกลิ่นอับ มีที่นอนและเครื่องนอนสบาย สะอาด มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอนการดูแลสภาพแวดล้อมภายในบ้านและบริเวณบ้านอย่างดี มีห้องน้ำที่สะอาด และอุปกรณ์ทุกครั้งที่นักท่องเที่ยวเข้าพัก มีการกำจัดแมลงอยู่เสมอ โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีการดูแลสภาพแวดล้อมบริเวณบ้าน ห้องอาบน้ำและห้องส้วมสะอาด 2) เจ้าของบ้าน มีความพร้อมในฐานการต้อนรับมีอัธยาศัยไมตรีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว

ในการเข้าร่วมอดีตมีเวทีหลังที่ผ่านการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย แต่ปัจจุบันคณะกรรมการท่องเที่ยวใหญ่ต้องการให้บ้านอีก 6 หลังเข้าร่วม เพื่อจะส่งยื่นประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยภายในปี พ.ศ.2554

1) การดำเนินงานด้านการดูแลนักท่องเที่ยวในการเข้าพักโฮมสเตย์บ้านผานกนก

นกกก

โฮมสเตย์บ้านผานกกมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาพักทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่เดินทางเข้ามาเอง มีทั้งการจองมาล่วงหน้าและไม่ได้จองมาล่วงหน้า ส่วนกลุ่มใหญ่ที่จะจองล่วงหน้าจะเข้ามาจำนวนมากเป็นกลุ่มทั้งเล็กและกลุ่มใหญ่ และส่วนที่มาเป็นเดี่ยวเป็นคู่หรือกลุ่มน้อยๆ ไม่เกิน 5 คนก็ไม่นิยมจองมาก่อนล่วงหน้า กรณีที่นักท่องเที่ยวต้องการเข้ามาพักและต้องการจองล่วงหน้าจะโทรติดต่อมายังประธานกลุ่ม แล้วประธานกลุ่มก็จะแจ้งเรื่องกับฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องจะได้ดูแลรับผิดชอบกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบ้านพักโฮมสเตย์ และบางครั้งนักท่องเที่ยวก็จะติดต่อไปยังอบต. ไปงแยง อบต.ก็จะแจ้งมายังประธานกลุ่มแล้วประธานก็จะแจ้งเรื่องกับฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องจะได้ดูแลรับผิดชอบกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบ้านพักโฮมสเตย์ต่อไป ส่วนนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้จองล่วงหน้า เมื่อเข้ามาในหมู่บ้าน สามารถถามได้ที่ร้านขายของชำภายในหมู่บ้านเป็นบ้านของผู้ใหญ่บ้าน และผู้ใหญ่ก็จะสามารถให้ข้อมูลหรือติดต่อคณะกรรมการการท่องเที่ยวให้ได้

ในการจัดสรรบ้านพักโฮมสเตย์ภายในหมู่บ้านผานกก ส่วนใหญ่จะหมุนเวียนให้ครบทุกหลัง โดยเรียงกันไปเป็นลำดับ ตั้งแต่ 1 – 18 จนครบ แต่ถ้าถึงบ้านหลังใดที่ต้องดูแล แต่เจ้าของบ้านไม่พร้อมถือว่าสละสิทธิ์จะต้องใช้สิทธิ์ในครั้งหน้า หรือรอบต่อไปตามลำดับของบ้านตนเอง

2) การดำเนินงานด้านการตลาดโฮมสเตย์บ้านผานกก

การบริหารจัดการ โฮมสเตย์บ้านผานกกตั้งแต่เริ่มดำเนินการมาในหมู่บ้านใช้การประชาสัมพันธ์โดยอาศัยพี่เลี้ยงคือ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 13 จังหวัดเชียงใหม่เป็นผู้ช่วยเหลืออีกทั้งสถานศึกษาต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน แต่เดิมก็ไม่สามารถที่จะทำให้การท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านสามารถยั่งยืนได้ เนื่องจากยังไม่มีเครือข่ายที่กว้างขวาง หรือการโฆษณาประชาสัมพันธ์มากนัก ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาน้อยลงไปมาก เมื่อเปรียบเทียบกับแต่ก่อนที่มีการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ในช่วงปี พ.ศ.2548 – พ.ศ.2549 แต่ปัจจุบันเมื่อมีคณะกรรมการ

ท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ที่จัดตั้งในปี พ.ศ.2553 นี้ ประธานก็มีความหวังว่าจากประสบการณ์ในอดีตของคณะกรรมการท่องเที่ยวรุ่นเก่า ก็จะนำมาปรับปรุงแก้ไขในการพัฒนาในบ้านพักโฮมสเตย์ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นโดยทางคณะกรรมการรุ่นใหม่ก็มีแนวทางใหม่ คือ อบรม, โป่งแยง จะมีการทำ Website โบรชัวร์ และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ อบรม, โป่งแยงจะทำป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ให้กับหมู่บ้านระหว่างเส้นทางที่นักท่องเที่ยวจะสามารถเห็นได้ชัดเจนและยังมีป้ายบอกเส้นทางที่ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ทางอบรม, โป่งแยงกำลังจะทำปฏิทินการท่องเที่ยวของหมู่บ้านกอก จัดการกับภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านและจะมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมเด่น เช่น ปีใหม่ม้ง ให้นักท่องเที่ยวรู้จักเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนั้นส่วนลดพิเศษสำหรับลูกค้าที่มาเป็นกลุ่มใหญ่ก็จะมีของแถมคือ จาก 7 ฐานกิจกรรม เพิ่มเป็น 9 ฐานกิจกรรม เพิ่มฐานกิจกรรม 2 ฐานให้ฟรี หรือเพิ่มฐานชมสวนฟรี และบางครั้งมีการไม่คิดค่ามัคคุเทศก์ด้วยการได้ส่วนลดหรือของแถมก็จะแล้วแต่จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพัก ส่วนใหญ่ของนักท่องเที่ยวที่เข้าพักบ้านโฮมสเตย์บ้านผานกอกจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่รู้จักจากการพูดปากต่อปาก แต่ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติก็จะรู้จักจากเพื่อนบอกต่อกับกลุ่มชาวอเมริกัน ซึ่งแต่ก่อนเป็นนักศึกษาที่มาทำวิจัยในหมู่บ้านก็ทำให้รู้จักกันสนิทสนมกับเจ้าของบ้านทำให้เดินทางเข้ามาพักบ้านพักโฮมสเตย์ของหมู่บ้านเกือบทุกปี

8.2 กิจกรรมการท่องเที่ยว

1) การดำเนินงานด้านการจัดรายการนำเที่ยว

การดำเนินงานด้านการจัดรายการนำเที่ยวเพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนผานกอกมีกิจกรรม 2 รูปแบบ คือ 1) กิจกรรมกลางวัน เช่น ชมวัฒนธรรม ชมสวนเกษตร ชมพิพิธภัณฑ์ และการเข้าฐานกิจกรรมต่างๆ 2) กิจกรรมกลางคืน เช่น รอบกองไฟ ตำข้าวปิ้ง เต็นท์ราเด็ก เป่าแคน เป่าใบไม้ ดูนกห้อย (ดูได้ทุกฤดูแต่ฤดูฝนจะมีจำนวนมาก) ดูนกห้อยป่า หากไม่ค้างคืนก็จะมีกิจกรรมให้ทำแบบเข้าไปเย็นกลับ กิจกรรมชมสวนดอกกุหลาบ สวนสตรอเบอร์รี่ กลุ่มOTOP ทำกล้วยฉาบ แปรรูป ชมน้ำตก ชมวิว ดูนก ดูปลา ชมสวนสมุนไพร ศึกษาประวัติศาสตร์คอยผาเมืองผากลอง (ถ้าในหมู่บ้านกิจกรรมฐานละ 500 บาท/1 กลุ่ม)

2) การดำเนินงานด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของบ้านผานกก

หมู่บ้านผานกกมีการจัดกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาพักโฮมสเตย์และอยากที่จะสัมผัสกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมต่างๆ ทางคณะกรรมการท่องเที่ยวและผู้นำชุมชนจึงได้จัดกิจกรรมต่างๆ ที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ที่แท้จริงของชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยวสามารถแบ่งกิจกรรมได้ดังนี้ คือ

(1) กิจกรรมทางการท่องเที่ยว

- ชมวัฒนธรรมในหมู่บ้าน
- เดินศึกษาธรรมชาติ

- ชมสวนเกษตร
- ชมพิพิธภัณฑ์

(2) ฐานกิจกรรม

ฐานกิจกรรมเวลากลางวัน

- ตีลูกข่าง
- ยิงหน้าไม้
- เย็บปักผ้าลายตัด

- เขียนผ้าลายจี๊ซิ่ง

- ตีเหล็ก

- การเล่นล้อเลื่อน

- จักสาน

- การศึกษาเกี่ยวกับทำอาหารพื้นบ้าน

ฐานกิจกรรมเวลากลางคืน

- รอบกองไฟ
- ตำข้าวญี่ปุ่น
- การเต็นท์ราชองเด็ก
- ไร่แคน
- เป่าปี่-เป่าแคน
- เป่าใบไม้ (ให้เป็นเสียงเพลง)
- ชมหิ่งห้อย

ราคาต่อกิจกรรมฐานต่างๆ ฐานละ 500 บาท

ภาพที่ 7 กิจกรรมฐานกลางวันและกิจกรรมฐานกลางคืน

5) สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์บ้านผานกก

โฮมสเตย์บ้านผานกกกเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2543 โดยเริ่มจากมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้ามาเที่ยวและมาสอบถามหาที่พัก และมีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ พักอาศัยในหมู่บ้านเพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวบ้านเป็นเวลาหลายเดือนทำให้เกิดการรวมตัวก่อตั้งเป็นกลุ่มโฮมสเตย์ขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวัฒนธรรมชนบท และรับประทานอาหารเมนู

ชาวบ้าน ซึ่งในขณะนั้นยังไม่ได้การรับรองมาตรฐาน โสมสเดย์ไทย ประมาณปี พ.ศ.2547 ถึงจะเริ่มวางแผนในการจัดตั้งโสมสเดย์และเสนอบ้านพัก 12 หลังเข้าประเมินมาตรฐานและสามารถผ่านประเมินได้การรับรองในปี พ.ศ.2548 – พ.ศ.2550 หลังจากผ่านการรับรองมาตรฐานปี พ.ศ.2551 – พ.ศ.2553 ก็ไม่ได้ส่งบ้านพักโสมสเดย์เข้าประเมินต่อ แต่เมื่อมีการรวมกลุ่มคณะกรรมการท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ขึ้นก็ได้รวบรวมบ้านพักโสมสเดย์ที่มีความพร้อมเตรียมเข้าประเมินรับรองโสมสเดย์ไทยในปี พ.ศ.2554 ต่อไป

รายชื่อสมาชิกกลุ่มโสมสเดย์จำนวน 18 หลัง

1. นายสุเทพ กวินศักดิ์สกุลไพร
2. นางชุตินันท์ กวินศักดิ์สกุลไพร
3. นายบุญมี สมแพง
4. นายวิจิตร กวินศักดิ์สกุลไพร
5. นายประเสริฐ ทิพย์ปิ่นทอง
6. นางจัทร์ ทิพย์ปิ่นทอง
7. นางรัตติกาล ทิพย์ปิ่นทอง
8. นายสุเมธ กวินศักดิ์สกุลไพร
9. นายสุวิทย์ ทิพย์ปิ่นทอง
10. นายพิสิทธิ์ ทิพย์ปิ่นทอง
11. นางอรุโณทัย เจริญทรัพย์อนันต์
12. นางสาวเซียง ทิพย์ปิ่นทอง
13. นายยงยุทธ ทิพย์พนาพันธ์
14. นายเทห์ ทิพย์ปิ่นทอง

15. นายข้าว	อารีอาริยะ
16. นายธีรวัฒน์	ยอดสุขศิริ
17. นางทัศนีย์	ทิพย์ปิ่นทอง
18. นายเล่าเซ่ง	แซ่เล่า

6) จำนวนนักท่องเที่ยว

สถิติที่บันทึกเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวและพักบ้านพักโฮมสเตย์ที่มีการจองมาก่อนล่วงหน้า สถิติไม่แน่นอน แต่จะทำการบันทึกเฉพาะผู้ที่เข้ามาทำการจองประมาณปี พ.ศ.2550 จำนวน 500คน ปี พ.ศ.2551 จำนวน 500 คน และปี พ.ศ.2553 จำนวน 500 คน บ้านพักโฮมสเตย์ส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวคนไทยแต่สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติก็ให้ความสนใจที่จะเข้าพักทุกๆ ปี

9. การบริหารจัดการด้านผลประโยชน์ รายได้และการเงิน

1) ที่มาของรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชนบ้านผานกกก จากการดำเนินงานในการจัดให้มีบริการทั้งด้านที่พักแบบ โฮมสเตย์ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ จึงพอจะสรุปที่มาของรายได้ดังต่อไปนี้

อัตราค่าบริการ

ค่าที่พัก	100	บาท/คน/คืน
ค่าอาหาร	50 – 70	บาท/คน/มื้อ
ค่ากิจกรรมกลางวัน (7 อย่าง)	2,000	บาท
ค่ากิจกรรมภาคกลางคืน (4 อย่าง)	2,000	บาท
ค่ากิจกรรมฐานละ	500	บาท
ค่ามัคคุเทศก์	200	บาท/วัน/คน

ค่าเช่าเตียง	150	บาท/หลัง/คืน
ค่าบำรุงหมู่บ้าน ไม่ต่ำกว่า	1,000	บาท/กลุ่มหรือคณะ

โดยจ่ายตรงที่คณะกรรมการฝ่ายบัญชีและทรัพย์สินของคณะกรรมการศูนย์
ท่องเที่ยวบ้านผานกกก คือคุณอรพิน แซ่ยัง

2) สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวบ้านผานกกก (พ.ศ.2551 – พ.ศ.2553) ทางคณะกรรมการท่องเที่ยวชุดเดิมไม่มีการบันทึกรายรับรายจ่ายเป็นลายลักษณ์อักษร และไม่ได้ส่งมอบให้คณะกรรมการชุดใหม่

9.1 ผลประโยชน์หรือรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชนบ้านผานกกก

ในการศึกษาการบริหารจัดการด้านการจัดสรรผลประโยชน์หรือรายได้ จะศึกษาในบริบทเฉพาะของการทำธุรกิจ โฮมสเตย์ของชุมชนบ้านผานกกก ทางคณะกรรมการท่องเที่ยวชุดเดิมไม่มีการบันทึกรายรับรายจ่ายเป็นลายลักษณ์อักษร ไม่ส่งมอบให้คณะกรรมการชุดใหม่ แต่คณะกรรมการชุดใหม่ เมื่อได้รายได้จากบ้านพักโฮมสเตย์ก็จะแบ่งเงินให้เจ้าบ้านส่วนหนึ่ง และให้กองทุนหมู่บ้านส่วนหนึ่ง และกิจกรรมฐานต่างๆ ก็จะแบ่งเงินส่วนหนึ่งให้กับประธานฐาน เพื่อจะได้แจกจ่ายสำหรับผู้ที่อยู่ในกลุ่ม อีกส่วนเข้ากองทุนหมู่บ้านเหมือนกัน แต่ถ้าเป็นรายได้จาก Guest House ก็จะเข้ากองทุนหมู่บ้านทั้งหมด

9.2 การกระจายผลประโยชน์หรือรายได้จากการท่องเที่ยวของบ้านผานกกก

ในการประชุมกลุ่มคณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านผานกกก เพื่ออภิปรายถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้จากการกระจายผลประโยชน์ที่ไม่ทั่วถึงและไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นที่มาของความขัดแย้ง ความไม่สามัคคี และนำไปสู่ความแตกแยกในชุมชน โดยที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านต่างมีความเห็นตรงกันว่า สมาชิกส่วนหนึ่งในชุมชนที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับธุรกิจการท่องเที่ยวของชุมชนไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว แต่ขณะเดียวกันต้องยอมรับผลกระทบของการท่องเที่ยว เช่น ปัญหาราจร ปัญหายยะ หรือปัญหาความไม่สงบขาดความเป็นส่วนตัวอันเนื่องมาจากนักท่องเที่ยว จึงได้จัดระบบการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชนในแต่

ละกลุ่มภารกิจ ทั้งกิจกรรมโฮมสเตย์ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวทั้งหมด นำรายได้ส่วนหนึ่งหักเข้ากองทุนหมู่บ้าน โดยมีคณะกรรมการกองทุนเป็นผู้ดูแลอีกชุดหนึ่ง

9.3 การจัดการด้านการเงิน

การบริหารจัดการด้านการเงินจากการท่องเที่ยวจะทำสรุปงบดุลทั้งปีโดยเอารายจ่ายทั้งปีมาคิด หากมีกำไรทางคณะกรรมการจะเอาเข้ากองทุนหมู่บ้าน ส่งมอบเงินให้ทางคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ดูแลต่อไป เพื่อใช้ในการใช้ในกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน เพื่อสาธารณประโยชน์ ทำนุบำรุงในหมู่บ้าน ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนที่มีฐานะยากจนไม่สามารถมีเงินเดินทางไปเรียนที่โรงเรียนได้ ทางคณะกรรมการก็จะจ่ายเป็นค่ารถโดยสารเป็นรายเดือน (เนื่องจากหมู่บ้านผานกอกไม่มีโรงเรียนอยู่ในหมู่บ้าน) สำหรับนักเรียนยากจนไม่มีผู้ปกครองดูแล ในฤดูหนาวก็จะซื้อเสื้อกันหนาวแจกสำหรับคนยากจนในหมู่บ้าน กิจกรรมปีใหม่มั่งซึ่งต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง และเป็นค่าอุปถัมภ์บางส่วนที่พอจะช่วยเหลือได้ ซึ่งถ้าทำได้ก็จะใช้ประโยชน์ให้กับชุมชน โดยไม่มีแบ่งแยกว่าใครที่ได้ไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มการท่องเที่ยวก็ไม่ได้รับผลประโยชน์ จึงถือว่าการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านเป็นการทำประโยชน์ต่อประโยชน์ส่วนร่วม ซึ่งการดูแลรายรับรายจ่ายของการท่องเที่ยวมีคณะกรรมการท่องเที่ยวรุ่นปัจจุบัน เป็นฝ่ายการจัดทำบัญชีและงบการเงิน โดยมีการชี้แจงต่อคณะกรรมการสภาหมู่บ้าน และคนในชุมชนอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถมีการตรวจสอบความถูกต้องโปร่งใสได้จากทุกฝ่ายในชุมชนได้

10. การวิเคราะห์ SWOT ของธุรกิจการท่องเที่ยวโฮมสเตย์บ้านผานกอก

1) จุดแข็ง

(1) ประเพณีและวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวเขาเผ่าม้งเป็นเอกลักษณ์ของชาวเขาเผ่าม้งที่น่าสนใจ และยากแก่การพบเห็น โดยทั่วไป เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ภาษา การแต่งกาย และประเพณีต่างๆ ที่น่าสนใจ เช่น การแข่งสไล่อ่อนมั่ง (เป็นจุดเด่นทางด้านกิจกรรมของหมู่บ้านผานกอก) ปีใหม่มั่ง ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจที่จะเดินทางมาเข้าพักโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน

(2) ความอุดมสมบูรณ์และความสวยงามของธรรมชาติในหมู่บ้านผานกกก ที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักบ้านพักโฮมสเตย์ได้เป็นอย่างดี ด้วยสภาพอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี สภาพภูมิประเทศที่สวยงามมีภูเขาล้อมรอบ

(3) คณะกรรมการและชาวบ้านที่ร่วมกลุ่มใหม่มีความตั้งใจ มุ่งมั่นในการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวและบ้านพักโฮมสเตย์ให้มีชื่อเสียงและยั่งยืนต่อไปในอนาคต

(4) กิจกรรมฐานการท่องเที่ยวต่างๆมีความพร้อมมากในการนำเสนอวัฒนธรรมชนเผ่า ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านภาคภูมิใจ

2) จุดอ่อน

(1) ชุมชนไม่เข้มแข็ง จากการที่ชาวบ้านในหมู่บ้านแบ่งแยกเป็นแซ่หลายแซ่ แต่ละแซ่ก็จะมีค่านับถือและความเชื่อที่แตกต่างกันอีกทั้งขาดความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน ทำให้กิจกรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่จัดทำขึ้นในแต่ละครั้งไม่ได้รับความร่วมมือส่งผลต่อกิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์

(2) ความเต็มใจที่จะให้เกิดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านของชาวบ้านยังแบ่งเป็นหลายๆ ความคิดเห็น (อ้างจากชลธร ทิพย์สุวรรณ) ที่ว่าความคิดเห็นของชาวบ้านได้แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่เห็นว่าทำดีแล้วร้อยละ 40 2) กลุ่มที่จะทำอะไรก็ได้มีประมาณร้อยละ 40 3) กลุ่มที่เห็นด้วยแต่ไม่เต็มใจให้เกิดการท่องเที่ยวร้อยละ 10 และ 4) กลุ่มสุดท้ายกลุ่มที่ไม่เต็มใจให้เกิดการท่องเที่ยวร้อยละ 10 ส่วนใหญ่กลุ่มที่ต้องการให้เกิดการท่องเที่ยวคือกลุ่มชาวบ้านที่ขายของให้แก่นักท่องเที่ยว และกลุ่มอื่นๆ นั้นจะเป็นชาวบ้านที่ไม่ได้รายได้จากการท่องเที่ยวเลยทำให้ไม่มีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมมือในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง และพบปัญหาหลายอย่างที่เกิดขึ้น คือกลุ่มคนที่มีความเต็มใจที่จะเกิดการท่องเที่ยว ต้องการที่จะให้ความร่วมมือ แต่กลุ่มคนเหล่านี้ไม่มีความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวเลย จึงทำให้โครงการต่างๆ ที่จัดทำขึ้นมานั้นไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร อีกทั้งโครงการต่างๆ ที่เคยจัดมาแล้วไม่ประสบความสำเร็จเกิดจากชาวบ้านไม่ได้รับผลประโยชน์ในช่วงแรกๆ ที่จัดทำ จึงไม่มีแรงจูงใจในการร่วมมือในครั้งต่อไป

(3) ผู้นำหรือประธานขาดความเข้มแข็งไม่มีความสามารถในการตัดสินใจที่เด็ดขาดและรวดเร็วในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว บางกิจกรรมและบางโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเกิดความล่าช้าและไม่ประสบความสำเร็จ

(4) ชาวบ้านขาดความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และพัฒนาการท่องเที่ยว ที่ถูกต้องในหมู่บ้าน คณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านยังขาดความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว จึงทำให้การท่องเที่ยวในหมู่บ้านยังคงเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นระบบและไม่เป็นรูปแบบที่ถูกต้องและทำให้การท่องเที่ยวยั่งยืนได้ ซึ่งคณะกรรมการท่องเที่ยวรุ่นเก่าเคยได้ไปดูงานที่หมู่บ้านแม่กำปอง แต่ผลงานที่ออกมาก็ยังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจเท่าใดนัก

(5) ชาวบ้านไม่มีเวลาทำกิจกรรมและทำการประชุมเพื่อปรึกษาหารือในการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน เนื่องจากติดภารกิจช่วงกลางวัน การประชุมทุกครั้งจึงต้องจัดในเวลา กลางคืน ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ไม่สะดวกในการเข้าประชุม จึงทำให้การปรึกษาหารือไม่เป็นผลและเกิดความล่าช้า

(6) คนในชุมชนไม่มีความสนใจในการท่องเที่ยว เนื่องมาจากการมีรายได้น้อย ซึ่งอาชีพหลักของชาวบ้านคือ อาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำสวน ชาวบ้านเห็นว่าการท่องเที่ยวมิได้สร้างรายได้ให้พอเพียงในการดำรงชีวิตให้แก่นั่น จึงไม่เห็นความสำคัญ

(7) ในหมู่บ้านไม่มีศูนย์บริการเพื่อให้ข้อมูลนักท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลต่างๆ ของหมู่บ้าน เพราะนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาแล้วไม่มีข้อมูล ไม่มีใครคอยแนะนำ จึงทำให้ขาดความสนใจในการเข้าพักบ้านพักโฮมสเตย์

(8) ขาดการพัฒนาการท่องเที่ยวและบ้านพักโฮมสเตย์อย่างต่อเนื่อง จึงทำให้หมู่บ้านช่วงปี พ.ศ.2550 – พ.ศ.2552 มีจำนวนนักท่องเที่ยวน้อยลง

(9) ขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ดี เนื่องจากหมู่บ้านขาดงบประมาณในการทำการประชาสัมพันธ์ต่างๆ ได้

3) โอกาส

(1) ในปัจจุบันหมู่บ้านผานกกกได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยงมีนโยบายและวัตถุประสงค์ในด้านการท่องเที่ยว คือเพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในพื้นที่ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(2) ปัจจุบันนักท่องเที่ยวให้ความสนใจศึกษาวิถีชีวิตชนเผ่ามากขึ้น

(3) พื้นที่ของหมู่บ้านผานกกกสามารถเชื่อมต่อไปยังหมู่บ้านม้งอื่นๆ และเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจจนสายสะเมิง – แม่ริมหลายแห่ง เช่น น้ำตกแม่สา ปางช้างแม่สา ฟาร์มผีเสื้อ ฟาร์มงู โรงเรียนฝึกลิง สวนพฤกษศาสตร์ฯ และสถานที่อื่นๆ อีกมากมาย ทำให้เป็นโอกาสที่นักท่องเที่ยวจะมาเยี่ยมชมและเข้าพักบ้านพักโฮมสเตย์ภายในหมู่บ้าน

(4) นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขาของหน่วยงานต่างๆ ส่งผลให้เกิดโอกาสที่หมู่บ้านจะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาด้านการท่องเที่ยว บ้านพัก โฮมสเตย์

(5) หมู่บ้านผานกกกได้เข้าร่วมในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งจะมีเครือข่ายที่จะสามารถช่วยในการประชาสัมพันธ์ ทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น

4) อุปสรรค

(1) งบประมาณที่ได้จากการจัดสรรยังมีน้อยและไม่เพียงพอที่จะพัฒนาชุมชนในทุกๆ ด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง

(2) บุคลากรในหน่วยงานที่มีการสนับสนุนทางการท่องเที่ยวยังขาดประสบการณ์ทางด้านการท่องเที่ยว หรือบ้านพักโฮมสเตย์

(3) คณะกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านผานกกกรุ่นใหม่ยังขาดประสบการณ์ทางด้านการจัดการท่องเที่ยว

(4) คณะกรรมการรุ่นเก่าไม่ถ่ายโอนงานที่สำคัญๆ ให้กับคณะกรรมการรุ่นใหม่

(5) ขาดการประสานงานของคณะกรรมการท่องเที่ยวรุ่นเก่า ระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง เนื่องจากหน่วยงานไม่มีเวลามากเพียงพอที่จะติดต่อและประสานงานกับชาวบ้านอย่างเต็มที่เพราะภารกิจนั้นมีมาก

(6) การปฏิรูประบบการบริหารงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ช่วงเวลาที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ขาดความต่อเนื่อง

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน : โฮมสเตย์ บ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน และ บ้านผานกกก อำเภอแม่อิง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงศักยภาพในการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงเปรียบเทียบระหว่างสองชุมชนที่มีความแตกต่างกันของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมุ่งเน้นไปที่ธุรกิจ Homestay เพื่อหาจุดเด่น จุดด้อย หรือ ข้อดี ข้อเสีย อันจะนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนต่อไป และผลของการศึกษาจะนำไปสู่หลักวิธีและแนวความคิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในลักษณะของการได้ถูกทดลองปฏิบัติการจริงแล้ว และสามารถนำไปเป็นแบบอย่างให้แก่ชุมชนอื่นต่อไป

คณะผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับบ้านพักแบบชุมชนมีส่วนร่วม (Homestay) แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แนวคิดเกี่ยวกับส่วนผสมทางการตลาดท่องเที่ยว (Marketing Mix of Tourism) แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อม (SWOT Analysis) แนวคิดเกี่ยวกับวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ (Product Life Cycle) เพื่อเป็นกรอบในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง และใช้แบบคำถามสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และบันทึกข้อมูลโดยการอัดเทป และจดบันทึก นอกจากนั้นคณะผู้วิจัยยังทำหน้าที่เป็นผู้สังเกต ตั้งคำถาม จดบันทึก และวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด โดยผู้วิจัยเข้าไปสอบถามพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยพยายามยึดหลักที่เป็นกลาง มุ่งพิจารณาและวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทั้งจากมุมมองของคนภายนอกและมุมมองของคนภายในชุมชน โดยมีได้เอากฎเกณฑ์ของทฤษฎีต่างๆ เข้าไปยึดยึดหรือตัดสิน หากแต่ผู้วิจัยจะได้ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มแรกประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. กลุ่มที่สอง สมาชิกในกลุ่มโฮมสเตย์ ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจโฮมสเตย์ กลุ่มที่สาม เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจโฮมสเตย์ของทั้งสองชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มสุดท้ายคือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการโฮมสเตย์ของทั้งสอง โดยผู้วิจัยจะทำการเลือกผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการ

สุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมในหมู่บ้านและได้ใช้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ของแต่ละหมู่บ้าน จากการเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบความถูกต้อง และวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอ โดยการบรรยายและอภิปรายสิ่งที่ปรากฏ ผลการวิจัยสรุปดังนี้

บริบทและสภาพทั่วไปของหมู่บ้านแม่กำปอง

หมู่บ้านแม่กำปอง ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ 50 กิโลเมตร สภาพภูมิประเทศของหมู่บ้านแม่กำปอง มีลักษณะเป็นภูเขาสูง พื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ทับซ้อนกับพื้นที่ป่าอนุรักษ์และป่าชุมชน เป็นต้นกำเนิดของลำธาร ซึ่งไหลผ่านหมู่บ้าน โดยมีน้ำตลอดทั้งปี จึงเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ มีความหลากหลายทางชีวภาพ สามารถพบพันธุ์ไม้หายากและพันธุ์สัตว์ต่างๆ ได้หลายชนิด ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ จึงมีความเหมาะสมในการเป็นพื้นที่เพื่อการจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ช่วยงามอุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่ง

ลักษณะภูมิอากาศบริเวณหมู่บ้านแม่กำปองมีอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี โดยมีเพียง 2 ฤดู คือ ฤดูฝน และฤดูหนาว ในระหว่างฤดูหนาว อุณหภูมิเฉลี่ย 10 องศาเซลเซียส บ้านแม่กำปอง มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 419 คน เป็นชาย 217 คน เป็นหญิง 202 คน มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติที่มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆ กัน ตามไหล่เขาหรือที่ราบเนินเขาติดกับลำธาร บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว ประกอบไปด้วยประชากรส่วนใหญ่ที่อพยพมาจากอำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อมาหาพื้นที่ทำกิน โดยได้ยึดอาชีพที่เหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่เป็นภูเขาสูงและภูมิอากาศที่เย็นตลอดปี ได้แก่ การทำเกษตรกรรม โดยพืชเศรษฐกิจที่ทำกินได้แก่ เมียงหมู่บ้านแม่กำปองเป็นหมู่บ้านที่มีขนาดเล็กกว่า มีจำนวนประชากรไม่มากนัก อาศัยอยู่ตามแนวลำห้วยเป็นกลุ่มบ้าน หมู่บ้านก่อตั้งขึ้นประมาณปี พ.ศ.2547 โดยเรียกชื่อหมู่บ้านตามดอกไม้อะและแม่น้ำซึ่งดอกไม้มีลักษณะเป็นดอกเล็กๆ สีเหลืองแดงขึ้นอยู่ตามริมลำห้วย เรียกว่า ดอกกำปอง จึงเรียกชื่อรวมดอกไม้และแม่น้ำเข้าด้วยกัน

ลักษณะทางสังคมของหมู่บ้านเป็นลักษณะสังคมชนบท มีวิถีชีวิตและความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ถึงแม้ชุมชนแม่กำปองจะเป็นชุมชนเล็กๆ แต่การดำเนินกิจกรรมหรือการปฏิบัติการกิจสำคัญต่างๆ ของชุมชนมักจะสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

1. การบริหารจัดการธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชน

1) การบริหารจัดการธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนหมู่บ้านแม่กำปอง

การบริหารจัดการโดยชุมชนธุรกิจโฮมสเตย์ หมู่บ้านแม่กำปอง มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยมีผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนหลัก มีการจัดโครงสร้างการบริหารงานแยกเป็นแต่ละกลุ่มตามความถนัดของคนในชุมชน ซึ่งผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้นำในการพัฒนาความเจริญของหมู่บ้านทั้งหมด โดยมีการแบ่งเป็นกลุ่มบ้าน (ป้อก หรือ ปาง) จะมีหัวหน้ากลุ่มบ้านละ 1 คนคอยดูแลหรือเป็นตัวแทนในการประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน นอกจากนี้ในส่วนของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็จะมีการกำหนดคณะกรรมการแต่ละกลุ่มขึ้นมาอีก โดยทั้งหมดจะอยู่ภายใต้การบริหารของสภากรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านพรหมินทร์ พวงมาลา เป็นประธานสภาโดยตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนที่ทุกคนให้ความเคารพนับถืออย่างสูง โดยในฐานะเป็นผู้นำชุมชนทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงสมาชิกทุกคนในหมู่บ้านต่างมีความเห็นที่สอดคล้องกันไปในทางเดียวกันว่าการจัดรูปแบบโครงสร้างการบริหารงานของชุมชนให้ชัดเจนจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาชุมชนไปในทิศทางที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดการซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน

หมู่บ้านแม่กำปองมีความเป็นไปได้ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และโฮมสเตย์ และมีศักยภาพเพียงพอทั้งทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต อีกทั้งทุกฝ่ายยังเห็นพ้องต้องกันว่าหากมีการร่วมมือกันบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนแล้วยังจะสามารถใช้การท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ปกป้องทรัพยากรทางธรรมชาติ การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม การสร้างความสมัครสมานสามัคคีภายในชุมชน การเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และที่สำคัญที่สุดในอันที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้ จึงได้มีการตัดสินใจที่จะดำเนินการพัฒนา หรือต่อยอดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

จุดเริ่มต้นของการตัดสินใจทำโฮมสเตย์ของหมู่บ้านแม่กำปองมีผู้ที่ตัดสินใจทำธุรกิจโฮมสเตย์อยู่ 7 หลัง ซึ่งมีความพร้อมทั้งทางด้านสถานที่พัก ได้แก่ ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัว รวมถึงคนในบ้านต่างก็ให้การสนับสนุน และมีอีกหลายหลังที่ตัดสินใจเข้าร่วมแต่อาจยังไม่มี ความ

พร้อมเท่าที่ควร แต่ทั้งนี้คนในชุมชนทั้งหมดต่างมีความคิดเห็นที่สอดคล้องเป็นอันเดียวกัน และตัดสินใจให้หมู่บ้านแม่กำปองของตนเองได้รับการพัฒนาเพื่อให้รองรับการท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างชัดเจน สมาชิกโฮมสเตย์หลายๆ คนต่างให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าในการตัดสินใจในกิจกรรมใดๆ ก็ตาม มิได้เป็นผลมาจากอิทธิพลความคิดเห็นของผู้นำในชุมชนหรือจากหน่วยงานภายนอกทั้งรัฐหรือเอกชนแต่อย่างใด รวมถึงในการตัดสินใจประกอบกิจกรรมใดๆ ในระยะเวลาต่อมา ล้วนแต่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้และกลายมาเป็นความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชนที่ได้ผ่านกระบวนการคิดไตร่ตรองและทดลองทำแล้วจึงนำผลลัพธ์ที่ได้มาประเมินคุณค่าและผลได้ผลเสียก่อนที่จะเกิดการตัดสินใจ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการตัดสินใจแบบ Bottom – Up อย่างแท้จริง ถึงแม้ว่าการริเริ่มหรือการจุดประกายความคิดจะเกิดขึ้นมาจากผู้นำชุมชนในเบื้องต้นก็ตาม ซึ่งก็ถือว่าเป็นการเสนอข้อมูลเพื่อระดมความคิดเห็นมากกว่าเป็นการชี้แนะเพื่อการตัดสินใจแต่อย่างใด

ในการบริหารจัดการท่องเที่ยว การประเมินศักยภาพและความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการถือเป็นสิ่งแรกที่ชุมชนแม่กำปองได้ให้ความสำคัญ โดยผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน รวมถึงหน่วยงานภายนอก เช่น อบต. ป่าไม้ สาธารณสุข ฯลฯ ได้มีการระดมความคิดเห็นให้ช่วยกันคิดและวิเคราะห์ถึงศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชน รวมถึงวิเคราะห์โอกาสและความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเด็นต่างๆ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรภายในชุมชน การเงินกองทุนของชุมชนในการดำเนินงาน

การกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป้าหมายหลักๆ ได้แก่ เพื่ออนุรักษ์และปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำตกแม่กำปอง คอยม่อนล้าน เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย การอู๋กำเมือง อาหาร วิถีชีวิต เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนแม่กำปอง อันเกิดมาจากรายได้เสริมที่ได้จากการท่องเที่ยว นอกเหนือจากการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อโอกาสในการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว และเพื่อหารายได้เข้ากองทุนหมู่บ้าน

การระดมความคิดเห็นเพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชนแม่กำปอง เกิดขึ้นหลายๆ ประเด็นด้วยกัน โดยมีผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมทั้งทางด้านกายภาพ ได้แก่ ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว โดยมีการทำความสะอาดสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณน้ำตกแม่กำปอง คอยมอนล้าน น้ำตกธารทอง ผาน้ำลอด หินมหัศจรรย์ เหล่านี้เป็นต้น ผสมผสานเข้ากับกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การเตรียมความพร้อมเรื่องที่พักนอนมุ้ง ห้องน้ำ ห้องครัว ให้มีสุขอนามัยที่ดีพอ การเข้าถึงชุมชน โดยการพัฒนาปรับปรุงถนนหนทาง ไฟฟ้าส่องสว่าง ป้ายชื่อหมู่บ้าน และป้ายชื่อสถานที่ท่องเที่ยว

นอกจากนี้ยังต้องเตรียมความพร้อมในเรื่องของบุคลากร ได้แก่ การไปศึกษาดูงาน โสมสเคย์ในชุมชนอื่นๆ รวมถึงการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากนักท่องเที่ยว

ชุมชนแม่กำปองได้มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อบริหารจัดการท่องเที่ยวมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 หลังจากได้มีการทดลองเปิดดำเนินการธุรกิจ โสมสเคย์ จากแนวคิดของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบกับความเข้มแข็งของผู้นำหมู่บ้าน และความเข้าใจตรงกันของคนในชุมชนทำให้การดำเนินงานในส่วนนั้นเป็นไปด้วยดี ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ อันเป็นการกระจายบทบาทการทำงาน โดยเน้นให้มีระบบการทำงานที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และก่อให้เกิดการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม สมาชิกแต่ละกลุ่มต่างปฏิบัติตามความรู้ความสามารถและความถนัดของตนเอง ส่วนโสมสเคย์ต้องมีความพร้อมในด้านสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านได้มีการพิจารณาอนุมัติเป็นรายๆ ไป เพื่อให้ตรงกับมาตรฐานโสมสเคย์ไทย ทั้งนี้สมาชิกของหมู่บ้านอาจเข้าไปมีส่วนร่วมมากกว่าหนึ่งกลุ่มได้ตามความสมัครใจ

การบริหารจัดการของชุมชนบ้านแม่กำปอง ผู้ทำการศึกษาพบว่าผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านมีส่วนอย่างมากในการกระตุ้นให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆ กระบวนการ ตั้งแต่การสร้างกระแสให้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเพื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน การให้ความรู้ความเข้าใจชุมชนในแนวคิดของการท่องเที่ยวโดยชุมชน การประเมินศักยภาพและความเป็นไปได้ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว การกำหนดโครงสร้างบริหารงาน การเตรียม

ความพร้อมของชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว การจัดตั้งองค์กรหรือกลุ่มต่างๆ ในการดำเนินงาน จนถึงการประเมินผลการดำเนินงาน ในขณะเดียวกันก็สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน จึงทำให้เกิดความเข้มแข็งในการดำเนินการของกลุ่มต่างๆ ชาวบ้านหรือคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตั้งแต่การตัดสินใจจนกระทั่งนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

2) การบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่กำปอง

การบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่กำปอง การศึกษาในครั้งนี้ได้นำการศึกษาการบริหารจัดการด้านที่พักแบบโฮมสเตย์ของบ้านแม่กำปอง โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นการศึกษา ได้แก่

(1) บ้านพักแบบโฮมสเตย์

บ้านพักแบบโฮมสเตย์สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวแบบสัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ในปัจจุบันนี้มีจำนวนผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มโฮมสเตย์ 20 หลัง มีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวในแต่ละหลังแตกต่างกันไปแล้วแต่ขนาด และจำนวนห้องของบ้านสมาชิก โดยทุกหลังรวมกันแล้วสามารถรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 100 คน ต่อคืน

การที่สมาชิกจะเข้าร่วมกลุ่มโฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง จำเป็นที่จะต้องได้รับความเห็นชอบและการอนุมัติจากคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มโฮมสเตย์ โดยมีผู้นำหมู่บ้านเป็นประธานในการอนุมัติ โดยหลักการแล้วบ้านแต่ละหลังควรมีการให้บริการในระดับมาตรฐานและตัวชี้วัดคุณภาพมาตรฐานโฮมสเตย์ ในขั้นต้น

โฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาพักทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีทั้งผู้ที่เดินทางมาเองและผู้ที่เดินทางมาด้วยบริษัททัวร์ ซึ่งอาจมีการจองหรือไม่มีการจองล่วงหน้าก็ได้ โดยส่วนใหญ่แล้วที่เดินทางมาท่องเที่ยวและพักแรมโฮมสเตย์จะเลือกรายการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน ซึ่งรายการนี้จะมีกิจกรรมนำเที่ยว รวมค่าที่พัก 1 คืน และค่าอาหาร 3 มื้อ

บ้านพักโฮมสเตย์เกี่ยวกับประเด็นของการจัดสรรคิวบ้านพัก พบว่า ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ระบุคิวบ้านพักแต่ละหลัง โดยใช้หลักการหมุนเวียนให้ครบทุกหลัง โดยจะไล่เรียงกันไปตามลำดับตั้งแต่ลำดับที่ 1 จนครบ 20 หลัง แล้วจะวนกลับมาที่หลังที่ 1 อีกครั้ง ส่วนจำนวนผู้เข้าพักในแต่ละคืน หากไล่ไปตามคิวแล้ว บ้านบางหลังอาจได้จำนวนมากกว่าหลังอื่นๆ (ซึ่งจำนวนผู้เข้าพักแต่ละคืนมีผลต่อรายได้ในครั้งนั้นด้วย) ทั้งนี้ก็เป็นที่ยอมรับได้โดยสมาชิกโฮมสเตย์ทั้งหมด ในขณะที่เดียวกันต่างก็มีความเห็นที่ตรงกันว่า การจัดสรรตามคิวของผู้ใหญ่บ้านมีความเหมาะสม และเป็นไปอย่างยุติธรรมไม่มีการลำเอียงเข้าข้างผู้ใดผู้หนึ่ง

นักท่องเที่ยวที่เดินทางมากับบริษัททัวร์ ส่วนใหญ่จะมีการจองมาล่วงหน้าก่อนการเดินทางมาถึง นักท่องเที่ยวเดินทางมากับบริษัททัวร์ประมาณร้อยละ 40 โดยมีมีคฤเทศก์เดินทางมาด้วย และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาด้วยตนเองร้อยละ 60

การบริหารจัดการโฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง ตั้งแต่เริ่มดำเนินการมา ผู้ใหญ่บ้านพรหมมินทร์ พวงมาลา ซึ่งเป็นผู้ที่ชาวบ้านในชุมชนให้ความนับถือ ประกอบกับการติดต่อประสานงาน การศึกษาหาความรู้ การวิจัยของตัวผู้ใหญ่บ้านเอง ทำให้เป็นที่รู้จักยอมรับนับถือจากองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน จึงอาจกล่าวได้ว่าการตลาดของโฮมสเตย์แม่กำปองเกิดจากตัวผู้ใหญ่บ้านเอง นอกเหนือจากการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ไม่ใช้ตัวบุคคล เช่น แผ่นพับ หนังสือแนะนำ รวมถึงสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ทั้งหนังสือ นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ รายการสารคดีหรือรายการข่าวทางโทรทัศน์ต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นส่วนส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้รู้จักหมู่บ้านแม่กำปองมากขึ้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางมาใช้บริการโฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง รู้จักชื่อเสียงของหมู่บ้านในด้านการจัดการที่ดีเยี่ยม สถานที่ท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ โดยรับฟังคำบอกเล่าหรือปากต่อปาก ซึ่งมีอิทธิพลในทางการตลาดอย่างสูง

(2) ด้านกิจกรรม

การดำเนินงานด้านการจัดรายการนำเที่ยว เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนแม่กำปอง ซึ่งมี 2 วิธี คือ 1)

การเดินทางไป-กลับ ภายในวันเดียวโดยไม่มีที่พักโฮมสเตย์ และ 2) การเดินทางเพื่อท่องเที่ยวและพักค้างคืนในบ้านพักของชุมชน

บ้านแม่กำปองมีการจัดกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาพักโฮมสเตย์ และอยากที่จะสัมผัสกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมต่างๆ ทางคณะกรรมการท่องเที่ยวและผู้นำชุมชนจึงได้จัดกิจกรรมต่างๆ ที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ที่แท้จริงของชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยวอยู่ 10 กิจกรรมด้วยกัน คือ 1) พิธีบายศรีสู่ขวัญ 2) การฟังดนตรีพื้นเมือง 3) การชมการแสดงฟ้อนรำพื้นเมือง 4) กิจกรรมการเดินทางไปศึกษาธรรมชาติ ชมน้ำตกแม่กำปอง ยอดดอยม่อนล้าน 5) การนวดแผนโบราณ มีการนวดตัว นวดฝ่าเท้า นวดประคบสมุนไพร และนวดน้ำมัน 6) การเรียนการทำอาหารพื้นเมือง 7) การตัดบาตรร่วมกับชาวบ้าน 8) การทำหมวก 9) การทำสมุนไพร 10) การชมสวนเมี่ยง การเก็บเมี่ยง การหมักเมี่ยง การนึ่งเมี่ยง และการมัดเมี่ยง

ในการดำเนินงานด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวนอกจากมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นการท่องเที่ยวสัมผัสวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนแล้ว ยังถือว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ต่อไปด้วย ซึ่งการดำเนินงานและการบริหารจัดการได้มีการแบ่งกลุ่มภารกิจดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อให้ทราบบทบาทและหน้าที่ที่ชัดเจนของสมาชิกแต่ละคน และทำให้การบริหารจัดการมีรูปแบบที่แน่นอนชัดเจน ซึ่งมีผลทำให้สามารถติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการบริหารจัดการได้ง่าย เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนประสบความสำเร็จ และสามารถใช้เป็นจุดขายตอบสนองความต้องการและเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี และทางด้านจำนวนนักท่องเที่ยวทางผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ต่างก็มีความมั่นใจว่านักท่องเที่ยวคงจะมีจำนวนมากกว่าทุกปีที่ผ่านมาเมื่อสิ้นสุดปี พ.ศ.2553

3) การบริหารจัดการด้านผลประโยชน์ รายได้ และการเงิน

หมู่บ้านแม่กำปองได้ดำเนินงานเกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยจัดให้มีการบริการแก่นักท่องเที่ยวทั้งบ้านพักแบบโฮมสเตย์ กิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ และการขายของที่ระลึก ในการศึกษารั้งนี้ผู้ทำการศึกษาได้วิเคราะห์ถึงรายได้ที่ชุมชนและชาวบ้านได้รับ การจัดสรรผลประโยชน์หรือรายได้ และการจัดการด้านการเงินของชุมชน

ในการศึกษาการบริหารจัดการด้านการจัดสรรผลประโยชน์หรือรายได้ จะศึกษาในบริบทเฉพาะของการทำธุรกิจโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านแม่กำปอง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การเข้ามาใช้บริการที่พักโฮมสเตย์บ้านแม่กำปองของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 95 ได้เลือกบริการที่พัก และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบ 2 วัน 1 คืน ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเสียค่าใช้จ่ายคนละ 550 บาทเท่านั้น ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยมีขั้นตอนการชำระเงินคือ นักท่องเที่ยวที่ได้แสดงความประสงค์จะเข้าพักยังบ้านพักโฮมสเตย์ของหมู่บ้านแล้วจะต้องติดต่อเพื่อกรอกแบบฟอร์มขอเข้าพัก และต้องระบุกิจกรรมที่ต้องการทำในระหว่างการพักโฮมสเตย์ด้วย และการชำระเงิน (คนละ 550 บาท) ที่ศูนย์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปอง ซึ่งอยู่บริเวณหน้าบ้านผู้ใหญ่บ้าน ถ้ามีกิจกรรมนอกเหนือจากที่รวมไว้ในราคา เช่น การทำบายศรีสู่ขวัญ ค่ามัคคุเทศก์ ฯลฯ ก็จะทำกรชำระเงินไว้ในคราวเดียวกัน จากนั้นสมาชิกเจ้าของบ้านพัก (จากการจัดคิว) จะมีหน้าที่ในการดูแลอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มนั้นๆ ทั้งด้านที่พัก อาหารรวม 3 มื้อ (มื้อเย็นวันแรก มื้อเช้าและมื้อกลางวันวันที่สอง) และกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวต้องการอีกด้วย โดยนักท่องเที่ยวจ่ายเป็นเงินสด สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ทั้งหมดมีความพึงพอใจในรายได้จากนักท่องเที่ยวคนละ 340 บาท ทั้งนี้ในแต่ละครั้งที่ให้บริการ หากมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่เข้ามาพักจะทำให้มีรายได้และผลกำไรมากขึ้นตามไปด้วย

อย่างไรก็ตามในด้านต้นทุนของการบริการพบว่า ต้นทุนโดยส่วนใหญ่จะเป็นค่าวัตถุดิบในการปรุงอาหาร ซึ่งเมื่อมีนักท่องเที่ยวหลายคนเข้ามาพักทำให้ต้นทุนต่อหัวเฉลี่ยน้อยลงไปในการบริการอาหารแต่ละครั้งจะคำนึงถึงวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นเป็นหลัก และจะทำในปริมาณที่เพียงพอสำหรับบริโภคในครอบครัวด้วย จึงเป็นการประหยัดต้นทุนได้อีกประการหนึ่ง ซึ่งต้นทุนค่าอาหารต่อหัวประมาณร้อยละ 50 ในการคำนวณที่ฐานของนักท่องเที่ยวจำนวน 2 คน โดยค่าที่พักและค่าบริการเจ้าของบ้านไม่มีต้นทุน

คนในชุมชนทั้งหมดยังได้รับการกระจายผลประโยชน์ทางอ้อมในรูปของความเจริญที่ได้จากการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ของหมู่บ้าน เช่น ถนนหนทาง ระบบไฟฟ้า น้ำประปาหมู่บ้าน น้ำดื่ม สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ล้วนได้รับการพัฒนา รวมถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสะอาดปลอดจากขยะหรือมลภาวะอันเกิดจากนักท่องเที่ยวหรือคนในชุมชนก็ตาม และเมื่อชุมชนมีเทศกาลงานประเพณีต่างๆ ก็สามารถมีงบประมาณในการจัดกิจกรรมได้อย่าง

สะดวกและพอเพียง และหากไม่มีการคำนึงถึงการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปสู่ทุกกลุ่มในชุมชนจะทำให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเป็นไปได้ยาก เพราะอาจเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้ได้รับประโยชน์และกลุ่มที่ไม่ได้รับผลประโยชน์ จึงนำเอากิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาในระบบการบริหารงานของสหกรณ์ เพื่อให้มีความยุติธรรมและเสมอภาคในการกระจายรายได้ ทั้งนี้ถือว่าทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นทรัพย์สินสมบัติของทุกคนในชุมชน ดังนั้นทุกคนในชุมชนจึงควรได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรม

นอกจากนั้นการบริหารจัดการด้านการเงินของหมู่บ้านแม่กำปองเป็นการทำงานในรูปแบบของสหกรณ์ โดยนำเอารายได้ทั้งสิ้นมาหักค่าใช้จ่ายในส่วนต่างๆ ของสหกรณ์ฯ จึงออกมาเป็นผลกำไร ซึ่งกำไรจากสหกรณ์นี้ในแต่ละปีจะนำไปจัดสรรตามกฎระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์ฯ ต่อไป นอกจากนี้รายได้ที่ได้จากกำไรของสหกรณ์ฯ อีกส่วนหนึ่งยังจะนำไปเป็นเงินกู้ยืมสำหรับการเริ่มกิจการหรือขยายกิจการ เป็นทุนสำหรับกู้ยืมเพื่อการศึกษา และเป็นเงินบำรุงสนับสนุนนิเวศสหกรณ์แห่งประเทศไทย ทั้งนี้ สหกรณ์ฯ มีคณะกรรมการสหกรณ์ในการจัดทำบัญชีและงบการเงิน โดยมีการชี้แจงต่อคณะกรรมการสภาหมู่บ้าน และคนในชุมชนอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถมีการตรวจสอบความถูกต้องโปร่งใสได้จากทุกฝ่ายในชุมชน

2. การวิเคราะห์ SWOT ของบ้านแม่กำปอง

1) จุดแข็ง

ชุมชนบ้านแม่กำปองมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการพัฒนา เป็นศูนย์รวมทางความคิดและจิตใจแก่คนในชุมชนทุกคน ทำให้เกิดความร่วมมือและประสานงานทุกระดับเป็นไปได้ด้วยดีและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้คนในชุมชนมีความพร้อมและมีความเข้าใจในผลได้ผลเสียจากการท่องเที่ยว ทำให้เกิดความร่วมมือหรือการเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผล นอกจากนี้ชุมชนยังมีรูปแบบการบริหารจัดการธุรกิจโฮมสเตย์ที่เหมาะสม สอดคล้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยสามารถจัดให้มีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวถึง 10 กิจกรรมด้วยกัน สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์มีผลประโยชน์หรือรายได้ค่อนข้างดี โดยสามารถมีกำไรประมาณร้อยละ 48.18 จากราคาขาย

ให้แก่นักท่องเที่ยว มีการบริหารจัดการด้านการจัดสรรและการกระจายผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวไปสู่ส่วนรวมอย่างเหมาะสม ทำให้คนในชุมชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มภารกิจการท่องเที่ยวใดๆ สามารถได้รับการจัดสรรที่เหมาะสมในรูปแบบต่างๆ เช่น เงินปันผล เงินกู้ยืม ชุมชนมีการนำเอารายได้ส่วนหนึ่งกลับมาพัฒนาชุมชน ทั้งด้านสาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในชุมชน สภาพแวดล้อม และความสะอาด และชุมชนมีการจัดตั้งคณะกรรมการชุดต่างๆ ที่คนในชุมชนสามารถทำการตรวจสอบความโปร่งใสในการดำเนินงานได้

2) จุดอ่อน

ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำทางความคิดและกำหนดทิศทางการบริหารจัดการของชุมชนแต่ผู้เดียว จึงเกิดลักษณะการผูกขาด ยากแก่การให้บุคคลอื่นขึ้นมาสานต่อทั้งในด้านการบริหารจัดการและความเคารพนับถือที่ควรได้รับจากชุมชน การประสานงานระหว่างกลุ่มธุรกิจโฮมสเตย์กับผู้ใช้บริการโฮมสเตย์ยังคงผูกขาดอยู่ที่ผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน ทำให้อาจมองในลักษณะของความไม่โปร่งใสได้

3) โอกาส

กระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กำลังเป็นที่นิยมและอยู่ในความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศในขณะนี้ ทำให้ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งทางด้านโฮมสเตย์ ด้านสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ด้านการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านการสร้างเสริมสุขภาพ โครงการลดอุบัติเหตุ โครงการพัฒนาแหล่งพลังงานธรรมชาติ เป็นต้น ชุมชนได้รับการประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อต่างๆ ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในรูปแบบต่างๆ แหล่งท่องเที่ยวภายนอกชุมชนสามารถเชื่อมโยงเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับบ้านแม่กำปองได้ เช่น อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน น้ำพุร้อนสันกำแพง ถ้ำแม่ออน โครงการหลวงตีนตก นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบการโหนสลิงบนต้นไม้ของธุรกิจเอกชน (Flight of the Gibbon) ภายในหมู่บ้านแม่กำปองด้วย

4) อุปสรรค

ภาวะการแข่งขันของโฮมสเตย์ชุมชนอื่นทำให้นักธุรกิจจากต่างถิ่นเข้ามาจับจองซื้อที่ดินเพื่อพัฒนาเป็นรีสอร์ท ซึ่งอาจกลายเป็นคู่แข่งด้านที่พักกับโฮมสเตย์แม่กำปองได้

บริบทและสภาพทั่วไปของหมู่บ้านผานกกก

หมู่บ้านผานกกก หมู่ที่ 9 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยรอบหมู่บ้านเป็นภูเขาสูง ระดับความสูง 1,000 เมตร เหนือน้ำทะเล การตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณไหล่เขา สภาพป่าเป็นป่าดิบชื้นและป่าดิบแล้ง มีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด หน้าหนาวอากาศหนาวเย็น และมีฝนตกชุกในฤดูฝน

บ้านผานกกกตั้งอยู่บนพื้นที่สูงจึงทำให้สภาพอากาศโดยทั่วไปของชุมชนมีอากาศเย็นสบาย ประกอบด้วยบริเวณของหมู่บ้านที่เป็นบริเวณป่าก็ยังคงความอุดมสมบูรณ์อยู่บ้าง สภาพภูมิอากาศในฤดูร้อน สภาพอากาศจะค่อนข้างร้อนในตอนกลางวัน พอพลบค่ำอากาศจะค่อยๆ เย็นลง แต่ไม่ถึงกับเย็นจัด อากาศในช่วงเช้าจะเย็นสบาย ไม่มีหมอกกลองเหมือนช่วงฤดูหนาว และอากาศตอนกลางวันนั้นจะมีลมพัดตลอด ทำให้ถึงแม้อากาศจะร้อนแต่ก็ไม่ร้อนอบอ้าว เพราะมีลมช่วยผ่อนคลายอากาศให้เย็นสบายมากขึ้น ฤดูฝน ฝนจะตกตามฤดูกาลแต่ปริมาณน้ำฝนในแต่ละปีจะแตกต่างกันออกไป ช่วงหลังฝนตกนั้นจะมีหมอกกลอง ทำให้สภาพอากาศในชุมชนมีความเย็นสบาย ตอนเช้าก็อาจมีหมอกกลองบ้างในบางวัน ส่วนช่วงพลบค่ำอากาศจะค่อยๆ เย็นลงมากกว่าช่วงฤดูร้อน ฤดูหนาวจะเป็นช่วงที่มีหมอกหนาที่บ อากาศหนาวจัด อุณหภูมิกลางวันประมาณ 10 – 20 องศาเซลเซียส ส่วนช่วงค่ำจนถึงใกล้สว่างอากาศจะหนาวจัดมาก โดยมีอุณหภูมิประมาณ 2 – 6 องศาเซลเซียส นอกจากนี้จะมีอากาศที่หนาวเย็นแล้ว ยังมีลมพัดมาเรื่อยๆ ตลอดเวลาทำให้อากาศมีความหนาวเย็นมากยิ่งขึ้น

บ้านผานกกก มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 645 คน เป็นชาย 321 คน เป็นหญิง 324 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวม้งที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากม้งบ้านแม่สาใหม่ เพื่อมาสร้างครอบครัวและทำมาหากินตามญาติพี่น้องของตนเอง มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติที่มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆ กัน คนในหมู่บ้านผานกกกทุกครัวเรือนโดยส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือ การทำเกษตรกรรม นอกจากนี้

อาชีพเกษตรกรรมของคนในชุมชนแล้ว อาชีพค้าขาย โดยมีการขายของในหมู่บ้าน เปิดเป็นร้านขายของชำ ร้านขายของที่ระลึกที่เปิดขายในหมู่บ้านเอง และนำไปขายยังถนนคนเดินทุกวันเสาร์และอาทิตย์ ถือได้ว่าเป็นอาชีพเสริมของคนในชุมชน คนในชุมชนส่วนน้อยที่จะประกอบอาชีพรับราชการและอาชีพรับจ้าง อาชีพกลุ่มนี้มักจะทำงานอยู่ต่างอำเภอ ต่างจังหวัด

ชุมชนบ้านผานกนกสภาพครอบครัวในชุมชนจะมีทั้งการอยู่ร่วมกันแบบครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย แต่โดยมากจะเป็นครอบครัวขยายหรือครอบครัวใหญ่ ซึ่งภายในครอบครัวสมาชิกจะประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก และก็จะมีความเชื่อใจกันมาก ไม่ว่าจะเป็นปู่ ย่า ตา ยาย อาศัยร่วมอยู่ในหลังคาเรือน แต่บางครั้งเรือนก็จะอาศัยอยู่กันหลายครอบครัว และหากสมาชิกในครอบครัวแต่งงานออกเรือนไปก็อาจจะแบ่งไปสร้างบ้านเรือนอยู่กันแบบครอบครัวเดี่ยวที่มีปรากฏอยู่ในชุมชน สถาบันครอบครัวที่เป็นสถาบันหลักที่มีความสำคัญต่อชีวิตของชาวม้งอย่างมาก ด้วยวัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมในการเคารพนับถือผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรหลานของชาวม้งอย่างหนึ่ง ด้วยการสั่งสอนทางวัฒนธรรม คำสอนของบรรพบุรุษทำให้ชาวม้งมีชีวิตครอบครัวที่ยืนยาว ไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องของการหย่าร้าง

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของม้งนั้นมีความเรียบง่ายและผูกพันอยู่กับธรรมชาติอย่างแท้จริง มีการประกอบอาชีพการทำมาหากินตามธรรมชาติ เช่น การปลูกพืชผัก การทำไร่ทำสวนและทำนา ชาวม้งบ้านผานกนก มีทั้งหมด 12 ตระกูลหรือแซ่ คือ แซ่เต่า แซ่ย่าง แซ่หาง แซ่ลี แซ่ซัง แซ่วือ แซ่จาง แซ่เล้า แซ่มัว แซ่ว่าง สมแพง และนาครุ่ง วิถีชีวิตและการนับถือของแต่ละแซ่ก็จะแตกต่างกัน แต่จะเหมือนกันในการทำพิธีกรรมสำคัญ เช่น งานแต่งงาน งานศพ และงานปีใหม่ สาเหตุที่ม้งแต่ละแซ่มีการนับถือผีบ้านผีเรือนที่แตกต่างกัน เนื่องมาจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลา และการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของบรรพบุรุษแต่ละแซ่ เหตุนี้จึงทำให้การนับถือและความเชื่อบางอย่างของแต่ละแซ่แตกต่างกัน เนื่องจากชุมชนบ้านผานกนกมีพื้นฐานของความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติมาตั้งแต่ดั้งเดิมและนิยมแต่งงานกับชาวม้งด้วยกันเองหรือระหว่างญาติพี่น้องที่เป็นเครือญาติห่างๆ แต่ไม่นิยมแต่งงานกับคนที่อยู่ในตระกูล (แซ่) เดียวกัน ส่งผลทำให้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนมีความใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น ประกอบกับหมู่บ้านผานกนกเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก จึงทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่จะรู้จักกันอย่างทั่วถึงและมีความสนิทสนมกันมากยิ่งขึ้น

1. การบริหารจัดการโดยชุมชน

การบริหารจัดการ โดยชุมชนธุรกิจโฮมสเตย์หมู่บ้านผานกกก ในปี พ.ศ.2549 ถึงปี พ.ศ.2550 นั้นเป็นคณะกรรมการการท่องเที่ยวชุดแรกที่บริหารจัดการธุรกิจโฮมสเตย์ โดยมีนายบุญมี สมแพง เป็นประธานเดิม ซึ่งปัจจุบันทางคณะกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านผานกกกได้ ผลัดเปลี่ยนเป็นคณะกรรมการชุดใหม่เป็นผู้มาทำหน้าที่แทน โดยมีนายวิโรจน์ ทิพย์ปิ่นทอง เป็น ประธาน นอกจากนี้ในส่วนของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านผานกกกจะผ่าน คณะกรรมการการท่องเที่ยวเป็นผู้ตัดสินใจวางแผน กำหนดเป้าหมายต่างๆ ก่อน ถึงเข้าสภา กรรมการหมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านคือ นายมนตรี ทิพย์พนาพันธ์ เป็นประธาน และสุดท้ายต้องเข้าสู่ การประชาพิจารณ์ของหมู่บ้านก่อนที่จะสามารถดำเนินการต่อไปได้ ในการคัดเลือกกรรมการ การท่องเที่ยวหมู่บ้านฝ่ายต่างๆ จะคำนึงถึงความสมัครใจ ความพร้อมและคำนึงถึงความเหมาะสมด้าน ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง และต้องได้รับการยอมรับจากคนในหมู่บ้าน ผานกกกด้วย วาระในการดำรงตำแหน่งแต่เดิมจะอยู่ในวาระ 2 ปี ส่วนคณะกรรมการการท่องเที่ยว ในปัจจุบันจะอยู่ในวาระ 3 ปี เนื่องจากอดีตเมื่อมีวาระ 2 ปี เกิดปัญหาจากการที่ขาดช่วงของการ บริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านและส่งผลกระทบต่อบริหารจัดการของคณะกรรมการ การท่องเที่ยวที่จะมาบริหารงานต่อ เมื่อหมดวาระตามระเบียบก็จะมีคัดเลือกสรรบุคคลที่เหมาะสม ให้มาดำรงตำแหน่งต่อไป

การกำหนดเป้าหมายและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวต่างๆ ตามที่คนภายในชุมชนมี ความคิดเห็นร่วมกันที่จะต้องจัดการ ในอดีตองค์กรภายนอกที่เข้ามาเป็นที่เล็งในการส่งเสริม ทางด้านการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านผานกกกก็คือ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 13 จังหวัดเชียงใหม่ แต่ปัจจุบัน จะมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาให้ความร่วมมือทางการท่องเที่ยวมากขึ้น พร้อมทั้งมี เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวชุมชนแม่ริมทางการท่องเที่ยวอีกด้วย ภาครัฐ ได้แก่ องค์กร บริหารส่วนตำบลโป่งแยง กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความ มั่นคงของมนุษย์ ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 13 จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเอกชนและเครือข่ายวิสาหกิจ ชุมชนท่องเที่ยวชุมชนแม่ริม ได้แก่ สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ กลุ่มอนุรักษ์วิถีชีวิต ชนเผ่าเชิงเกษตรนิเวศบ้านไต้หลวง สวนบัวแม่สาออร์คิด ปางช้างแม่สา โครงการหลวงแม่สาใหม่

กังสดาลีสอร์ท ปานวิมานเชียงใหม่สปาร์ตอร์ท ปางช้างโป่งแยง โครงการหลวงหนองหอย บ้านปางอีกา ร้านอาหารสวนองุ่น บ้านแม่จิ พิพิธภัณฑสถานแม่สาบน้อย เป็นต้น ซึ่งจะช่วยส่งเสริมทางด้านการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านต่อไป

การมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา วางแผน และการตัดสินใจ การติดตามผล ประเมินผล และดูแลการจัดการโฮมสเตย์ ในการจัดการกิจกรรมการจัดการโฮมสเตย์ มีผู้ดำเนินกิจกรรมเป็นกลุ่มชาวบ้านที่เคยผ่านประสบการณ์ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวทั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ และกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 13 จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้มีการวางแผนตัดสินใจร่วมกัน และเมื่อการดำเนินการสิ้นสุดลงแล้ว ยังได้มีการประชุมปรึกษาหารือเพื่อประเมินผลการจัดการในเรื่องที่พิกสำหรับการปรับปรุงในครั้งต่อไป

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน หลังจากการประชุมลงมติเห็นชอบต้องเข้าสู่การพิจารณาพิจารณาของหมู่บ้าน เมื่อผ่านการตัดสินใจของทุกฝ่ายก็จะร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น โดยมีนายวิโรจน์ ทิพย์ปิ่นทอง ประธานการท่องเที่ยวเป็นแกนหลักของคณะกรรมการ โดยการแบ่งงานจะกระจายไปสู่คณะกรรมการเป็นส่วนๆ อย่างชัดเจน โดยฝ่ายสถานที่ทำหน้าที่ดูแลสถานที่ที่นักท่องเที่ยวที่มาชม กิจกรรมหรือดูแลการเข้าชมสวนเกษตร ดูแล Guest House ที่นักท่องเที่ยวเข้าพัก ฝ่ายการแสดงดูแลกิจกรรมทั่วไปที่มี เช่น การดำข้าวปัก การแสดงเต้นรำของเด็ก การเป่าแคน เป็นต้น ซึ่งสมาชิกทุกฝ่ายต่างปฏิบัติงานตามความรู้ ความสามารถ และความถนัดของตนเอง

2. การบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านผานกก

1) บ้านพักโฮมสเตย์

บ้านพักแบบโฮมสเตย์สำหรับรับรองนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวแบบสัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรม เดิมมีจำนวนผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มโฮมสเตย์ 12 หลังที่ผ่านการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ในปี พ.ศ.2548 – พ.ศ.2550 แต่ปัจจุบันมีกลุ่มโฮมสเตย์ประมาณ 18

หลังที่จะขอเข้ารับการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย และขอเข้าร่วมการให้บริการด้านกิจกรรมกับนักท่องเที่ยว ในขั้นต้นคณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านจะเป็นผู้พิจารณาว่าหลังที่จะเข้าร่วมมีความพร้อมหรือไม่ จากการสำรวจความพร้อม 2 เรื่อง คือ 1. ด้านที่พัก ควรมีโครงสร้างบ้านพักที่มั่นคง มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก มีแสงสว่างที่เพียงพอ ไม่มีกลิ่นอับ มีที่นอนและเครื่องนอนสบาย สะอาด มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอน การดูแลสภาพแวดล้อมภายในบ้านและบริเวณบ้านอย่างดี มีห้องน้ำที่สะอาดและอุปกรณ์ทุกครั้งที่นักท่องเที่ยวเข้าพัก มีการกำจัดแมลงอยู่เสมอ โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีการดูแลสภาพแวดล้อมบริเวณบ้าน ห้องอาบน้ำและห้องส้วมสะอาด 2. เจ้าของบ้าน มีความพร้อมและมีอาชีพไม่ตรีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ในการจัดสรรบ้านพักโฮมสเตย์ภายในหมู่บ้านผานกกก ส่วนใหญ่จะหมุนเวียนให้ครบทุกหลัง โดยเรียงกันไปเป็นลำดับ ตั้งแต่ 1 – 18 จนครบ แต่ถ้าถึงบ้านหลังใดที่ต้องดูแล แต่เจ้าของบ้านไม่พร้อมถือว่าสละสิทธิ์จะต้องใช้สิทธิ์ในครั้งหน้า หรือรอบต่อไปตามลำดับของบ้านตนเอง

การบริหารจัดการโฮมสเตย์บ้านผานกกกตั้งแต่เริ่มดำเนินการมาในหมู่บ้านใช้การประชาสัมพันธ์โดยอาศัยพี่เลี้ยงคือ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 13 จังหวัดเชียงใหม่เป็นผู้ช่วยเหลืออีกทั้งสถานศึกษาต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน แต่เดิมก็ไม่สามารถที่จะทำให้การท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านสามารถยั่งยืนได้ เนื่องจากยังไม่มีเครือข่ายที่กว้างขวาง หรือการโฆษณาประชาสัมพันธ์มากนัก ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาน้อยลงไปมาก เมื่อเปรียบเทียบกับแต่ก่อนที่มีการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ในช่วงปี พ.ศ.2548 – พ.ศ.2549 แต่ปัจจุบันเมื่อมีคณะกรรมการการท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ที่จัดตั้งในปี พ.ศ.2553 นี้ ประธานก็มีความหวังว่าจากประสบการณ์ในอดีตของคณะกรรมการท่องเที่ยวรุ่นเก่าก็จะนำมาปรับปรุงแก้ไขในการพัฒนาในบ้านพักโฮมสเตย์ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น โดยทางคณะกรรมการรุ่นใหม่ก็มีแนวทางใหม่ คือ อบรม, โป่งแยง จะมีการทำ Website โบร์ชัวร์ และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ อบรม, โป่งแยงจะทำป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ให้กับหมู่บ้านระหว่างเส้นทางที่นักท่องเที่ยวจะสามารถเห็นได้ชัดเจนและยังมีป้ายบอกเส้นทางที่ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนั้นทางอบรม, โป่งแยงกำลังจะทำปฏิทินการท่องเที่ยวของหมู่บ้านผานกกก จัดการกับภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านและจะมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมเด่น เช่น งานปีใหม่ ม้ง ให้นักท่องเที่ยวรู้จักเพิ่มมากขึ้น

การดำเนินงานด้านการจัดรายการนำเที่ยวเพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนผานกกกมีกิจกรรม 2 รูปแบบ คือ 1. กิจกรรมกลางวัน เช่น ชมวัฒนธรรม ชมสวนเกษตร ชมพิพิธภัณฑ์ และการเข้าฐานกิจกรรมต่างๆ 2. กิจกรรมกลางคืน เช่น รอบกองไฟ คำข้าวปูก เต็นร์้าเด็ก เป้าแคน เป้าใบไม้ คูหึ่งห้อย (คูได้ทุกฤดูแต่ฤดูฝนจะมีจำนวนมาก) คูหึ่งห้อยป่า หากไม่ค้ำแรมก็จะมีกิจกรรมให้ทำแบบเข้าไปเย็นกลับ กิจกรรมชมสวนดอกกุหลาบ สวนสตรอเบอร์รี่ กลุ่มOTOP ทำกล้วยฉาบ แปรรูป ชมน้ำตก ชมวิว คุนุก คุปลา ชมสวนสมุนไพร ศึกษาประวัติศาสตร์คอยผาเมืองผากลอง (ถ้าในหมู่บ้านกิจกรรมคนละ 500 บาท / 1 กลุ่ม)

2) กิจกรรมการท่องเที่ยว

หมู่บ้านผานกกกมีการจัดกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาพักโฮมสเตย์และอยากที่จะสัมผัสกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมต่างๆ ทางคณะกรรมการท่องเที่ยวและผู้นำชุมชนจึงได้จัดกิจกรรมต่างๆ ที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ที่แท้จริงของชุมชนให้แก่ นักท่องเที่ยว กิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับบ้านพักโฮมสเตย์ เช่น กิจกรรมทางการท่องเที่ยว ชมวัฒนธรรมในหมู่บ้าน เดินศึกษาธรรมชาติ ชมสวนเกษตร ชมพิพิธภัณฑ์ ฐานกิจกรรม เช่น ฐานกิจกรรมเวลากลางวัน อาทิ ติลูกข้าง ยิงหน้าไม้ เย็บปักผ้าลายตัด เขียนผ้าลายจี๊ด ติเหล็ก การเล่นล้อเลื่อน จักสาน โยนลูกข้าง การศึกษาเกี่ยวกับทำอาหารพื้นบ้าน ฐานกิจกรรมเวลากลางคืน อาทิ รอบกองไฟ คำข้าวปูก การเต็นร์้าของเด็กๆ รั้าแคน เป้าปี เป้าแคน เป้าใบไม้ (ให้เป็นเสียงเพลง) ชมหึ่งห้อย ราคาต่อกิจกรรมต่างๆ ฐานละ 500 บาท

โฮมสเตย์บ้านผานกกกเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2543 โดยเริ่มจากมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้ามาเที่ยวและมาสอบถามหาที่พัก และมีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ พักอาศัยในหมู่บ้านเพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวบ้านเป็นเวลาหลายเดือนทำให้เกิดการรวมตัวก่อตั้งเป็นกลุ่มโฮมสเตย์ขึ้น เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวัฒนธรรมชนบท และรับประทานอาหารเมนูชาวบ้าน ซึ่งในขณะนั้นยังไม่ได้การรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ประมาณปี พ.ศ.2547 ถึงจะเริ่มวางแผนในการจัดตั้งโฮมสเตย์และเสนอบ้านพัก 12 หลังเข้าประเมินมาตรฐานและสามารถผ่านประเมินได้การรับรองในปี พ.ศ.2548 – พ.ศ.2550 หลังจากผ่านการรับรองมาตรฐานปี พ.ศ.2551 – พ.ศ.2553 ก็

ไม่ได้ส่งบ้านพักโฮมสเตย์เข้าประเมินต่อ แต่เมื่อมีการรวมกลุ่มคณะกรรมการท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ขึ้น ก็ได้รวบรวมบ้านพักโฮมสเตย์ที่มีความพร้อมเตรียมเข้าประเมินรับรองโฮมสเตย์ไทยในปี พ.ศ.2554 ต่อไป สถิติที่บันทึกเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวและพักบ้านพักโฮมสเตย์ที่มีการจองมาก่อนล่วงหน้า สถิติไม่แน่นอน แต่จะทำการบันทึกเฉพาะผู้ที่เข้ามาทำการจองประมาณปี พ.ศ. 2550 จำนวน 500 คน ปี พ.ศ.2551 จำนวน 500 คน และปี พ.ศ.2553 จำนวน 500คน บ้านพักโฮมสเตย์ส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวคนไทย แต่สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติก็ให้ความสนใจที่จะเข้าพักทุกๆ ปี

3. การบริหารจัดการด้านผลประโยชน์ รายได้ และการเงิน

ที่มาของรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชนบ้านผานกกก จากการดำเนินงานในการจัดให้มีบริการทั้งด้านที่พักแบบโฮมสเตย์ การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ โดยจ่ายตรงที่คณะกรรมการฝ่ายบัญชีและทรัพย์สินของคณะกรรมการศูนย์ท่องเที่ยวบ้านผานกกก คือคุณอรพิน แซ่ยัง สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวบ้านผานกกก (พ.ศ.2551 – พ.ศ.2553) ทางคณะกรรมการท่องเที่ยวชุดเดิมไม่มีการบันทึกรายรับรายจ่ายเป็นลายลักษณ์อักษร และไม่ได้ส่งมอบให้คณะกรรมการชุดใหม่ ซึ่งทำให้ไม่ทราบรายได้ที่แน่นอนของชุมชน ส่วนการบริหารจัดการด้านการจัดสรรผลประโยชน์หรือรายได้ จะศึกษาในบริบทเฉพาะของการทำธุรกิจโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านผานกกก ทางคณะกรรมการท่องเที่ยวชุดเดิมไม่มีการบันทึกรายรับรายจ่ายเป็นลายลักษณ์อักษร ไม่ส่งมอบให้คณะกรรมการชุดใหม่ แต่คณะกรรมการชุดใหม่ เมื่อได้รายได้จากบ้านพักโฮมสเตย์ก็จะแบ่งเงินให้เจ้าบ้านส่วนหนึ่ง และให้กองทุนหมู่บ้านส่วนหนึ่ง และกิจกรรมฐานต่างๆ ก็จะแบ่งเงินส่วนหนึ่งให้กับประธานฐานเพื่อจะได้แจกจ่ายสำหรับผู้ที่อยู่ในกลุ่ม อีกส่วนเข้ากองทุนหมู่บ้านเหมือนกัน แต่ถ้าเป็นรายได้จาก Guest House ก็จะเข้ากองทุนหมู่บ้านทั้งหมด โดยจัดระบบการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชนในแต่ละกลุ่มภารกิจ ทั้งกิจกรรมโฮมสเตย์ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวทั้งหมด นำรายได้ส่วนหนึ่งหักเข้ากองทุนหมู่บ้าน โดยมีคณะกรรมการกองทุนเป็นผู้ดูแลอีกชุดหนึ่ง

การบริหารจัดการด้านการเงินจากการท่องเที่ยวจะทำสรุปบุคคลทั้งปีโดยเอารายจ่ายทั้งปีมาคิด หากมีกำไรทางคณะกรรมการจะเอาเข้ากองทุนหมู่บ้าน ส่งมอบเงินให้ทางคณะกรรมการ

หมู่บ้านเป็นผู้ดูแลต่อไป เพื่อใช้ในการใช้ในกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน เพื่อสาธารณประโยชน์ ทำนุบำรุงในหมู่บ้าน ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนที่มีฐานะยากจนไม่สามารถมีเงินเดินทางไปเรียนที่โรงเรียนได้ ทางคณะกรรมการก็จะจ่ายเป็นค่ารถโดยสารเป็นรายเดือน (เนื่องจากหมู่บ้านผานกกกไม่มีโรงเรียนอยู่ในหมู่บ้าน) สำหรับนักเรียนยากจนไม่มีผู้ปกครองดูแล ในฤดูหนาวก็จะซื้อเสื้อกันหนาวแจกสำหรับคนยากจนในหมู่บ้าน กิจกรรมปีใหม่มั่งซึ่งต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง และเป็นค่าฌาปนกิจศพบางส่วนที่พอจะช่วยเหลือได้ ซึ่งถ้าทำได้ก็จะใช้ประโยชน์ให้กับชุมชน โดยไม่มีแบ่งแยกว่าใครที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มการท่องเที่ยวก็จะไม่ได้รับผลประโยชน์ จึงถือว่าการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านเป็นการทำประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งการดูแลรายรับรายจ่ายของการท่องเที่ยวมีคณะกรรมการท่องเที่ยวปัจจุบันเป็นฝ่ายการจัดทำบัญชีและงบการเงิน โดยมีการชี้แจงต่อคณะกรรมการสภาหมู่บ้านและคนในชุมชนอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถมีการตรวจสอบความถูกต้องโปร่งใสได้จากทุกฝ่ายในชุมชนได้

4. การวิเคราะห์ SWOT ของธุรกิจการท่องเที่ยวโฮมสเตย์บ้านผานกกก

1) จุดแข็ง

ประเพณีและวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวเขาเผ่าม้งเป็นเอกลักษณ์ ความอุดมสมบูรณ์และความสวยงามของธรรมชาติในหมู่บ้านผานกกก ที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักบ้านพักโฮมสเตย์ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้กิจกรรมฐานการท่องเที่ยวต่างๆ มีความพร้อมมากในการนำเสนอวัฒนธรรมชนเผ่า ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านภาคภูมิใจ ซึ่งคณะกรรมการและชาวบ้านที่ร่วมกลุ่มใหม่มีความตั้งใจ มุ่งมั่นในการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวและบ้านพักโฮมสเตย์ให้มีชื่อเสียงและยั่งยืนต่อไปในอนาคต

2) จุดอ่อน

ชุมชนไม่เข้มแข็ง จากการที่ชาวม้งในหมู่บ้านแบ่งแยกขาดความสามัคคีทำให้เกิดกิจกรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่จัดทำขึ้นในแต่ละครั้งไม่ได้รับความร่วมมือส่งผลต่อกิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์ กลุ่มที่ต้องการให้เกิดการท่องเที่ยวคือกลุ่มชาวบ้านที่ขายของให้แก่นักท่องเที่ยวและกลุ่มอื่นๆ นั่นจะเป็นชาวบ้านที่ไม่ได้รายได้จากการท่องเที่ยวเลย และคนในชุมชนบางส่วนไม่มีความสนใจในการท่องเที่ยว เนื่องมาจากการมีรายได้น้อย ทำให้ไม่มีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามา

ร่วมมือในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง และพบปัญหาหลายอย่างที่เกิดขึ้นคือ กลุ่มคนที่มีความเต็มใจที่จะเกิดการท่องเที่ยว ต้องการที่จะให้ความร่วมมือ แต่กลุ่มคนเหล่านี้ไม่มีความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวเลย จึงทำให้โครงการต่างๆ ที่จัดทำขึ้นมานั้นไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร อีกทั้งโครงการต่างๆ ที่เคยจัดทำแล้วไม่ประสบความสำเร็จเกิดจากชาวบ้านไม่ได้รับผลประโยชน์ในช่วงแรกๆ ที่จัดทำ จึงไม่มีแรงจูงใจในการร่วมมือในครั้งต่อไป นอกจากนี้ชาวบ้านยังขาดความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและพัฒนาการท่องเที่ยวที่ถูกต้องในหมู่บ้าน คณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านยังขาดความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว จึงทำให้การท่องเที่ยวในหมู่บ้านยังคงเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นระบบและไม่เป็นรูปแบบที่ถูกต้อง และส่วนใหญ่ชาวบ้านจะไม่มีเวลาทำกิจกรรมและทำการประชุมเพื่อปรึกษาหารือในการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้หมู่บ้านขาดการพัฒนาการท่องเที่ยวและบ้านพักโฮมสเตย์อย่างต่อเนื่อง ในหมู่บ้านไม่มีศูนย์บริการเพื่อให้ข้อมูลนักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลต่างๆ ของหมู่บ้าน เพราะนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาแล้วไม่มีข้อมูล ไม่มีใครคอยแนะนำ จึงทำให้ขาดความสนใจในการเข้าพักบ้านพักโฮมสเตย์และขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ดี

3) โอกาส

นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวเขาของหน่วยงานต่างๆ ส่งผลให้เกิดโอกาสที่หมู่บ้านจะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวบ้านพักโฮมสเตย์ ทำให้หมู่บ้านผานกกกได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง ซึ่งมีนโยบายและวัตถุประสงค์ในด้านการท่องเที่ยว คือ เพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในพื้นที่ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปัจจุบันนักท่องเที่ยวให้ความสนใจศึกษาวิถีชีวิตชนเผ่ามากขึ้น ซึ่งพื้นที่ของหมู่บ้านผานกกกสามารถเชื่อมต่อไปยังหมู่บ้านม้งอื่นๆ และถนนสายสะเมิง – แม่ริม เป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจหลายแห่ง เช่น น้ำตกแม่สา ปางช้างแม่สา ฟาร์มผีเสื้อ ฟาร์มงู โรงเรียนฝึกลิง สวนพฤกษศาสตร์ฯ และสถานที่อื่นๆ อีกมากมาย ทำให้เป็นโอกาสที่นักท่องเที่ยวจะมาเยี่ยมชมและเข้าพักบ้านพักโฮมสเตย์ภายในหมู่บ้าน นอกจากนี้หมู่บ้านผานกกกได้เข้าร่วมในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งจะมีเครือข่ายที่จะสามารถช่วยในการประชาสัมพันธ์ ทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น

4) อุปสรรค

บุคลากรในหน่วยงานที่มีการสนับสนุนทางการท่องเที่ยวยังขาดประสบการณ์ ทางด้านการท่องเที่ยว หรือบ้านพักโฮมสเตย์ คณะกรรมการรุ่นเก่าไม่ถ่ายโอนงานที่สำคัญๆ ให้กับ คณะกรรมการรุ่นใหม่ คณะกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านผานกอกกรุ่นใหม่ยังขาดประสบการณ์ ทางด้านการจัดการท่องเที่ยว ขาดการประสานงานของคณะกรรมการท่องเที่ยวรุ่นเก่า ระหว่าง ชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง เนื่องจากหน่วยงานไม่มีเวลามากเพียงพอที่จะติดต่อและประสานงานกับชาวบ้านอย่างเต็มที่เพราะภารกิจนั้นมีมาก การปฏิรูประบบการบริหารงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยช่วงเวลาที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ขาดความต่อเนื่อง ขาดงบประมาณที่ได้จากการจัดสรรและไม่เพียงพอที่จะพัฒนาชุมชนในทุกๆ ด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

1. ผู้นำและสมาชิกภายในชุมชนทั้ง 2 หมู่บ้าน และคณะกรรมการท่องเที่ยวหมู่บ้านควรได้รับความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการธุรกิจโฮมสเตย์ จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะสามารถดำเนินการพัฒนาธุรกิจโฮมสเตย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป
2. คณะกรรมการท่องเที่ยวหมู่บ้านผานกอกควรเข้าไปดูงานและศึกษาการบริหารจัดการธุรกิจโฮมสเตย์ของหมู่บ้านแม่กำปอง เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านต่อไป นอกจากนี้ ทั้ง 2 หมู่บ้านก็ควรได้ไปศึกษาดูงานนอกสถานที่เพื่อจะได้แนวคิดใหม่ๆ ต่างๆ นำกลับมาปรับปรุงแก้ไขการบริหารจัดการโฮมสเตย์ภายในหมู่บ้านได้
3. หมู่บ้านผานกอกควรจัดศูนย์ให้ข้อมูลการท่องเที่ยวเพื่อให้ข้อมูลและความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแก่ผู้ที่สนใจ
4. คณะกรรมการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำข้อมูลที่ได้รับจากงานวิจัยเอาไปปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพของทั้ง 2 ชุมชนให้ดีขึ้น เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่นต่อไปอย่างยั่งยืน

ข้อจำกัดในงานวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่เนื่องจากมีเวลาจำกัด ทำให้ผู้วิจัยมีช่วงเวลาในการเข้าไปสังเกตการณ์ในช่วงเวลาจำกัดเกินไป ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีระยะเวลาในการเก็บข้อมูลให้มากกว่าครั้งนี้

2. ควรศึกษาวิจัยในความต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะเข้าพักบ้านพักโฮมสเตย์ของหมู่บ้านผานกกก

3. ควรศึกษาวิจัยแนวทางการพัฒนาและการจัดกิจกรรมนันทนาการเพื่อการท่องเที่ยวของหมู่บ้านผานกกก

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรวรรณ สังขกร. (2552). แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการท่องเที่ยวชุมชน. เชียงใหม่: ลีดอกอินดีไซน์เวิร์ค.

คู่มือการจัดการ : การท่องเที่ยวชุมชนและบ้านพักแบบโฮมสเตย์. (2545). เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จิตศักดิ์ พุฒจร. (2553). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน. สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2553 จาก http://khoneconet.wu.ac.th/program/tip_1.php

ชูเพ็ญ วิบูลสันติ. (2553). การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร (SWOT). สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2553 จาก <http://202.28.94.202/wichuda/qa/km/swot.doc>

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.

เพ็ญ วิบูลสันติ. (2523). การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน(จุดด้อย) โอกาส และอุปสรรค(ความเสี่ยง)ขององค์กร. สืบค้นเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2553 จาก <http://www.pharmacy.cmu.ac.th>

รัตนชัย คงมั่น. (2548). การวิเคราะห์โครงสร้างการจัดการของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในจังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระ. เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เรวัต ตันตยานนท์.(2553). SMEs Clinic : 'SWOT' เครื่องมือวิเคราะห์สารพัดประโยชน์. สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2553 จาก http://www.bangkokbizweek.com/20041202/smallbiz/index.php?news =column_15688840.html

วีระพล ทองมา. (2553). การท่องเที่ยวโดยชุมชนสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในเขต
ที่ดินป่าไม้. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2553 จาก <http://www.dnp.go.th>

สมศักดิ์ เตชะเอราวัณ.(2544). การจัดการธุรกิจบ้านพักแบบชุมชนมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาบ้านแม่
กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระ. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายคมสัน วาฤทธิ
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำภาควิชาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยฟาร์อีส เทอร์น จังหวัดเชียงใหม่
วันเดือนปีเกิด	28 กรกฎาคม 2508
สถานภาพ	หย่า
ที่อยู่ปัจจุบัน	141/40 หมู่ 1 ตำบลทุ่งต้อม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2542-2544 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัด เชียงใหม่ พ.ศ.2526-2530 บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการโรงแรมและ การท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2523-2525 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัด เชียงใหม่ พ.ศ.2520-2522 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย จังหวัด เชียงใหม่ พ.ศ.2512-2519 ประถมศึกษา โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย จังหวัด เชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ.2545-2552 เจ้าของ / ผู้จัดการ หจก. โกลบอลลิงค์ แพ็คกิ้งแอนด์ชิปปิ้ง

เจ้าของ / ผู้จัดการ หจก. เอส คับบลิว คาร์ตัน

พ.ศ.2542-2545 ผู้จัดการ บจก. ประทีป อิมพอร์ต แอนด์ เอ็กซ์พอร์ต

ผู้จัดการ บจก. ฟลายอิง เอเลเฟนท์ (ประเทศไทย)

พ.ศ.2536-2542 ผู้จัดการ บจก. ท้าวร้อแฮลแอร์คาร์โก้ สนนง.เชียงใหม่

พ.ศ.2535-2536 อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยอาชีวศึกษา เชียงใหม่

พ.ศ.2530-2535 เจ้าของ / ผู้จัดการ หจก. ออร์กิดกรุป ท้าว

ผลงานทางวิชาการ -

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางทิพย์วดี โปธิ์สิทธิพรณ
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำภาควิชาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยฟาร์อีส เทอร์น จังหวัดเชียงใหม่
วันเดือนปีเกิด	27 กุมภาพันธ์ 2522
สถานภาพ	สมรส
ที่อยู่ปัจจุบัน	150 หมู่ 8 ตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2547-2550 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการนันทนาการ และการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2540-2544 ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2528-2540 ประถมศึกษา ถึง มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนคารา วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ.2547-2549 พนักงานสินเชื่อ ธนาคารสแตนดาร์ดชาร์เตอร์ด(ไทย) จำกัด(มหาชน) พ.ศ.2547-2547 ผู้จัดการต้อนรับส่วนหน้า โรงแรมวโรรสแกรนด์พาเลซ พ.ศ.2544-2546 พนักงานต้อนรับ/ แคชเชียร์ โรงแรมรอยัลลานนา เชียงใหม่
ผลงานทางวิชาการ	-

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวสุภาภรณ์ ศุภพลกิจ
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำภาควิชาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยฟาร์อีส เทอร์น จังหวัดเชียงใหม่
วันเดือนปีเกิด	24 สิงหาคม 2520
สถานภาพ	สมรส
ที่อยู่ปัจจุบัน	79/86 ถนนศิริธร ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2548-2550 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ โรงแรมและ การท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยนเรศวร พ.ศ.2538-2541 ศิลปศาสตรบัณฑิต อุตสาหกรรมท่องเที่ยว มหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2526-2538 ประถมศึกษา ถึง มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนคารา วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ.2548-2552 ลูกค้าสัมพันธ์ บริษัท บางกอก อินเทอร์เน็ตเนชั่นเนลเดนทัล เซ็นเตอร์ จำกัด กรุงเทพฯ พ.ศ.2545-2548 ประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยราชมนกลวิทยาเขตล้านนา เชียงใหม่ พ.ศ.2542-2545 พนักงานอากันตุกะสัมพันธ์ โรงแรมดิเอ็มเพรส เชียงใหม่

พ.ศ.2541-2542 ประชาสัมพันธ์ ดำรงท้องถิ่นเชียงใหม่

ผลงานทางวิชาการ -

